

T.C.

**BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS BİLİM DALI**

**İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÖNEMİ;
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
UYGULAMALI BİR ANALİZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
İpek DOLĞUN**

**Danışman
Prof. Dr. Kadir Murat ALTINTAŞ**

BOLU 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

İpek DOLĞUN'a ait "İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÖNEMİ; ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK UYGULAMALI BİR ANALİZ" adlı çalışma, jürimiz tarafından Bankacılık ve Finans Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

28.08.2020

Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof Dr.Kadir Murat ALTINTAŞ

Üye : Doç Dr. Ahmet Emre BİBER

Üye : Prof. Dr.Kadir GÜRDAL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Osman GÖRÜR
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, **“İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÖNEMİ; ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK UYGULAMALI BİR ANALİZ”** başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde ve kaynaklarda gösterildiği, kullanılan verilerde herhangi bir değiştirme yapılmadığını, tezin tamamının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İpek DOLĞUN

ÖN SÖZ

“İslami Finansal Okuryazarlığın Kavramsal Önemi; Üniversite Öğrencilerine Yönelik Uygulamalı Bir Analiz” isimli tez çalışmamda, farklı bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık farkındalığı düzeyi araştırılmıştır.

Tez çalışmamda, bana yol gösteren, desteğini ve bilgisini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Kadir Murat ALTINTAŞ hocama teşekkürü borç bilirim. Bunun yanı sıra tezimin anket analizi kısmında, elinden gelen her türlü yardımı yapan Sayın Dr. Ali Cenap YOLOĞLU hocama sonsuz teşekkürler ederim.

Bütün eğitim hayatım boyunca, maddi manevi her konu yanımda tam destek olan annem Berrin DOLĞUN, babam İbrahim DOLĞUN ve abim Berkan DOLĞUN’a minnet ve sevgilerimi sunuyorum. Desteğiniz olmasaydı buralara kadar gelemezdim. Ayrıca hem lisans hem de yüksek lisans eğitimim boyunca, zor zamanımda yanımda olan Beyza BOZ, Melike KARARSLAN, Rabia BENİZ, Burak KILIÇASLAN, Demet AKKAN, Özge ÜNGÖR ve Gamze BİLİNMEZ dostlarıma ve her durumda psikolojik destekçim Ahmet Kürşat AYDIN’a da çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

İpek DOLĞUN

28.08.2020

ÖZET

İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÖNEMİ; ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK UYGULAMALI BİR ANALİZ

İpek DOLĞUN

Yüksek Lisans Tezi

Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Kadir Murat ALTINTAŞ

Temmuz 2020, 144 + xv Sayfa

Özellikle son dönemlerde önemi artan katılım bankacılığı ya da bir diğer adıyla İslami bankacılık, geleneksel bankacılığın yanında yıllardır devam eden bir sistem olmuştur. İslami bankaların en temel doğuş nedeni, dini hassasiyeti olan bireylerin ellerinde tuttukları fazla fonlardır. Özellikle de finansal piyasalarda fon talep eden kişilerin daha fazla fon ihtiyacının doğması, dini hassasiyeti olan ve ellerinde fon fazlası bulunan kişilerin ise sahip oldukları fon fazlalığının her geçen gün artmasına rağmen piyasalara katılamaması, bir aracıya olan ihtiyacın belirginleşmesine neden olmuştur.

Dini hassasiyeti olan ve finansal piyasalarda işlem yapmaktan kaçınan bireylerin, bu piyasalarda işlem yapmamasının nedeni faiz yasağıdır. Faiz, kullanılan paraya karşılık sağlanan kar veya getiri şeklinde tanımlanabilmektedir. Faiz sadece İslamiyet'te değil, diğer semavi dinlerde de yasaklanmıştır. Yani katılım bankalarına olan ihtiyaç sadece nüfusu Müslümanlardan oluşan ülkelerde değil, başka dinlere mensup bireyler için de ihtiyaç olmuştur.

Bu çalışmanın amacı farklı bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmektir. Araştırma kapsamında toplam 617 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket sonuçları SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Analizde, 12 hipotez test edilmiştir. Analiz sonucunda 12 hipotez doğru kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Katılım bankacılığı, İslami bankacılık, Faiz, İslami Finansal Okuryazarlık.

ABSTRACT

THE CONCEPTUAL IMPORTANCE OF ISLAMIC FINANCIAL LITERACY; AN APPLIED ANALYSIS FOR UNIVERSITY STUDENTS

İpek DOLĞUN

Master's Thesis

Department of Banking and Finance

Advisors: Prof. Dr. Kadir Murat ALTINTAŞ

July 2020, 144 + xv Pages

Participation banking, or Islamic banking, which has increased in importance recently, has been a system that has continued for years besides traditional banking. The main reason for the birth of Islamic banks is the excess funds held by individuals with religious sensitivity. Especially, the fact that people who demand funds in the financial markets have increased need for funds, and those who have religious sensitivity and who have excess funds in their hands have not been able to participate in the markets despite the fact that their excess funds increase day by day, the need for an intermediary has become evident.

The reason why individuals who are religiously sensitive and who avoid trading in financial markets is not trading in these markets is the interest ban. Interest can be defined as profit or return provided for the money used. Interest is forbidden not only in Islam but also in other heavenly religions. In other words, the need for participation banks has become a need not only for countries with Muslim populations, but also for individuals from other religions.

The aim of this study is to measure Islamic financial literacy levels of university students studying in different departments. Within the scope of the research, a total of 617 students were surveyed. The survey results were analyzed with SPSS package program. In the analysis, 12 hypotheses were tested. As a result of the analysis, 12 hypotheses were accepted correctly.

Keywords: Participation banking, Islamic banking, Interest, Islamic Financial Literacy.

İÇİNDEKİLER

ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	ii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xv

GİRİŞ.....	1
-------------------	----------

I. BÖLÜM

1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI	4
1.1. Katılım Bankacılığı Nedir?	4
1.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkma Nedenleri	6
1.2.1. Dini Nedenler.....	6
1.2.1.1. Tevrat'ta Faiz Yasağı.....	7
1.2.1.2. İncil'de Faiz Yasağı	7
1.2.1.3. Kur'an-ı Kerim ve Sünnetlerde Faiz Yasağı.....	8
1.2.2. Ekonomik ve Sosyal Nedenler.....	10
1.2.3. İktisadi Nedenler	12
1.3. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi.....	13
1.3.1. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Tarihsel Gelişimi	13
1.3.2. Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi	14
1.4. Katılım Bankacılığının Sağladığı Hizmetler.....	18
1.4.1. Fon Toplama Hizmetleri	18
1.4.1.1. Özel Cari Hesaplar	18
1.4.1.2. Katılma Hesapları	19
1.4.2. Fon Kullandırma Yöntemler	19
1.4.2.1. Mudaraba	20

1.4.2.2. Muşaraka.....	23
1.4.2.3. Murabaha	24
1.4.2.4. İcara	26
1.4.2.5. Selem	28
1.4.2.6. İstisna	30
1.4.2.7. Karz-ı Hasen	30
1.4.3. Diğer Hizmetler	32
1.5. Türkiye’de Katılım Bankalarının Kuruluş Şartları	33
1.6. Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılık Arasındaki Benzerlikler ve Farklar.....	34
1.6.1. Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılık Arasındaki Benzerlikleri	34
1.6.2. Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılık Arasındaki Farklar.....	35
1.7. Katılım Bankalarının Ekonomiye Sağladığı Avantajlar	37

II. BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI	39
2.1. Finansal Okuryazarlık Nedir?	39
2.2. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri.....	40
2.3. Finansal Okuryazarlığın Etkileri.....	42
2.3.1. Birey ve Hane Halkına Etkileri.....	42
2.3.2. Ekonomi ve Finansal Piyasalara Etkisi.....	43
2.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi	44
2.5. Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörler.....	46
2.5.1. Cinsiyet	46
2.5.2. Yaş	46
2.5.3. Eğitim Düzeyi	47
2.5.4. Gelir Düzeyi.....	47
2.5.5. Dini İnanış.....	48
2.5.6. Medeni Durum	48
2.5.7. Sosyal Çevre	48
2.6. Finansal Okuryazarlık Eğitimi	49
2.6.1. Dünya’da Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri.....	51
2.6.1.1. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD).....	51
2.6.1.2. Avrupa Birliği	52
2.6.1.3. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finansı (CYFI).....	53
2.6.1.4. Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmellik Merkezi (GFLEC)	53
2.6.1.5. Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi (ICSA).....	54
2.6.1.6. Uluslararası Yatırımcı Eğitimi Forumu (IFIE)	54

2.6.1.7. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO)	55
2.6.1.8. Kişisel Finansal Çalışan Eğitim Fonu (PFEEF)	55
2.6.1.9. Dünya Bankası	55
2.6.2. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri.....	56
2.6.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı	57
2.6.2.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	57
2.6.2.3. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)	58
2.6.2.4. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER).....	60
2.6.2.5. Merkez Bankası	60
2.6.2.6. Borsa İstanbul (BİST)	62
2.6.2.7. Türkiye Sermaye Piyasası Birliği (TSPB)	63

III. BÖLÜM

3. İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI.....	64
3.1. İslami Finans ve İslami Finansal Okuryazarlığın Kavramsal Çerçevesi	64
3.1.1. İslami Finans Tanımı	64
3.1.2. İslami Finansın Gerekliliği	67
3.2. İslami Finansal Okuryazarlık	74
3.2.1. İslami Finansal Okuryazarlık Tanımı	69
3.2.2. İslami Finansal Okuryazarlığın Önemi	69
3.2.3. İslami Finansal Okuryazarlık ile Finansal Okuryazarlık Karşılaştırılması.....	70
3.2.4. Dünya’da İslami Finansal Okuryazarlığın Farkındalığını Arttırmaya Yönelik Çalışmalar	72
3.2.5. Türkiye’de İslami Finansal Okuryazarlığın Farkındalığını Arttırmaya Yönelik Çalışmalar	74

IV. BÖLÜM

4. İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÖNEMİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK UYGULAMALI BİR ANALİZ ..	76
4.1. Literatür Taraması.....	76
4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	78
4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	79
4.4. Araştırmanın Yöntemi ve Hipotezleri.....	79
4.5. Araştırmanın Bulguları	81
4.5.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	82
4.5.2. Demografik Bulguların Analizi ve Hipotezlerin Değerlendirilmesi.....	85
4.5.2.1. Cinsiyet	85

4.5.2.2. Öğrenim Görülen Sınıf	87
4.5.2.3. Yaş	90
4.5.2.4. Aylık Harcama	93
4.5.2.5. Eğitim Alanı.....	96
4.5.2.6. İş tecrübesi	99
4.5.2.7. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı	102
4.5.2.8. Banka Tercihleri	105
4.5.2.9. Kredi Kartı	108
4.5.2.10. Banka Hesabı	111
4.5.2.11. Bilgi Birikim Düzeyi	115
4.5.2.12. Aile Yapısı	118
4.5.3. Korelasyon Analizi	120
4.5.3.1. Yaş	121
4.5.3.2. Aylık Harcama	121
4.5.3.3. Eğitim Alanı.....	122
4.5.3.4. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı	123
4.5.3.5. Kredi Kartı	124
4.5.3.6. Bilgi Birikim Düzeyi	125
4.5.4. Regresyon Analizi.....	126

V. BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	128
----------------------------------	------------

KAYNAKLAR	131
------------------------	------------

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Kar Payının Faizden Farkı	36
Tablo 4.1. Güvenirlilik Analizi	81
Tablo 4.2. Demografik Özellikler Tablosu	84
Tablo 4.3. Cinsiyet-One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi	85
Tablo 4.4. Mann-Whitney U Testi Analizi	85
Tablo 4.5. Cinsiyet-Means Testi Tablosu	86
Tablo 4.6. Sınıf- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi.....	88
Tablo 4.7. Sınıf- Kruskal-Wallis H Testi Analizi	88
Tablo 4.8. Öğrenim Görülen Sınıf-Means Testi	89
Tablo 4.9. Yaş- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi	91
Tablo 4.10. Yaş- Mann-Whitney U Testi Analizi.....	91
Tablo 4.11. Yaş-Mean Testi Analizi	92
Tablo 4.12. Aylık Harcama- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi	94
Tablo 4.13. Aylık Harcama- Kruskal-Wallis H Testin Analizi	94
Tablo 4.14. Aylık Harcama-Means Testi Tablosu	95
Tablo 4.15. Eğitim Alanı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi.....	97
Tablo 4.16. Eğitim Alanı-Kruskal-Wallis H Testi Analizi	97
Tablo 4.17. Eğitim Alanı-Means Testi.....	98
Tablo 4.18. İş Tecrübesi- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi.....	100
Tablo 4.19. İş Tecrübesi-Kruskal-Wallis H Testi Analizi	100
Tablo 4.20. İş Tecrübesi-Means Testi Analizi	101
Tablo 4.21. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi	103
Tablo 4.22. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı-Kruskal-Wallis H Testi Analizi.....	103
Tablo 4.23. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı-Means Testi Analizi	104
Tablo 4.24. Banka Tercihleri- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi.....	106
Tablo 4.25. Banka Tercihleri- Mann-Whitney U Testi Analizi	106
Tablo 4.26. Banka Tercihleri-Means Testi Analizi.....	107
Tablo 4.27. Kredi Kartı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi	109
Tablo 4.28. Kredi Kartı- Kruskal-Wallis H Testi	109
Tablo 4.29. Kredi Kartı-Means Testi	110

Tablo 4.30. Banka Hesabı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi	112
Tablo 4.31. Banka Hesabı- Kruskal-Wallis H Testi	112
Tablo 4.32. Banka Hesabı-Means Testi	113
Tablo 4.33. Bilgi Birikim Düzeyi- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi.....	115
Tablo 4.34. Bilgi Birikim Düzeyi-Kruskal-Wallis H Testi.....	115
Tablo 4.35. Bilgi Birikimi Düzeyi-Means Testi	116
Tablo 4.36. Aile Yapısı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi	118
Tablo 4.37. Aile Yapısı- Kruskal-Wallis H Testi	118
Tablo 4.38. Aile Yapısı-Means Testi	119
Tablo 4.39. Yaş-Korelasyon Analizi Tablosu.....	121
Tablo 4.40. Aylık Harcama-Korelasyon Analizi Tablosu	122
Tablo 4.41. Eğitim Alanı-Korelasyon Analizi Tablosu	123
Tablo 4.42. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı-Korelasyon Analizi Tablosu.....	124
Tablo 4.43. Kredi Kartı-Korelasyon Analizi Tablosu.....	125
Tablo 4.44. Bilgi Birikim Düzeyi-Korelasyon Analizi Tablosu	126
Tablo 4.45. Regresyon Tablosu	127
Tablo 4.46. Regresyon Modeli Tablosu	127

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1. Cinsiyet-Mann-Whitney U Testi Grafiği	86
Grafik 4.2. Cinsiyet-Means Testi Grafiği	87
Grafik 4.3. Sınıf-Kruskal-Wallis H Testi Grafiği	89
Grafik 4.4. Öğrenim Görülen Sınıf-Means Testi Grafiği	90
Grafik 4.5. Yaş- Mann-Whitney U Grafiği	92
Grafik 4.6. Yaş-Means Testi Grafiği	93
Grafik 4.7. Aylık Harcama- Kruskal-Wallis H Testinin Grafiği	95
Grafik 4.8. Aylık Harcama-Means Testi Grafiği	96
Grafik 4.9. Eğitim Alanı- Kruskal-Wallis H Testinin Grafiği	98
Grafik 4.10. Eğitim Alanı-Means Testi Grafiği	99
Grafik 4.11. İş Tecrübesi-Kruskal-Wallis H Testi Grafiği	101
Grafik 4.12. İş Tecrübesi-Means Testi Grafiği	102
Grafik 4.13. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı-Kruskal-Wallis H Testi Grafiği	104
Grafik 4.14. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı- Means Testi Grafiği	105
Grafik 4.15. Banka Tercihleri- Mann-Whitney U Testi Grafiği	107
Grafik 4.16. Banka Tercihleri-Means Testi Grafiği	108
Grafik 4.17. Kredi Kartı-Kruskal-Wallis H Testi Grafiği	110
Grafik 4.18. Kredi Kartı-Means Testi Grafiği	111
Grafik 4.19. Banka Hesabı- Kruskal-Wallis H Testi Grafiği	113
Grafik 4.20. Banka Hesabı-Means Testi Grafiği	114
Grafik 4.21. Bilgi Birikim Düzeyi- Kruskal-Wallis H Testi Grafiği	116
Grafik 4.22. Bilgi Birikimi Düzeyi-Means Testi Grafiği	117
Grafik 4.23. Aile Yapısı- Kruskal-Wallis H Testi Grafiği	119
Grafik 4.24. Aile Yapısı-Means Testi Grafiği	120

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Katılım Bankacılığında Mudaraba İşlemi	22
Şekil 1.2. Katılım Bankalarında Muşaraka İşlemi.....	24
Şekil 1.3. Katılım Bankalarında Murahaba İşlemi	26
Şekil 1.4. Katılım Bankalarında İcara İşlemi	27
Şekil 1.5. Katılım Bankalarında Selem İşlemi	29
Şekil 1.6. Katılım Bankacılığı Nasıl İşler?	31

KISALTMALAR

OECD	: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı
NFCS	: Ulusal Finansal Yetenek Araştırması
ICSA	: Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi
IFIE	: Uluslararası Yatırımcı Eğitimi Forumu
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
CYFI	: Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finansı
GFLEC	: Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmellik Merkezi
IOSCO	: Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü
PFEEF	: Kişisel Finansal Çalışan Eğitimi Fonu
UFA	: Evrensel Finansal Erişim
FSAP	: Finansal İçerme Destek Çerçevesi
CPFL	: Tüketici Koruma ve Finansal Okuryazarlık
GPFI	: G20 Mali İçeriğe İlişkin Küresel Ortalık
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
FODER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
HAFTA	: Hanehalkı Finansman ve Tüketim Araştırması
BİST	: Borsa İstanbul
TSPB	: Türkiye Sermaye Piyasası Birliği
ÖFK	: Özel Finans Kuruluşları
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
WIBC	: Dünya İslami Bankacılık Konferansı
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
IIFM	: Uluslararası İslami Finans Pazarı
WGC	: Dünya Altın Konseyi

GİRİŞ

İslami bankacılık sistemi diğer adıyla katılım bankacılığı, işlemlerinde kara ve zarara ortak olmayı esas alan ve temelinde faizin yasak olduğu bankacılık sistemidir. Dünyada ilk olarak Mısır’da temelleri atılan ve İslami bankacılık sisteminin ilk ve önemli bir örneği olarak kabul edilen Nasır Sosyal Bankası olurken, asıl kurumsal anlamdaki ilk İslami banka 1974 yılında kurulan “İslam Kalkınma Bankası” olmuştur. İslami Kalkınma Bankası’nın ardından HSBC, Citibank gibi dünyanın ileri gelen bankaları da faizsiz bankacılık sistemine dahil olmuştur.

Türkiye İslami bankacılık sisteminin temellerini 1970’li yıllarda atmış olsa da katılım bankacılığı sistemi 1983’de “Özel Finans Kurumu” olarak finansal sisteme dahil olmuştur. 12 Mayıs 2001 yılında çıkan Bankalar Kanunu kapsamında Özel Finans Kurumu olarak adlandırılan katılım bankaları günümüzdeki ismini almıştır ve bu kanun kapsamında katılım bankaları geleneksel bankalarla aynı şartlar ve statülere sahip olmuştur.

Finansal okuryazarlık ifadesi en genel tabiri ile, kişilerin finansal ifadeleri ya da terimleri anlayabilmeleri ve bilgileri dahilinde piyasalarda işlem yapabilmeleridir. Özellikle teknolojik gelişmelerin artmasıyla piyasaların şekil değiştirmesi ve finansal piyasalarda yaşanan serbestleşme, piyasalardaki ürün ve hizmet çeşitliliğini arttırmasının yanı sıra, ürün ve içeriklerinin karmaşıklığına neden olmuştur. Globalleşen piyasalarda rol almak isteyen bireylerin finansal konularda bilgili olması daha da önemli bir hale gelmektedir.

Finansal okuryazarlık konusu, sadece ülkemizde değil, dünyada da hem devletlerin hem bireylerin üzerinde durduğu önemli bir konu olmuştur. Finansal okuryazarlık, sadece kişilerin yatırım kararlarını etkileyen bir unsur değildir. Özellikle kriz dönemlerinde yatırımcıların bilgisizliği ve yanlış yatırım kararları almaları krizi negatif yönde etkileyebilmektedir. Yatırımcıların aldığı yanlış kararlar, kriz yaşayan ülkelere daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Bu nedenlerden dolayı, bireylerin ortalama finans kültürünü edinmelerini hedefleyen finansal okuryazarlık kavramı önemli bir hal almıştır.

İslami finansal okuryazarlık kavramı, finansal okuryazarlık kavramına benzemektedir. Temelinde her iki kavramda da bireylerin piyasalardaki ürün ve hizmetleri anlayabilmeleri ve kendi faydalarına uygun ürün ve hizmeti tercih etmeleri yer almaktadır. Ancak İslami finansal piyasalarda işlem gören ürün ve hizmetler, İslami şartlara ve kurallara uygun, İslam dininin yasak ve kaideleri çerçevesinde sunulan enstrümanlardır. İslami finansal okuryazarlık kavramı, bu piyasalarda işlem gören, içerisinde faizin bulunmadığı, belirsizliğin ve haksız kazancın olmadığı ürün ve hizmetlerin bireyler tarafından anlaşılıp, kullanılmasını ifade etmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, katılım bankacılığının kavramsal çerçevesi, katılım bankalarının hem ülkemizde hem de dünyada ortaya çıkma nedenleri, katılım bankalarının ülkemizdeki ve dünyadaki tarihsel gelişimi, bu sistemin sağladığı hizmetler, Türkiye’de katılım bankalarının kuruluş şartları, katılım bankaları ile geleneksel bankacılık arasındaki benzerlikler ve farklılıklar son olarak katılım bankalarının ekonomiye sağladığı avantajlara değinilmiştir.

İkinci bölümde ise finansal okuryazarlık kavramı, finansal okuryazarlığın özellikleri, finansal okuryazarlığın topluma sağladığı etkiler, finansal okuryazarlığın önemi, finansal okuryazarlığı etkileyen faktörler, finansal okuryazarlık alanında dünyada ve Türkiye’de yapılan eğitim faaliyetlerinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde, ilk olarak İslami finans ve İslami finansal okuryazarlığının kavramsal çerçevesi, İslami finans tanımı, İslami finansın gerekliliği, İslami finansal okuryazarlık tanımı, önemi, İslami finansal okuryazarlık ile finansal okuryazarlığın karşılaştırılması ve İslami finansal okuryazarlığın dünyada ve Türkiye’deki farkındalığını arttırmaya yönelik çalışmalardan bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde İslami finansal okuryazarlığın kavramsal önemine ilişkin üniversite öğrencilerine yönelik yapılan uygulamalı analizden bahsedilmiştir. İlk olarak konuyla alakalı literatür çalışması yapılmıştır. Literatür çalışmasında İslami finansal okuryazarlık ile ilgili dünyada ve Türkiye’de çok fazla çalışma olmadığı gözlemlenmiştir. Daha sonra araştırmanın amacı, evreni ve örneklem seçimlerinden bahsedilmiştir. Analiz yöntemi olarak anket seçilmiştir ve anketin örneklemini üniversite öğrencileri olmuştur. Anketin sonucunda hipotezler oluşturulmuştur. Oluşturulan hipotezlere, One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi, Kruskal-Wallis H Testi, Means Testi, Mann-Whitney U Testi, korelasyon ve regresyon testi uygulanmıştır. Yapılan analizlerin sonucunda da hipotezlerin hepsi doğru kabul edilmiştir.

Sonuç ve öneriler bölümünde ise, yapılan testlerin sonuçları yorumlanmıştır. Test sonuçlarına göre, İslami finansal okuryazarlığı iyileştirmeye yönelik ne gibi çalışmalar yapılması gerektiği önerilmiştir.

I. BÖLÜM

1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI

1.1. Katılım Bankacılığı Nedir?

Katılım bankacılığının en genel tabiri aslında “faizsiz bankacılık” olarak adlandırılabilir. Bir diğer adı İslami bankacılık olan bu kurumlar geleneksel bankacılık hizmetlerinin en temel argümanı olan faizi yaptığı bankacılık işlemlerinde kullanmayıp, faizsiz bankacılık işlemlerinin yapılabileceğini göstermektedir.

Geleneksel bankacılık tarihi MÖ. 3500 yıllarına kadar dayandığı araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Hammurabi yasalarında bankacılık işlemlerinin nasıl yapılacağı, hangi ürünlerin takas edileceği, takas edilen ürünlerin üzerine ne kadar mal konulup geri ödemesinin alınacağı gibi geleneksel bankacılığa çok yakın işlemlerin yapılış biçimleri yer almıştır. Günümüz bankacılık hizmetlerinden tek farkı bahsi geçen ürünlerin genelde tarım ürünleri olmasıydı. Özellikle I. Dünya Savaşı’ndan sonra dünyadaki büyük devletlerin sanayileşmesi ve makinelerde yaşanan devrimler tüm dünyanın ekonomik sistemini değiştirecek olan “kapitalizmin” doğuşuna zemin hazırlayacaktı.

Kapitalizm, üretim araçlarının çoğunun özel mülkiyete sahip olduğu ve üretimin büyük ölçüde piyasaların işleyişiyle yönlendirildiği ve gelirin dağıtıldığı ekonomik sistemdir. (Britannica 2019, <https://www.britannica.com/topic/capitalism> , 22 Ekim 2019’da erişildi.) Tanımdan da anlaşılabilceği gibi üretim araçlarının çoğunun özel mülkiyette olması sermaye sahibinin daha hızlı büyüyüp, karına kar katması anlamına gelmektedir. Piyasadaki diğer sermaye sahiplerinin de hızlı büyüme istekleri rekabeti arttırarak, bireylerin sermaye arayışına girmelerine neden olmuştur. Piyasada var olan kısıtlı sermayenin fon ihtiyacı olan bireylere ulaşması için bireylerin ödediği bedel yani faiz oranı daha da artmıştır. Bu durum kapitalist sistemlerde faizin olması gereken bir durum olarak kabul ettiğini göstermektedir.

Faiz karşılığı borç verilen sermaye daima borç veren kişi tarafından bir sermaye olarak kabul edilir. Alacaklı bunun zamanında ve faiziyle birlikte geri ödemesini bekler. Borçlu ise bunu isterse bir sermaye olarak, isterse sermayenin tüketime ayrılmış bölümü olarak kullanır. Sermaye olarak kullanılırsa, bunu o değeri karıyla birlikte yeniden üretebilecek olan kişilerin geçimi için kullanır. Bu durumda hem sermayeyi geri kazanır hem de faiz borcunu öder. Doğrudan tüketime ayırdığında ise savurganca davranmış olur. Üretken kişilerin geçimine ayrılan fonu üretken olmayan kişilerin geçimine aktarmış olur. Bu yüzden de mülk ya da toprak rantı gibi başka gelir kaynağına başvurmadan sermayeyi ödediği faizle birlikte geri kazanması olanaksızdır. (Smith, 2012: 303)

Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" kitabında bahsettiği bu durum kapitalist sistemlerde zenginin daha zenginleştiğinin, fakirin ise daha fakirleştiğinin göstergesidir. Kişiler ya da işletmeler üretim hacimlerini genişletmek için faizle borçlandıklarında üretimleri artar ve var olan gelirlerini de arttırmış olurlar. Ancak aynı durumda tüketim ihtiyaçlarını karşılamak isteyen kişi ya da hane halkı faizle borçlandıklarında, borçlanılan sermaye tüketim ihtiyaçlarına gideceği için kişilere ya da hane halkına herhangi bir maddi getirisi olmayacaktır. Böylesi bir durumda kişiler ya da hane halkı borçlandıklarının hem anaparasını hem de faizini ödemekle yükümlü oldukları için daha da fakirleşeceklerdir. Ödeme gücü çeken borçlu sermayeye dönüştürebileceği bir mülkü yoksa iflasa kadar gidebilmektedir.

Kapitalist sistemde işlem yapan geleneksel bankalardaki bir başka adaletsizlik ise kişilere ya da şirketlere uyguladığı faiz oranlarıdır. Talep ettiği krediyi tüketim harcamalarında kullanacak ve gelir durumu düşük kişilere daha düşük faiz oranıyla kredi vermek gibi bir işlem yapmamaktadırlar. İhtiyaç sahibi kişiler bulundukları maddi sıkıntıyı acilen gidermek için faiz oranını kabul edecek ve ödemekle yükümlü olduğu anaparaya ek olarak faiz oranını da ödemek zorunda kalacaklardır. Öte yandan kâr marjı yüksek işletmeler yüksek tutarlı kredi kullanmak istediklerinde bankanın inisiyatifi doğrultusunda faiz oranı indirimi yapılabilmektedir. Bahsi geçen her iki durumda toplumdaki gelir dağılımında adaletsizlik yaşandığı görülmektedir.

Kapitalist iktisat modelinde insanların iktisadi alanda rasyonel davranacağı varsayılır. Oysa iktisadi alanda ahlaki ve dini normlarda kendini sınırlandırmamış insanların rasyonellikten ne anlayacağı önemli bir handikaptır. Üstelik bütün bireyler karmaşık iktisadi yapıları doğru yorumlayabilecek bilgi düzeyinde de olamazlar. Eğer herkes rasyonel davranıyor olsaydı, kaybeden kimse olmazdı. (Tunç, 2016: 45)

Kapitalist sistemin temel yapı taşı olan faiz, diğer semavi dinlerde olduğu gibi İslam dininde de kesin bir ifadeyle yasaklanmıştır. İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'de faizin yasaklanması ve faizle işlem yapmanın lanetlenmesi Müslüman insanların finansal piyasalara katılmamalarına neden olmuştur. Özellikle nüfus yoğunluğu Müslümanlardan oluşan toplumlarda bireylerin finansal piyasalara katılmaması ekonomide ciddi bir âtıl fon oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bireyler ellerinde bulunan âtıl fonları genelde tüketim yerine tasarruf ile ellerinde bulundurmushlardır. Durum böyle olunca bireylerdeki fon fazlalığı piyasadaki fon talep edenlerle buluşamamıştır.

İslam dini bireylerin her zaman gelirini kazanılmasında helal yollarla kazanılmasını, harcanmasında ise helal yerlere harcanmasını istemiştir. İslami bankacılığın bir diğer doğuş nedeni helal kavramıdır. Helal en genel tabiri ile Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın yapmamıza izin verdiği davranışlardır. Kur'an-ı Kerim'de faizin helal kabul edilmemesi, faizle işlem yapanların cezalandırılacağına belirtilmesi muhafazakâr insanların geleneksel bankalarda işlem yapmalarını engellemiştir. Kur'an-ı Kerim'de Maide suresi 88. Ayette “Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden helal, iyi ve temiz olarak yiyin ve kendisine inanmakta olduğunuz Allah'a karşı gelmekten sakının.” diye buyurmaktadır. (Kuran.Diyanet 2019, <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/maide-suresi-5/ayet-88/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1> , 13 Aralık 2019'da erişildi.) Kur'an'da birçok ayette helalin vurgulanması özellikle Müslüman toplumlarında helal bir sistem oluşmasına zemin hazırlamıştır. Helal sistem, sadece yeme içme olarak değil, toplumun her kesiminde bireylerin topluma karşı her hareketini İslam'ın izin verdiği şekilde yapmasını ifade etmektedir. Helal sistem çok geniş kapsamlıdır. Örneğin bir işletmede üretimde kullanılan hammaddeler, ürünlerin satışındaki ticari işlemler, hammadde alımındaki borçlanma şekilleri gibi birçok kriter helal sistemin içinde yer almaktadır. Helal sistem özellikle ticari işlemlerde bireylerden haksız kazanç sağlanmasını önlemeyi amaçlamasından dolayı sadece Müslümanlar için değil, diğer dinlere inanan insanlara da yöneliktir.

1.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkma Nedenleri

1.2.1. Dini Nedenler

Faiz sadece İslamiyet'te değil diğer bütün mesnevi dinlerde de kesin bir dille yasaklanmıştır.

1.2.1.1. Tevrat'ta Faiz Yasağı

Tevrat'ta faizin yasak olduğunu belirten bölümler şu şekildedir:

- Çıkış bölümü 22:25'de; “Halkıma, aranızda yaşayan bir yoksula ödünç para verirsiniz ona tefeci gibi davranmayın. Üzerine faiz eklemeyen.”
- Levililer 25:36'da “Ondan faiz ve kâr alma. Tanrın'dan kork ki, kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin.”
- Nehemya 5:7-11'de; “Düşününce soylularla yetkilileri suçlu buldum. Onlara, “Kardeşlerinizden faiz alıyorsunuz!” dedim. Onlara karşı herkesi bir araya topladım. Sonra şöyle dedim: Kardeşlerim, adamlarım ve ben ödünç olarak halka para ve buğday veriyoruz. Lütfen faiz almaktan vazgeçelim! Tarlalarını, bağlarını, zeytinliklerini, evlerini onlara hemen geri verin. Bir de faiz olarak aldığınız gümüşün, buğdayın, yeni şarabın, zeytinyağının yüzde birini verin.”
- Hezekiel 22:12'de; “Senin içinde kan dökmek için rüşvet aldılar. Faiz aldın, tefecilik yaptın, zorbalıkla komşularından haksız kazanç sağladın. Beni unuttun. Egemen RAB böyle diyor.” (Tevrat 2019: 60-762)

1.2.1.2. İncil'de Faiz Yasağı

İncil'de faiz ile ilgili bölümler şu şekildedir:

- Luka 6. Bab'ın 27-36'da; “...hiçbir şey beklemeden ödünç verin. Karşılığınız büyük olacak ve size Yüce Olan'ın oğulları denilecek.”
- Matta 5. Bab'ın 38-42'de; “Senden bir dilekte bulunana ver ve ödünç isteyeniyi asla geri çevirme... Şâyet geri almayı umduğunuz kimselere ödünç verirsiniz iyiliğiniz nerde? Aksine düşmanınızı sevin, iyilik yapın ve (fazladan) bir şey ummadan ödünç verin ki sevabınız büyük olsun.”
- Matta 10. Bab'ın 5-15'de; “Karşılık vermeden aldınız, karşılık almadan verin.” (İncil 1999: 11-129)

Hristiyan din adamları faiz hususunda oldukça hassas davranmışlar ve asırlarca faizin yasak olduğu görüşünü savunmuşlardır. Faizin yasak olduğunu savunan din adamlarından Saint Gregoire de Nazianze, faizi, kiliseyi küçük düşüren ve insanları devamlı sıkıntılara maruz bırakan bir suç olarak görmektedir. O'na göre faizciler de yeryüzünü kirleten mahluklar olup, bunlar tohum atmadığı halde toplayan, ekmediği halde hasat eden ve zenginliğini ziraattan değil fakirlerin açlığından elde edenlerdir. Problemi borçlu açısından değerlendiren Saint Basile ise şöyle demektedir: “Zenginin fakire bedava borç vermesi gerekir. Borçta faiz söz konusu olduğu zaman karşı taraf ne dost olur ne de borçlu, bilakis köle olur ve malı ne kadar çoğalırsa suçları o kadar

büyür” Saint Gregoire de Nysse’de faizi, aslında üremeye ve çoğalmaya müsait olmayan canlı ve cansız olan şeylere bu vasfı verdiğinden fitrata aykırı görmektedir. Saint Jean Chrysostome ise faiz uygulamasına felsefi bir boyut kazandırarak onu şiddetle yermiştir: “Allah niçin bütün faizleri yasaklamıştır? Çünkü her iki taraf da zararlıdır da ondan. Birinin fakirliği bir taraftan çoğalırken diğerinin de servetinin çoğalmasına bağlı olarak hataları çoğalmaktadır.” Saint Jerome de faizin nakitle sınırlı olmadığını, bütün her şeydeki fazlalığın faiz olduğunu geniş bir şekilde açıklar. Saint Augustin ise faizciyi hırsıza benzeterek faizin başta din adamları olmak üzere bütün herkese haram olduğunu belirtmiştir. (Özsoy 1995: 110-126)

1.2.1.3. Kur’an-ı Kerim ve Sünnetlerde Faiz Yasağı

Diğer tüm mesnevi dinlerde olduğu gibi İslamiyet’te de faiz kesin ve sert bir ifadeyle yasaklanmıştır. Ancak diğer dinlerden farkı Kur’an’da faizin Allah tarafından yasaklanmasının yanı sıra faizin bireylerin mikro düzeyde kendilerine ve çevrelerine, makro düzeyde toplumun ekonomik ve sosyal yapısını nasıl bozduğu da anlatılmıştır. Kur’an-ı Kerim’de indiriliş sırasına bakıldığı zaman faizle ilgili ilk ayetlerde faizin kötü bir şey olduğundan bahsedilmiş. Daha sonraki ayetlerde faiz kesin bir dille yasaklanmış. Yasaklamalara rağmen hala faizi hayatından çıkartmayan insanların olması daha sonra indirilen ayetlerde faizle işlem yapan insanların Allah’a ve peygamberine karşı gelmek hatta isyan etmekle eş değer tutulduğunu göstermiştir.

Faizle ilgili ayetler şu şekildedir:

- Rum suresi 39. Ayette: “İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz. Ama Allah’ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekât verirsiniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır.”
- Bakara suresi 275. Ayette: “Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Alışveriş de faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır.”
- Bakara suresi 276. Ayette: “Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır (bereketlendirir). Allah hiçbir günahkâr nankörü sevmez.”
- Bakara suresi 278 ve 279. Ayette: “Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı

bırakın. Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Rasûlüyle savaşa girdiğinizi bilin. Eğer tövbe edecek olursanız, anaparalarınız sizindir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz ne de başkaları size haksızlık etmiş olur.”

- Al-i İmran suresi 130. Ayette: “Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.”
- Nisa suresi 160-161. Ayette: “Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu halde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helal kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık.” (Kur'an-ı Kerim 2014: 46-407)

Müslümanlar için bir diğer yol gösterici de Peygamber Efendimizin (sav) dedikleri yani hadislerdir. Peygamber Efendimiz faiz yasağı ile ilgili şunları söylemiştir:

- “Allah alışverisi helal, faizi/ribayı haram kılmıştır. Bir dinarı iki dinara, bir dirhemi iki dirheme satmayın!”
- Hz. Peygamber (sav), “Yedi helâk ediciden sakının!” buyurdu. Sahâbîler, “Yâ Resûlallah! Bunlar nelerdir?” diye sordular. Resûlullah şöyle cevap verdi: “Allah’a şirk koşmak, büyü yapmak, Allah’ın haram kıldığı bir canı haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak ve zinadan uzak duran, hiçbir şeyden haberi olmayan mümin kadınlara zina isnad etmektir.”
- “Bir kimse, bir kardeşi için aracılık yapar da kardeşi de sırf aracılığı karşılığında kendisine hediye verir, o da bunu kabul ederse, faiz kapılarından büyük bir kapının önüne gelmiş demektir.”
- “Faizi yiylene, yedirene, yazana ve buna şahitlik eden iki kimseye lânet olsun ve hepsi (günahta) eşittir.”
- “Faiz yoluyla mal çoğaltan hiç kimse yoktur ki, sonunda durumu (malında) azalmaya dönüşmesin.”
- Allah Resûlü (sav), kumar, hırsızlık, rüşvet ve gasp gibi meşru olmayan kazanç yollarından biri olan faiz konusunda şöyle buyurmuştu: “...İyi bilin ki cahiliye dönemi faizi kesinlikle kaldırılmıştır! İlk kaldırdığım faiz de (amcam) Abbâs b. Abdülmuttalib’in faizidir...” Bazı rivayetlere göre Peygamber Efendimiz bu konuşmasında ayrıca şunu da söylemişti: “Anaparalarınız sizindir. Böylece ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz!”
- Hz. Peygamber, o dönemde ticarî hayatta paranın yanında yaygın olarak kullanılan altı temel ihtiyaç maddesinin değişimindeki fazlalığın faiz olduğuna

işaret ederek bu mallarda birebir değişimi öğütlemiştir: “Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz, cinsi cinsine birbirine eşit ve peşin olarak satılır. Malların sınıfları değişirse peşin olmak şartıyla istediğiniz gibi satın.”

- Hz. Peygamber’in malların satımı konusunda söylediği, “Peşin alışverişte bir sakınca yoktur, veresiye gelince işte o faizdir. Peşin alışverişte faiz yoktur” şeklindeki hadislerinde de borç faizi değil, alışveriş faizi kastedilmiştir.
- Doğrudan faizle alâkalı görülmesi de ağaçtaki taze hurmanın, kuru hurmaya karşılık tahmini bir ölçüyle satılması olan müzâbene satışının Resûlullah (sav) tarafından yasaklanmasında da haksızlığa sebebiyet vermeme düşüncesi bulunmaktadır. Resûlullah (sav), “Yaş (ham) meyveyi olgunlaşma belirtileri ortaya çıkana kadar satmayın. Yaş hurmayı da kuru hurma karşılığında satmayın.” buyurmuştur. Başağındaki buğdayın hasat edilmiş buğdayla tahmini bir ölçü ile satılması olan muhâkale şeklindeki alışveriş de yasaklanmıştır. Böylece tahmini satış nedeniyle veya eşit kalite ve değerde olmayan iki malın değişimi nedeniyle oluşabilecek bir haksızlığa sebebiyet vermeme düşüncesiyle Allah Resûlü (sav) faiz şüphesi olan her türlü işlemi yasaklamıştır. Bu yüzden, “Doğuracak devenin yavrusu konusunda selem akdi yapmak (parasını önceden vererek onu sonradan satın almak) faizdir.” buyurarak alışverişte tarafların zarara girmesini engellemek istemiştir.
- Hz. Peygamber, Miraç esnasında karınları yılanlarla dolu ve ev kadar şişkin olan insanları gördüğünde onların kim olduğunu sormuş, kendisine onların faiz yiyen insanlar olduğu bilgisi verilmişti. (Hadislerleislam.diyanet.gov 2019, <https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr/indexarama.php>, 19 Aralık 2019’da erişildi.)

1.2.2. Ekonomik ve Sosyal Nedenler

Faizin yasaklanmasında dini nedenlerden sonra gelen en önemli neden ekonomik ve sosyal nedenlerdir. Faizle borçlanma işleminin yaygınlaşmasından günümüze kadar geçen sürede faizle borçlanma yoluna genelde maddi sıkıntı çeken, gelir seviyesi düşük bireyler ilgi göstermiştir. Bu bireylerin zaten maddi durumlarını düzeltmek veya yaşam standartlarını yükseltmek için kullandıkları kredide anapara ödemesinin yanı sıra bir de üstüne faiz ödemesi gelince borçlarını ödeyemeyecek seviyeye bile gelebilmektedirler. Yani faizle borçlanan bireyler daha da fakirleşmektedirler. Öte yandan günümüzde

büyük şirketler yatırım yaparken ellerindeki nakit mevduatı kullanmak yerine bankalardan düşük faizle kredili borçlanma yoluna gitmektedirler. Bunun en büyük nedeni özellikle Türkiye gibi ekonomik dalgalanmaların sık sık yaşandığı ülkelerdeki şirketlerin olası bir kriz durumuna karşın ellerindeki nakiti kendilerine teminat olarak saklamak istemelerindendir. Bu tür şirketler kredi kullanarak yatırım yaptıklarında kullandıkları kredi tutarının büyüklüğünden ve piyasada var olan banka rekabetlerinden dolayı bireylerin kullandığı kredi faiz oranından çok daha düşük seviyelerde kredi kullanmaktadır. Daha sonrasında şirket yaptığı yatırımlar sonucunda ürettiği mal veya hizmeti hanehalkına sunarken üretim masraflarının içine kullandığı kredinin faizini de ekleyip öyle piyasaya sürmektedir. Bu durum şirketin varlığına varlık katarken, yatırım konusunda herhangi bir kazancı olmayan hanehalkı ya da bireylerin satın aldıkları mal veya hizmetlerde şirketin masraflarını da ödedikleri anlamına gelmektedir. Böylece yine bireyler daha da fakirleşmiş olurlar. (Pehlivan, 2016:300)

Faiz, toplumdaki gelir dağılımını da bozmaktadır. Toplumdaki gelir dağılımı adaletsizliği ülke içindeki istihdam düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü faiz özellikle sermaye sahibi kişilere çalışmadan da gelir sağlayabileceğini göstermektedir. Bundan dolayı sermaye sahipleri yatırım yapmak, mal veya hizmet üretmek yerine sermayelerini tasarruf olarak değerlendirip faizden gelen gelir ile geçimlerini sağlama yoluna giderler. Bu durum ülke içindeki üretim seviyesini düşüreceği gibi ülkedeki işsizlik oranını da arttırmaktadır.

Faizi makro seviyede değerlendirdiğimizde tıpkı bireylere veya hanehalklarına yaptığı gibi devletleri de anaparanın yanında faiz yükümlülüğüne sokarak ödeme gücünü azaltmaktadır. Bir hane halkının borcunu ödeyememesi toplumun gelir seviyesini çok fazla etkilemeyecektir. Ancak devletin borcunu ödeyemeyip, borcunu yapılandırma veya başka bir kurumdan farklı bir faiz tutarıyla borçlanıp, borcunu borçla kapatma yoluna gitmesi ödemekle yükümlü olduğu faizi daha arttırır ve ülke içinde yapılacak her türlü işlemleri kısıtlayacaktır. Ülke içinde mal veya hizmet üretiminin yapılmaması ithalatı arttıracak ve dışa bağımlılığa neden olacaktır. Dışa bağımlı olan bir ülkenin ekonomisinde istikrar olmayacağından yabancı yatırımcılar ülkeye yatırım yapmaktan kaçınacaklardır. Eğitim, sağlık gibi vatandaşların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması veya aksaması toplumda yaşayan bireylerin devlete olan bağlılığını ve güvenini azaltacaktır. (Akgüç, 1992:138)

1.2.3. İktisadi Nedenler

Günümüzde İslam ülkelerinin çoğu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler arasındadır. Bazı İslam ülkelerinde istihdam edilemeyen emek mevcutken diğer bazı İslam ülkelerinde ise büyük birikimler oluşmuş ve tasarruflar artmıştır. (Uçar 2001:61)

Petrol ihraç eden İslam ülkelerinin (OPEC)1970’li yıllarda petrol fiyatlarını yukarıya çekmesi sonucunda bu ülkelerin gelirinde ve birikimlerinde büyük meblağlara ulaşılmıştır. Bu servetin (petrol-dolarların) batı ülkelerine aktığı ve İslam ekonomilerine herhangi bir katkılarının olmadığı görüldükten sonra varlık açığı olan İslam ülkeleri ile varlık fazlası olan İslam ülkeleri arasında yapılacak bir iş birliğinin olumlu sonuçlar verebileceği düşünülerek 1970 Mart’ında Cidde’de İslam ülkeleri dış işleri bakanlarının katılımı ile bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda tüm İslam ülkelerini İslam prensipleri çerçevesinde ekonomik iş birliğini teşvik ve güçlendirmeye, ilmi ve kültürel alanlarda karşılıklı yardımlaşmaya davet edilmiştir. Varlık açığı olan İslam ülkeleri ile varlık fazlası olan İslam ülkeleri arasında yapılacak bir iş birliğinin ilgililer arasında verimli sonuçlar doğuracağı görüşü de İslam bankalarının kuruluşunda önemli bir etken olmuştur. (Akgüç 1992: 162)

Tüm bu nedenlerden dolayı İslam ülkeleri arasındaki arayış neticesinde 1974 yılında İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bundan sonra da faizsiz esaslar çerçevesinde oluşturulan finansal kurumlar İslam ülkelerince oluşturulmaya başlanmıştır. Böylece, hem faiz hassasiyeti bulunan toplumların piyasalarının genişlemesi sağlanmış hem de gelişmekte olan İslam ülkelerine varlık akıtılmasının sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca âtil kalmış veya verimsiz alanlarda bulunan varlıkların faizsiz bankacılık kurumları aracılığıyla sisteme dâhil edilmesi de sağlanmıştır. Yine başka bir açıdan bakacak olursak; günümüzde ileriye dönük planlar yapan ülkelerin önem verdikleri en önemli husulardan biri de bu planları uygulayabilmek için ihtiyaç olan finansal kaynakların denetimlerini ele geçirebilecek sistemleri geliştirmektir. Son yıllarda bankacılığın yanı sıra üretim ve hizmet dalındaki şirketlerin birleşimlerinin hızla arttığı görülmektedir. HSBC Holding, Chase, Mantrust, Citi Corp, Bank of Tokyo Mitsubishi, ABN Amro Bank, Credit Suisse Corp, Rabobank gibi birçok banka diğer kuruluşlarla birleşerek dünyanın farklı bölgelerindeki tasarrufları toplamayı hedeflemişlerdir. Bu bankaların birçoğu İslam ülkelerinde açtıkları faizsiz bankacılık sistemleri ile o bölgedeki sermayeyi kendilerine çekerek önemli başarılar elde etmişlerdir. Bununla birlikte New York Borsası da İslami kurallara göre işlem yapan firmalara yönelik özel indeks hazırlayarak dini açıdan

tedirgin davranan binlerce uygun üretim ve hizmet işlemleri yapan firmalara yönelik özel indeks hazırlamış, dini açıdan çekingen davranan binlerce tasarruf sahibini sisteme dâhil etmiştir. (Kızıltepe & Yardımcıoğlu, 2017: 182-183)

1.3. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

1.3.1. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Katılım bankacılığın ilk uygulaması M.Ö. 2123-2081 tarihleri arasında Babil’de hükümdarlık yapmış olan Hammurabi tarafından çıkarılan Hammurabi Kanunlarında yer almaktadır. Sonraki dönemlerde İslamiyet’in yayılmasına paralel olarak faizsiz finans faaliyetleri de geniş bir alana yayılmıştır. (Akın 1986: 110)

İslami inançları gereği faizli bankacılık işlemlerinden uzak duran Müslüman toplumlarda, bankacılıkla ilgili ihtiyaçların karşılanması amacıyla faizsiz finans sistemi oluşturma düşüncesi 1940’ların ilk yıllarında başlamasına rağmen, bu düşüncenin gerçeğe dönüştürülerek faizsiz finans kurumlarının yoğunluk kazanması ancak 1970’li yıllarda gerçekleştirilebilmiştir (Karluk, 2013: 427).

İslami bankacılığa olan ilgi, sömürgecilik sonrası dönemde birkaç Müslüman ülkede İslami kimliğin oluşması ve güçlenmesi çabasının bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Mısır ve Malezya’da birbirinden bağımsız fakat paralel girişimler 1960’lı yılların başında İslami ekonomik ilkelere uygun faizsiz temelde faaliyet gösteren kurumların kurulmasına yol açmıştır. Petrol gelirlerinin ilk dalgası ve petrodolarların birikimi bu fikre hız kazandırmıştır. Petrol ihraç eden İslam ülkelerinde oluşan cari fazlalıklar ile İslami finansın büyümesi aynı anda gerçekleşmiştir. (Greuning & Iqbal, 2008:10)

Bankacılık işlemlerini faizsiz olarak yaptığını savunan ilk banka, Ahmed enNeccar tarafından 1963 yılında, “Tasarruf Bankası” adıyla Mısır’da kurulmuştur. Ahmet Neccar tarafından bölgedeki köylülerin zirai ihtiyaçlarını karşılayabilmek için küçük çaplı yöresel bir bankacılık hareketi olarak başlayıp daha sonra Mısır’ın bütün zirai bölgelerine yayılan bu banka, devlet başkanı Nasır tarafından devletleştirilip adı Nasır Halk Bankası (Bank Nasır el-İctimai) olarak değiştirilmiştir. Nasır tarafından devletleştirildikten sonra da bankanın aslı terkedilip yoksul ve ihtiyaç sahiplerinden ziyade varlıklı kesimlere hizmet eder hale gelmiştir. Zamanla benzer pek çok banka, faizsiz bankacılık faaliyeti yürütmek amacıyla kurulmuştur. İslam ülkeleri arasında faizsiz bankacılık işlemi görmesi amacıyla 1974 yılında İslam Kalkınma Bankası

kurulmuştur. (Ersoy 1987:12) 1975 yılında kurulan Dubai İslâm Bankası ile 1974 yılında kurulan İslâm Kalkınma Bankası ilk kurulan İslâmî bankalar olarak gösterilmektedir. Mısırda kurulan ve ilk İslâmî banka olduğu savunulan “Tasarruf Bankası”, Mısır’ın yaşadığı siyasi gelişmeler neticesinde akamete uğramıştır. Bunun yanında Dubai İslâm Bankası ve İslâm Kalkınma Bankası günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedirler. (Atar , 2017:1038-1039)

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Mısır, Kuveyt, Suudi Arabistan gibi ülkelerde özellikle 1970’li yıllardan itibaren İslâmî bankalar kurulmaya başlanmıştır. Bangladeş ve Malezya gibi ülkelerde de 1980’lerden başlayarak İslâmî bankalar kurulmuş ve giderek bu zincire Türkiye ve İran’da kurulan İslâmî bankalar da eklenmiştir. Dünyadaki faizsiz bankaların 2014 yılı itibarıyla aktif büyüklüklerinin ülkelere göre dağılımı; İran %29, Suudi Arabistan %24, Malezya %15, Birleşik Arap Emirlikleri %10 ve Türkiye %6 civarındadır. Banka sayısının ülkelere ağırlığı ise; Malezya 38, Endonezya 33, Bahreyn 32, İran 31, Bangladeş 22, Birleşik Arap Emirlikleri 22, Suudi Arabistan 16, Kuveyt 9, Katar 8 ve Türkiye 6, şeklindedir. (Hazıroğlu, 2018:255-256)

Dünyada en büyük 1000 bankadan 89’unun faizsiz bankacılık faaliyetini yerine getiren bankalar olduğu görülmektedir. The Banker Dergisi tarafından 2013 yılında yayınlanan Top Islamic Financial Institutions raporunda, ilk 10 İslâmî bankanın 5’inin İran menşeli, 2’sinin Suudi Arabistan menşeli, 1’inin Kuveyt, Malezya ve Birleşik Arap Emirliği menşeli bankalar olduğu açıklanmıştır. (Nakiboğlu & Levent, 2018:184-185)

Ayrıca Afganistan, Irak, Suriye, Yemen ve Libya gibi Müslüman olup da faizsiz sistemde çalışan bankaya sahip olmayan devletler de bulunmaktadır. Körfez ülkeleri gibi büyük petrol gelirlerine sahip olan ülkelerin bu büyük petrol kaynaklı fonlarını çekebilmek amacıyla özellikle İngiltere, Almanya, İrlanda gibi batılı ülkelerde de faizsiz bankacılık modeline yer verilmektedir. (Yahşi, 2014:10)

1.3.2. Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

Literatürde pek değinilmese de adında İslâm kelimesinin geçtiği ilk bankanın 1913 yılında Osmanlı Devleti’nde kurulan Adapazarı İslâm Ticaret Bankası olduğu bilinmektedir. Bir komandit şirket olarak kurulmuş olan bu banka, Osmanlı Devleti’nin yerini Türkiye Cumhuriyeti’nin almasıyla birlikte 1924 yılında Adapazarı İslâm Türk Ticaret Bankası adını almış ve yapı olarak anonim şirkete dönüştürülmüştür. 1928

yılında adından İslâm kelimesi çıkarılan banka, Adapazarı Türk Ticaret Bankası olarak faaliyetini sürdürmüştür. 1937 yılında Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketi adını alan banka, 1997 yılına kadar faaliyetini sürdürmüş ve 1997 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilerek faaliyetine son verilmiştir. (Canbaz, 2016: 172-174)

1970'li yıllarda yayımlanan tercüme eserlerle Türkiye'de teorik olarak ortaya çıkan faizsiz bankacılık çalışmaları, yine aynı dönemde özellikle Avrupa'da çalışan ve dini hassasiyeti olan işçilerin tasarruflarını, faize bulaşmadan değerlendirmek istemesiyle kurulan işçi şirketleri vesilesiyle pratiğe dönüşmüştür. Her ne kadar gurbetçi işçilerin bu şirketleşme çabaları beklenen amaca ulaşamasa da işçilerin sahip olduğu bu döviz kaynağının farkına varılarak, bu kaynağın finansal sisteme dahil edilebilmesi için faizsiz bankacılık fikri ve modeli güçlenmiştir. Daha sonra inançlı insanların bu taleplerini karşılamak amacıyla 1975 yılında Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) kurulmuştur. Ülkeye faizsiz bankacılık açısından önemli bir deneyim kazandıran bu oluşum, ülkede yaşanan istikrarsızlık nedeniyle çalışmalarını ancak 1978 yılına kadar sürdürebilmiştir. (Canbaz 2012:167)

Öte yandan 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın (İKB) kurucu üyeleri arasında yer alan Türkiye, 1984 yılında sermaye payını artırarak bu kuruluşun en büyük ortaklarından biri haline gelmiştir ve Yönetim Kurulunda sürekli üye bulundurma hakkını elde etmiştir. Böylece Türkiye, 52 İslam ülkesi arasında ekonomik iş birliği programlarının gerçekleştirilmesinde, desteklenmesinde, özel sektörün teşvik edilmesinde ve çeşitli faizsiz finansman tekniklerinin geliştirilmesinde büyük rol oynayan İslam Kalkınma Bankası bünyesindeki etkinliğini artırma imkânına kavuşmuştur. (Karagülle 1993:30)

Katılım bankacılığının ülkemizdeki gelişimi 1985 yılı sonrasında olmuştur. 16.12.1983 tarih 83/7506 sayılı kararname ile Özel Finans Kurumları (ÖFK) adı altında katılım bankacılığının ilk temeli atılmıştır. İsimde yer alan “özel” kelimesi, kurulmuş olan şirketlerin kamusal değil özel olduğunu, “finans” ibaresi ise bu kurumların finansal piyasaların bir aracı kurumu olduğunu ifade etmek için seçilmiştir. (TKBB 2009:87)

Türkiye'de Özel Finans Kurumlarının kurulmasının iç ve dış faktörleri bulunmaktadır. 1974 yılından beri petrol fiyatlarında meydana gelen devamlı ve hızlı artışlar, petrol üreticisi ülkelerde önemli döviz rezervlerinin birikmesine yol açmıştır. Bu sermaye birikimleri, söz konusu ülkeleri yoğun bir kalkınma çabasına itmiştir. Bu ülkelerde, yatırım ve buna bağlı olarak da ithalatların kısa bir zaman içinde gerçekleştirebilecek alt yapının mevcut olmaması, sağlanan tüm kaynağın içte yatırıma

dönüştürülmesine imkan vermemiştir. Sermaye fazlası, petrol üreticisi ülkeleri dış pazarlarda mali ve fiziki yatırım sahaları aramaya sevk ederken, petrol tüketicisi ülkeleri de bu kaynakları ülkelere çekmek için yoğun çabalar harcamaya itmiştir. 1980’li yılların başlarında Türkiye ile Ortadoğu’nun petrol zengini İslam ülkeleri arasında ticari ve siyasi alanlarda yaşanan hızlı gelişme, ülkelerin mali yapılarındaki farklılıklardan ötürü mali alanda yaşanmamıştır. ÖFK’ların kurulmasıyla, mali yapılarındaki farklılıklar ve çeşitli nedenlerle ülkemize gelmeyen, İslam ülkelerindeki mevcut fonlar ülkemize çekilebilmiş, bu da ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu kurumların kurulmasında rolü bulunan iç faktör ise, inançları dolayısıyla faiz geliri elde etmek istemeyen kişi ve kurumların, yurt içinde ve dışında altın, döviz, bina, arsa şeklinde tuttıkları ve hatta yastık altı tabir edilen fonların üretim sürecine sokulmasının sağlanmasıdır. Tasarruf yetersizliğinin yaşanmakta olduğu ülkemizde, faiz geliri elde etmemek için, fonların bankacılık sistemi dışında kalmasına rıza gösterilmesi ekonomik bir yaklaşım olamazdı. Gerek iç gerekse dış faktörler Türkiye’de faizsiz esasa göre çalışan Özel Finans Kurumları’nın oluşturulmasını zorunlu hale getirmişti. (Yahşi 2000:6)

1983 yılında Özel Finans Kurumlar ile ilgili mevzuatın yürürlüğe girmesiyle birlikte, 1984’te Faisal Finans Kurumu A.Ş. ve Al Baraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş., 1988’de Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş., 1991’de Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995’te İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve son olarak 1996’da Asya Finans Kurumu A.Ş. kurulmuştur. (Ekren & Emiral, 2002:7)

1999’da Bankalar Kanunu’na tabi olana kadar, ÖFK’ların faaliyetleri Hazine Bakanlığı ve Merkez Bankası direktifleriyle ve Bakanlar Kurulu kararlarıyla yürütülmüştür. 1999 Aralık ayından itibaren ise konvansiyonel bankaların tabi olduğu 4389 sayılı Bankalar Kanunu’na tabi hale getirilmişlerdir. (Okumuş 2005: 51-86)

Kasım 2000 ve Şubat 2001’de yaşanan krizlerin ardından, hukuken Fon’un yönetimine alınmaları mümkün olmayan İhlas Finans Kurumu’nun işlem yapma yetkisi iptal edilmiş ve tasfiyesine karar verilmiştir. Faisal Finans Kurumu 2001 yılında el değiştirmesi ile isim değişikliğine giderek Family Finans adını almıştır. 31 Aralık 2005 tarihinde Family Finans ile Anadolu Finans birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası adını almıştır. (Küçükkocaoğlu, 2006)

29 Mart 2002 tarihinde 2002/26 sayılı TCMB basın duyurusunda, zorunlu karşılık ve disponibiliteler düzenlemeleri kapsamında, “Özel finans kurumlarının, 4389 sayılı Bankalar Kanunu’na tabi olduğu ve Bankamız Kanunu’nun bahse konu hükmü

göz önüne alınarak, bankalarla aralarında uygulama birlikteliğinin sağlanması ve benzer sorumluluklara benzer ve eşdeğer yükümlülükler getirilmesi amacıyla, özel finans kurumlarının blokaj uygulaması, zorunlu karşılık uygulaması ile birleştirilmektedir. Böylece, özel finans kurumlarının cari ve katılma hesaplarının yanı sıra, diğer pasif yükümlülükleri de zorunlu karşılığa tabi tutulacaktır” tebliği yer almış ve 10.05.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (TCMB 2002, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/e91a4888-b5c9-49c4-873a2e43fb43b330/DUY2002-26.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-e91a4888-b5c9-49c4-873a-2e43fb43b330-m3fC60G> , 20.12.2019 tarihinde erişildi.)

Ülkemizde faizsiz bankacılık ile ilgili son önemli değişiklik 19 Kasım 2005 tarihinde kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile yapılmıştır. Bu kanunun geçici 3. maddesine göre “Özel Finans Kurumu” ismi yerine “Katılım Bankası” ismi getirilmiş ayrıca “Özel Finans Kurumları Birliği” de “Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca 4672 sayılı değişiklik ile oluşturulan “Güvence Fonu” geçici 18. madde ile TMSF’ye devredilmiştir. Böylece katılım bankalarında yer alan hesaplar TMSF güvencesi altına alınmıştır. (Mevzuat.gov 2005, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>, 20.12.2019 tarihinde erişildi.)

Katılım bankacılığı sistemi, özellikle son dönemlerde dünya finans sisteminin merceği altına alınmış bir model haline gelmiştir. 2007 ve 2008 yıllarında finansal sistemde yaşanan ve ABD mortgage piyasaları kaynaklı krizler ve banka başarısızlıkları üzerine, reel ekonomi ile olan bire bir ilişkisi nedeni ile bu tür kriz oluşumlarına destek vermeyen bu sistem, bankacılık ve finans kesiminin alternatifi olması yönünde düşüncelere neden olmaktadır. (TKBB 2009:88)

İlk Katılım Bankası olarak Ziraat Bankası başlamıştır. Ziraat Katılım Bankası A.Ş. tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 -TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 15.10.2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10.10.2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuştur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 14.05.2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12.05.2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır. 2018 yılı Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı’nda alınan karara istinaden Ziraat Katılım Bankası’nın sermayesi 1.750.000.000 -TL’ye yükseltilmiştir. (Ziraat Katılım 2015, [https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz /Sayfalar/hakkimizda.aspx](https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx) , 20.12.19 tarihinde erişildi.)

Ziraat Katılım Bankasından sonra ülkemizde 2016 yılında kurulan ikinci Katılım Bankası Vakıf Katılım Bankası olmuştur. En son 2019 yılında kurulan Türkiye Emlak Katılım Bankası ile birlikte ülkemizde Kamu Katılım Bankası olarak toplam 3, Özel teşebbüs Bankaları olarak toplam 4 tane Katılım bankası bulunmaktadır.

1.4. Katılım Bankacılığının Sağladığı Hizmetler

Katılım Bankacılığının sağladığı hizmetler genel anlamda ikiye ayrılmaktadır.

1.4.1. Fon Toplama Hizmetleri

Katılım Bankacılığında yapılan fon toplama yöntemi ile geleneksel bankacılıkta yapılan fon toplama yöntemi birbirine çok benzemektedir. Ancak aralarındaki en büyük fark Katılım Bankalarına fon yatıran mudiler ne kadar vade geçerse geçsin yatırdıkları fona karşılık faiz geliri almazlar. Hatta Katılım Bankalarının bünyesinde yatırdıkları kar/zarar ortaklığında yatırdıkları mevduatı aynı tutarda almayıp zarar bile edebilmektedirler. Genel olarak fon toplama yöntemleri ikiye ayrılmaktadır.

1.4.1.1. Özel Cari Hesaplar

Cari hesaplar, istenildiği zaman çekilebilen ve karşılığında kâr payı ödenmeyen ve hatta sunulan hizmet karşılığı servis ücreti alınabilen hesaplardır. Fakat çoğunlukla herhangi bir hizmet bedeli tahsil edilmemektedir. Bu tip mevduatlarda amaç paranın güvenliğidir. Faizsiz banka bu tür mevduatı, mudilerin kendisine verdikleri bir borç olarak kabul etmekte, ayrıca mudilere bunlar karşılığında herhangi bir fayda sağlamamakta, fakat müşterisi için cari bir hesap açması da mümkün olabilmektedir. Bu hesap bir taraftan müşterinin yatırdığı mevduatı, diğer taraftan da çektiği miktarı kapsamaktadır. Cari hesaplar hakkında iki ana görüş vardır; emanet ve karz-ı hasen. Cari hesapları bir nevi emanet gibi ele alan görüşe göre banka, müşterinin izni olmadan bu mevduatları kullanamaz. Bu hesapların bankanın diğer faaliyetlerinde kullanılması istenildiğinde hesap sahibinden yetki almak gerekmektedir. Karz-ı hasen görüşünü savunanlar ise; cari hesapları, mudilerin bankaya verdiği bir nevi faizsiz borç olarak görmektedirler. Böylece banka, mudilerden izin almadan bu hesap bakiyelerini istediği gibi kullanmaktadır. Ancak banka mudilere anaparayı ödemekle yükümlüdür. Paranın 58 kullanılması esnasında zararlar karşılaşırsa, hesap sahipleri bu zarardan etkilenmezler. Cari hesap sahiplerine çek karnesi verilebildiği gibi, hesabın durumuna göre gerekirse ücret almadan çeşitli hizmetler de sunulmaktadır. (Ausaf 1995: 18-19)

1.4.1.2. Katılma Hesapları

Katılma hesapları, cari hesaplarla birlikte katılım bankalarının en temel iki fon toplama yöntemlerinden biridir. Bankacılık Kanunu’nda katılma hesabı; “Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım, katılma hesabının üç temel unsurunu vurgulamaktadır. Bunlar; kâr ve zarara katılma sonucu vermesi, önceden belirli bir getiri ödememesi ve anapara geri ödemesinin garanti olmamasıdır. (Şahin 2019:16-17)

Katılma hesapları, vadeli hesapların vade süresine benzer şekilde 1 ay, 3 ay, 6 ay, 1 yıl ve üzeri vadelerde ve Türk Lirası, USD ve EURO para değerlerinden birinde açılabilir. Her para birimi, kendi para birimine ait havuz sisteminde sınıflandırılır ve getirisi her para biriminin kendi havuz getirisi üzerinden hesaplanır. Kâr-zarar tutarı, hesabın vade tarihinde hesaplanır ve oluşan kârın yüzde 20-25’i civarında olan tutar bankaya, yüzde 75-80’i civarında olan tutar da tasarruf sahibine kalır. Bankaya ve tasarruf sahibine vade sonunda kalan kârın paylaşım oranı, hesapta yer alan tutarın büyüklüğüne ve hesabın vadesine göre değişiklik gösterebilmektedir. Katılma hesaplarından elde edilen getiri, tıpkı vadeli hesaplarda olduğu gibi gelir vergisine tabidir ve gelir vergisi vadeli hesaplardan alınan gelir vergisiyle aynı oranda hesaplanmaktadır. Katılma hesabı sahibi, isterse vadesinden önce parasını çekebilir. Katılım bankasının uygun görmesi durumunda, çekilen para sonrasında katılma hesabında kalan bakiye üzerinden kâr payı hesaplamaya devam edebilir. Katılma hesabında yer alan tutar, hesap sahibine herhangi bir garanti getiri imkânı sunmamasına rağmen Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında sigorta altına alınmıştır. Katılma hesaplarında toplanan fonlar faizsiz finansman yöntemiyle reel ekonomiye aktarılmakta ve elde edilen kârlar, katılma hesaplarına tutar ve vadeleri nispetinde aktarılmaktadır. Bu tarz bir finansman yöntemiyle risk, katılım bankası tarafından katılma hesabı sahibine transfer edilmiş olur. (Canbaz 2016:188)

1.4.2. Fon Kullandırma Yöntemler

İslam hukuku borç verme işlemlerinde, net bir şekilde borç finansmanı yerine öz kaynak finansmanının tercih edilmesi gerektiğini ifade eder. Bu sebeple, yapılan sözleşmelerin tamamı, finanse edilen şirketin kâr ve zararına doğrudan veya dolaylı olarak iştirak edecek şekilde düzenlenir. (Porzio & Khan 2010: 94) Katılım

bankacılığında faizsiz finans kavramı, anaparanın maliyetsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Sadece anaparanın getirisinin, İslami kurallar sebebiyle önceden belirlenmemesi gerektiğini ifade etmektedir. (Kareem 2014:735)

1.4.2.1. Mudaraba

Mudaraba kısaca; taraflardan birinin sermaye, diğerinin emeğini işletmesi sonucunda elde edilen kârı paylaşmak üzere kurulan sistemdir. Mudaraba, katılım bankasının sermaye, fon talep edenlerinse emeklerini ortaklığa dahil ettikleri bir fon kullandırma yöntemidir. Mudaraba sözleşmesinde, kâr paylaşım oranların belirlenmesi, olası zararların tazmin edilebilmesi açısından teminatların açıklanması ve buna benzer tüm konuların açıkça önceden belirlenerek sözleşmeye eklenmesi gerekmektedir. Mudaraba sözleşmelerinde tarafların vekalet verme ve vekalet alma ehliyetine sahip olmaları şartı aranmaktadır. Bu nedenle mudarebe taraflarının tam ehliye sahip olmaları gerekmektedir, aksi durumda Mudaraba sözleşmesi kurulamamaktadır. Mudaraba sözleşmesi, kural olarak bağlayıcı olmayan bir sözleşme olup, sözleşme şartlarının sağlanamadığı durumlarda sözleşme feshedilebilir. Mudaraba sözleşmesi temelde, güven/emanet anlayışına dayalı bir sözleşme türüdür. Bu nedenle, emek sahibi olan ortağın kural olarak sermayeyi tazmin yükümlülüğü yoktur ancak sermayenin işletilmesinde ve yönetiminde kusurlu davranması durumunda, kısacası Mudaraba sözleşmesinde ileri sürülen şartlara aykırı davranması durumunda, oluşan sermaye kaybını tazminle yükümlüdür. (Aaaofi 2015: 366-367)

Mudarabanın çalışma prensipleri aşağıda sıralanmıştır:

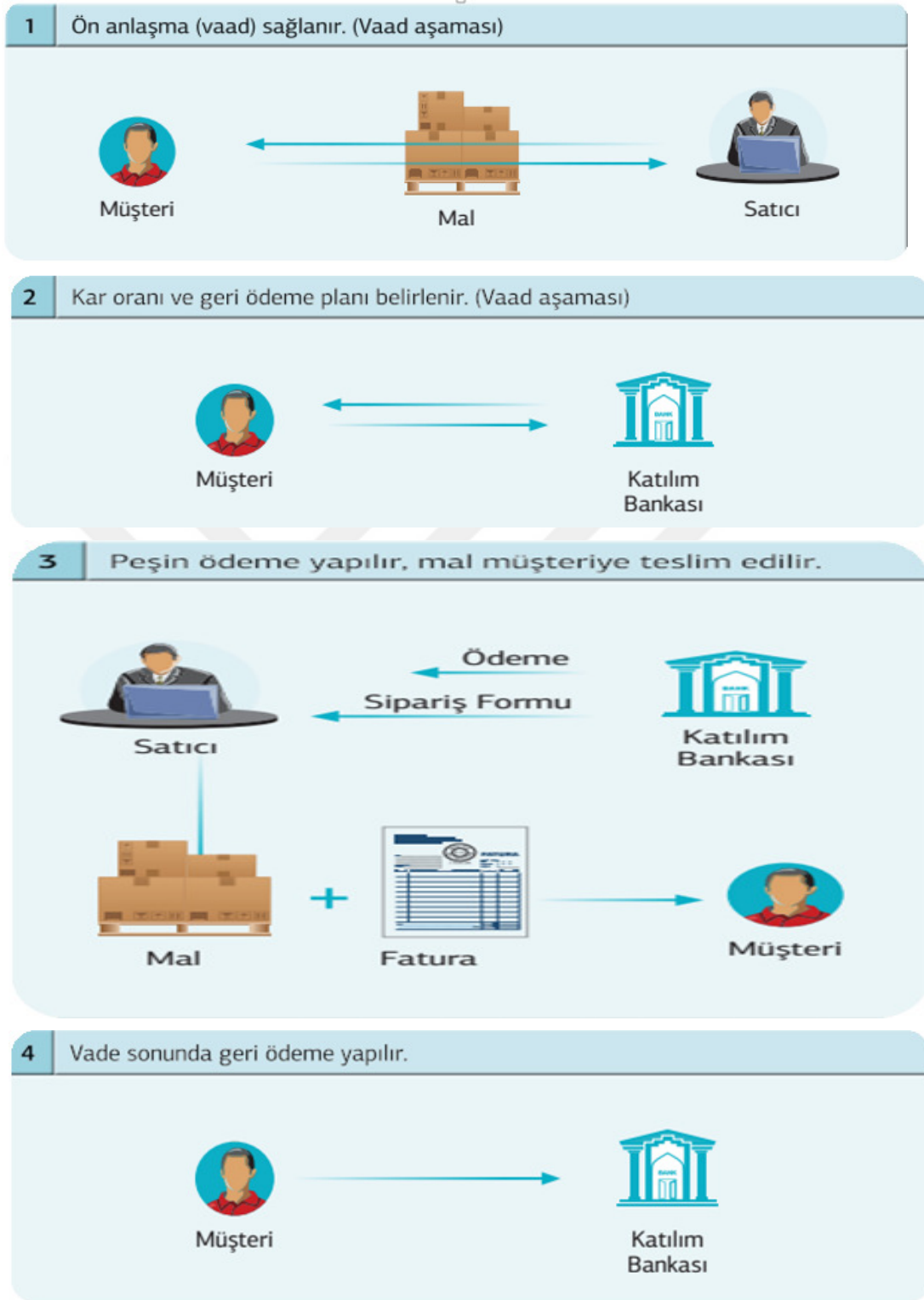
- Elde edilen kâr, önceden belirlenmiş oranlar üzerinden paylaşılır.
- Bütün finansal kayıp, finanslama işlemi yapan tarafa yüklenir ve sorumluluk ortaya koyulan anapara ile sınırlıdır.
- Kurulan bu ortaklıkta mudaribin kaybı, harcadığı zaman ve emek kadardır.

Mudaraba, iki farklı model temelinde gerçekleşir. Birinci modelde, mevduat sahibi, banka yatırım hesabına para yatırarak elde edilecek kârı paylaşmaya razı olur. Bu durumda mevduat sahibi sermaye sağlayıcı, katılım bankası ise fonların yöneticisi, yani mudarib rolünü üstlenir. İkinci model ise finansman ihtiyacı olan bir girişimcinin, elde edilen kârı belli oranda bankayla paylaşmak koşuluyla bankadan finansman temin ettiği, oluşacak zararı ise sadece bankanın üstleneceği bir modeldir. Bu durumda ise banka sermaye koyucu, girişimci ise proje yöneticisi yani mudarib rolünü üstlenir. (Balala 2011:28)

Mudaraba ilişkisi normal borçlu-alacaklı ilişkisinden daha adildir. Bunun sebepleri aşağıda sıralanmıştır:

- Her iki taraf, kârın ne oranda paylaşılacağı konusunda önceden anlaşılır.
- Kayıp konusunda her iki taraf da eşit koşullara sahiptir. Çünkü, sermaye koyan taraf anaparasını kaybettiğinde, projenin yürütücüsü olan taraf da harcadığı emek, zaman ve işçiliği kaybetmiş olacaktır.
- Her iki taraf da sözleşmeyi ihlal etme durumunda eşit şekilde muamele görürler. Proje yöneticisi kuralları ihlal eder, çalışmaz, kötü yönetim veya ihmâl sonucu zarara sebep olursa söz konusu anaparanın karşılanmasıyla mükelleftir. Sermaye sağlayan taraf kuralları ihlal eder, vadettiği tarihte söz konusu fonları sağlamaz veya yatırdığı fonları vadesinden önce geri çekerse, yürütücüye benzer bir işte kazanılabilecek bir meblağı ödemek zorunda kalır. (Sangmi & Khanki 2012: 5-6)

Murabaha işleminin yapılışı şekil olarak şu şekildedir:

Şekil 1.1. Katılım Bankacılığında Mudaraba İşlemi

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) (2020). “Katılım Bankacılığı ve Ödeme Sistemleri”. (https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/308926_20170413152528957_000.KATILIM_BANKACILI%C4%9eI_%c4%b0%c5%9eLEY%c4%b0%c5%9e%c4%b0_ve_%c3%96DEME_S%c4%b0STEMLER%c4%b0.PPT, 9 Şubat 2020’de erişildi.)

1.4.2.2. Muşaraka

Muşaraka sözleşmesi, mudaraba sözleşmesinden farklı olarak taraflarının karşılıklı sermaye koyarak yapmış oldukları bir sözleşmedir. Muşaraka sözleşmesi, katılım bankası ile bir işletmenin, önceden kararlaştırılan bir sermaye koyarak, kâr ve zararı önceden belirlenen oranlarda paylaşımları ve emeği belirlenmiş bir bedelin ödenmesi suretiyle kurdukları bir sözleşme türüdür. Mudaraba sözleşmelerinde olduğu gibi muşaraka sözleşmeleri de katılım bankaları tarafından çok fazla tercih edilen fon kullandırma yöntemlerinden değildir. Ancak, katılım bankalarının giderek artan oranlarda kâr ve zarar ortaklığı (mudaraba ve muşaraka) sözleşmelerine yönelmeleri beklenmektedir. (Abdul-Rahman 2015: 159-160)

Bu tür ortaklıkta koyulan sermayenin eşit olması gerekmediği gibi kar oranı da taraflar arasında anlaşma ile belirlenmektedir. Kar oranının sermaye oranına bağlı olması zorunlu değildir. Banka muşaraka prensibi ile ortaklarına sermaye sağlarken kar paylaşma oranını anlaşma ile belirlemekte serbesttir. Ancak tarafların kar paylarını önceden kesinlikle saptamış olması gerekmektedir. Zararın paylaşımında ise taraflara serbesti tanınmamıştır, zarar paylaşım oranı bellidir ve bu oran taraflarca ortaklığa konulan sermayenin ortaklığın toplam sermayesine bölünmesiyle bulunmaktadır. (Akgüç 1992: 142)

Muşaraka finans yöntemi şöyle uygulanmakta ve yürütülmektedir: Faizsiz banka, ortağı durumundaki müşterisi tarafından istenilen sermayenin bir kısmını sağlama sorumluluğunu üzerine almaktadır. Müşteri ise kendi mali imkanları ve projenin özelliğine uygun olarak proje sermayesinin geri kalanını sağlamaktadır. Müşteri kendi uzmanlığı nedeniyle istenilen ve alınan mali yardımın idare, denetim ve gözetiminin sorumluluğunu üzerine almaktadır. Bu sorumlulukların müşterinin üzerine kalması ona kardan daha fazla pay alma hakkını kazandırmaktadır. Bu yöntemde net gelir taraflar (banka ve ortak-müşteri) arasında şöyle dağılmaktadır: Ortaklardan birisi olan müşteri yaptığı iş ve uzmanlığı nedeniyle bir pay almaktadır. Gelirin geri kalanı yatırıma mali katkısı bulunan iki ortak arasında, iştirak paylarıyla orantılı olarak dağıtılmaktadır. Zarar olduğunda ise, zarar tarafların ortaklıktaki sermaye paylarıyla orantılı olarak dağıtılmaktadır. Müşteri ilave bir zarara maruz bırakılmamaktadır. Muşaraka yöntemi genellikle sanayinin finansmanında kullanılmaktadır. Teçhizat ve makine sağlanmasında muşaraka yöntemi başarıyla uygulanabilir. Bu yöntem ticaretin finansmanında da kullanılabilir. (Küçükkocaoğlu 2006: 9)

Muşaraka işlemi şu şekilde yapılmaktadır:

Şekil 1.2. Katılım Bankalarında Muşaraka İşlemi

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) (2020). “Katılım Bankacılığı ve Ödeme Sistemleri”. (https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/308926_20170413152528957_000.KATILIM_BANKACILIKI%20ve%20Ödeme%20Sistemleri%20Yönetmeliği.pdf, 9 Şubat 2020’de erişildi.)

1.4.2.3. Murabaha

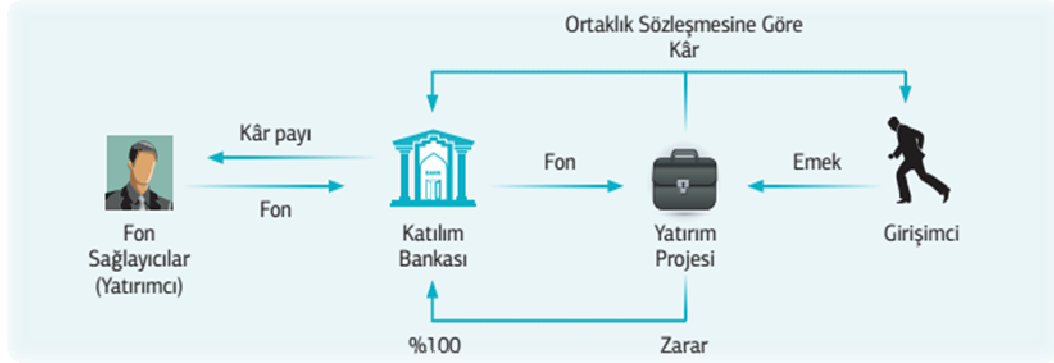
Günümüzdeki murabahanın kullanımı bankanın müşterinin talebi üzerine önceden belirtilen bir malı ödeme karşılığında malın sahibinden satın alınması işlemidir. Banka, malın mülkiyetini ele geçirmekle birlikte malın maliyet ve sabit bir getiri toplamı karşılığında Murabaha işlemi yapan karşı tarafa yani müşteriye satar. Ödemelerini tamamlayan müşteri malın fiziki sahipliğini alır ve ilerleyen bir tarihte hepsini ya da taksitler halinde malın maliyeti, bankanın finansman için üstlendiği risk ile kâr payının toplam bedelini bankaya ödeyeceğini taahhüt eder. (Balala 2011:28) Murabahanın en temel kurallarından birisi satıcının direkt malın sahibi olması gerekliliğidir. (El-Gamal 2006:67)

Murabaha işleminin hukuki olarak gerçek olması için sadece birincil piyasada işlem görmelidir. Çünkü ikinci piyasalarda işlem görmesine İslam Hukuku tarafından izin verilmez. Bunun nedeni bu sertifikalar malın alıcısının sertifika sahiplerine olan borcunu temsil etmektedir ve borcun vadeli olarak alınıp satılması faizle sonuçlanacağından ikincil piyasalarda satışına izin verilmez. (Güngören 2011: 108)

Murabaha işlemi ile İslami Bankanın daha öncesinde belirtilmiş sabit bir oranda kazanç sağlaması, Murabaha'nın faize benzediği yönünde tartışmalara sebep olmuştur. Ancak Murabaha ile bankanın sözleşme bitene kadar hiçbir risk kabullenmeyişi aslında bu işlemin ticari bir işlem olmasından kaynaklandığını göstermektedir. Katılım bankaları bu işlemlerde direkt mal ticaretinde bulunduğundan dolayı elde ettiği kazanç da ticari kazanç olarak sayılabilmektedir. Murabaha ile geleneksel bankalarının yaptıkları fon kullandırma yöntemleri birbirine benzese de aralarındaki temel fark şunlardır (Öztürk 2013:64);

- Geleneksel bankalarda yapılan kredi işlemi ödünç para verme işlemidir, Murabaha'da ise gerçek bir finansman işlemidir. Geleneksel bankalarda kredi işleminde banka kredi olarak verdiği ödünç para karşılığında faiz olarak karını garanti altına olmuş olur. Ancak Murabaha işleminde bir ticaret söz konusudur. Yani bir alışveriş karşılığında gerçekleşir. Bu yüzden malın alım satım işlemi olmaksızın işlem gerçekleşemez. Murabaha işleminde bankanın alış bedeline ek olarak aldığı tutara vade farkı veya kar adı verilir. Malın alım satım işlemi gerçekleştikten sonra önceden belirlenen vadelerle bedel tahsil edilmeye başlar. Öte yandan kredi işleminde borç para verildiği için finansman sağlanmış olmaz. Sadece finansmanda ilk adım atılmış olur. (Öztürk, 2013:64)
- Kredilerin getirisi faiz iken murabahanın getirisi kardır. Faiz belirli bir paranın belli vade süresince kullanılması karşılığında ödenen bedeldir. Kar ise belli bir ticaret sonrası elde edilen gelir veya vade farkıdır. (Öztürk, 2013:64)
- Kredi murabahadan daha risklidir. Katılım bankalarında murabaha işleminde müşterinin eline herhangi bir para geçmemektedir. Müşterinin istediği malı banka kendi adına alıp müşteriye vadeli olarak satmaktadır. Yani katılım bankası müşterinin işlemini üstlenip kendi adına alım ve satım işlemini yapar. Bu sayede Katılım bankası paranın nereye gittiğini bilir ve daha sonrasında müşteriden tahsilatı yapar. Geleneksel bankacılıkta kredi müşteriye konut, taşıt kredisi dışındaysa direkt nakit olarak verilebilmektedir. Bu durumda banka müşterinin krediyi nereye ve ne için kullandığını takip edemeyebilir. Bu anlamda kredi işlemi murabaha işlemine göre daha risklidir. (Öztürk, 2013:65)

Katılım Bankalarındaki murabaha işlemi şekildeki gibi gerçekleşmektedir:

Şekil 1.3. Katılım Bankalarında Murahaba İşlemi

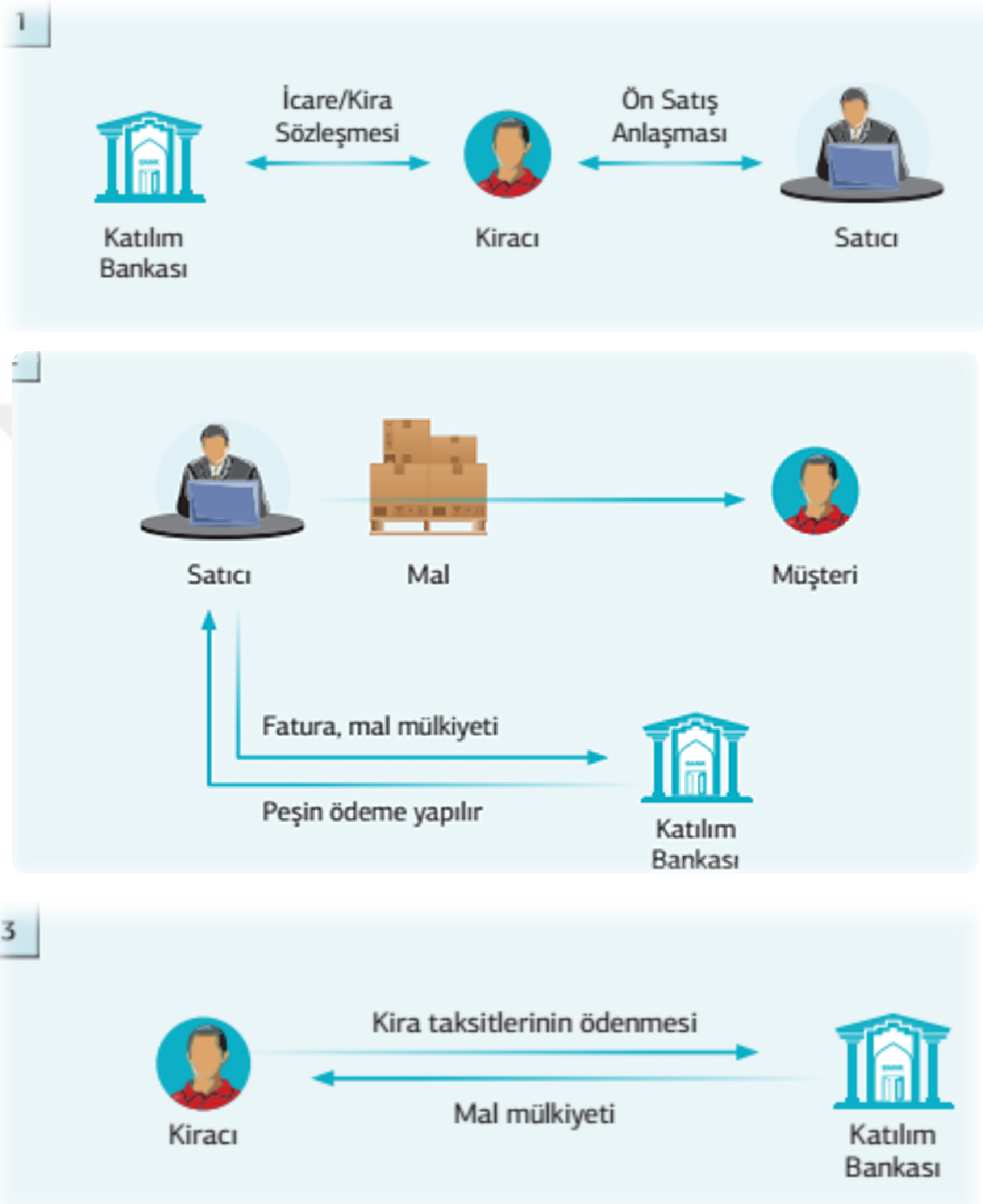
Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) (2020). “Katılım Bankacılığı ve Ödeme Sistemleri”. (https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/308926_20170413152528957_000.KATILIM_BAN_KACILI%c4%9eI,_%c4%b0%c5%9eLEY%c4%b0%c5%9e%c4%b0_ve_%c3%96DEME_S%c4%b0ST EMLER%c4%b0.PPT, 9 Şubat 2020’de erişildi.)

1.4.2.4. İcra

İcra kelime anlamı olarak kira veya kiraya vermek anlamını gelmektedir. İcra ile leasinge yani finansal kiralama birbirlerine çok benzese de aralarında temel bazı farklılıklar bulunmaktadır. Katılım bankacılığında icra işlemi alıcı tarafın ihtiyacı olan genellikle yüksek tutarlardaki makine, araç gereç veya teçhizat gibi üretim sürecine yardımcı her türlü malı satıcının satın alması ve daha sonra alıcıya belirli bir kira geliri karşılığında kiralaması işlemidir. Bu işlemin sonucunda bahsi geçen mal satın alma hakkı tanınmaktadır. (Sarı, 2014:58)

İcra işleminde kiraya söz konusu olan malın şeriata uygun olması çok önemlidir. Bu yöntemde sadece şeriata uygun yani haram olmayan malların kiralama işlemi yapılmaktadır. İcra genel olarak iki temel şekilde kullanılmaktadır. İlkinde vade sonunda malın mülkiyeti kiracıya devredilir. İkincisinde ise vade sonunda mülkiyet kiralayanda yani kurumda kalır. (Balala, 2011:29) Bu iki işlemde genelde Katılım bankasının tercih ettiği vade sonundan malın mülkiyetinin kiracıya devriyle sona eren sözleşmelerdir. (Tekbaş, 2013:5)

İcara işlemi şu şekilde yapılmaktadır:

Şekil 1.4. Katılım Bankalarında İcara İşlemi

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) (2020). “Katılım Bankacılığı ve Ödeme Sistemleri”. (https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/308926_20170413152528957_000.KATILIM_BANKACILILI%C4%9eI,_%C4%B0%C5%9eLEY%C4%B0%C5%9e%C4%B0_ve_%C3%96DEME_S%C4%B0STEMLER%C4%B0.PPT, 9 Şubat 2020’de erişildi.)

1.4.2.5. Selem

Nakte ihtiyacı olan bir tarafın henüz üretimini yapmadığı bir ürünü ileri bir tarihte teslim edilmek üzere peşin bir bedel karşılığında satma işlemidir. Yani olmayan bir malın satışı söz konusudur. Bu sözleşmelerde satılan malın sözleşme öncesinde her türlü vade, miktar gibi özelliklerinin belirtilmiş olması gerekmektedir. Vade sonunda eğer satıcı taahhütte bulunmuş olduğu malın teslimini yapamıyorsa, aynı özellikte ve aynı miktardaki malı piyasadan alıp karşı tarafa teslim etmek zorundadır. (Aktepe, 2013:49-50)

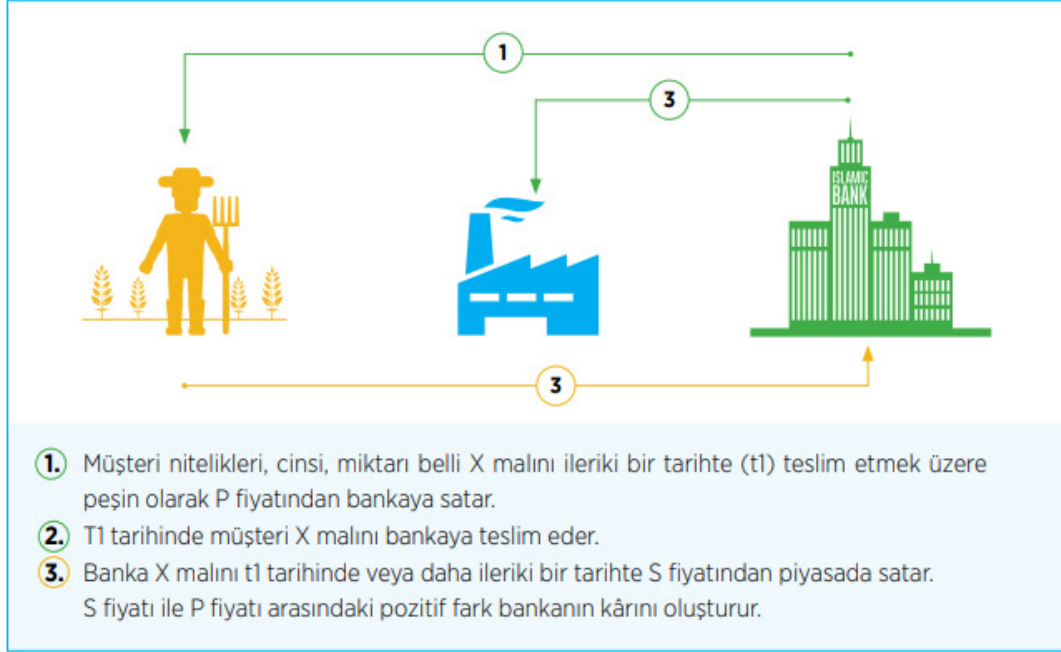
İslamiyetin ilk zamanlarında faizin yasaklanmasıyla çiftçiler kredi kullanamadıkları için finansal kaynak bulamamışlar. Bu yüzden hasat öncesinde tarım ürünlerini peşin bir şekilde satışına izin verilmiştir. Bu durum selem sözleşmelerinin doğmasına zemin hazırladığını söyleyebiliriz. Her ürün selem sözleşmesine konu olmamaktadır. Sözleşmede bahsi geçen ürünler genelde kolay karşılanabilen, şeriata uygun ve kolay tanzim edilebilen ürünlere uygulanır. (Kettell, 2011:117)

Selem sözleşmesinde bazı temel kurallar şu şekildedir;

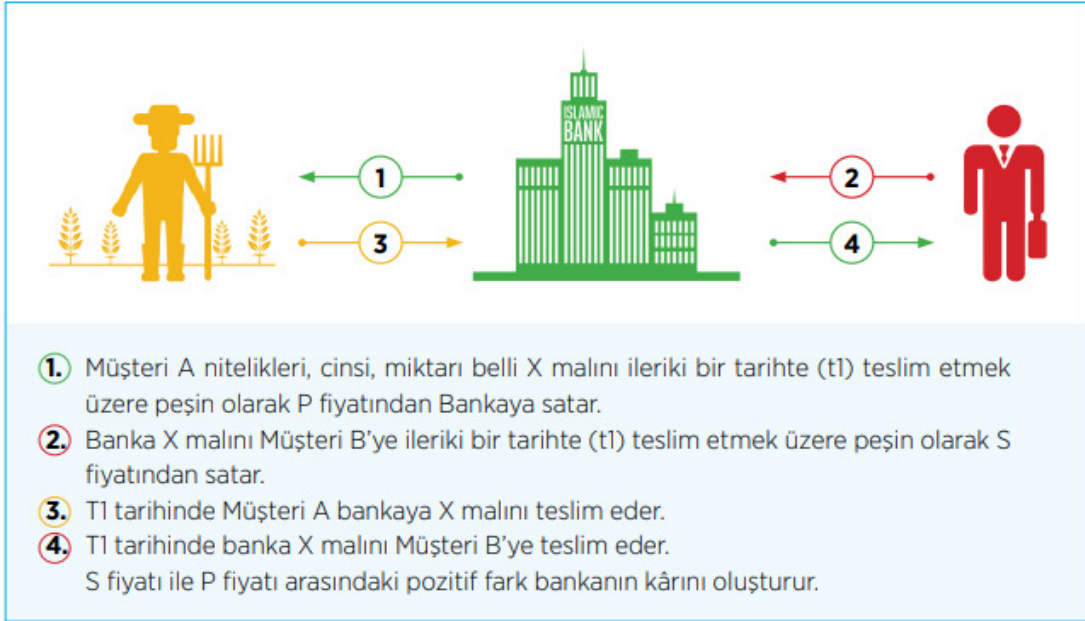
- Sözleşmenin yapılacağı zaman ücretin tamamının nakit olarak ödenmesi gerekmektedir.
- Kalitesi ve miktarı sözleşmede belirlenemeyen mallar (kıymetli madenler gibi) sözleşmeye konu olamaz.
- Mallar sadece sahip oldukları özelliklerin belirlenmesiyle satılabilir. Tarlaya, bahçeye ait mallar şeklinde özelleştirilemez.
- Sözleşmede net bir şekilde teslim tarihi ve teslim yeri belirtilmelidir. (Kettell 2011:117)

Selem sözleşmeleri genel hatlarıyla şu şekilde uygulanmaktadır:

ŞEKİL 1

ŞEKİL 2

Şekil 1.5. Katılım Bankalarında Selem İşlemi

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). “Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar”. (<https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Finansmaninda-Yeni-Yaklasimlar.pdf>, 9 Şubat 2020’de erişildi.)

1.4.2.6. İstisna

Gelecekte üretilecek ya da yapılması taahhüt edilen özellikleri ve fiyatı önceden belirlenmiş sözleşmelerdir. İstisna ile selem farkı selemde sözleşme yapılacağı zaman malın belirlenen ücreti nakit olarak tahsil edilirken, istisnada mal veya ücret ileri bir tarihte verilmektedir. (Zarqa, 1997:232-233)

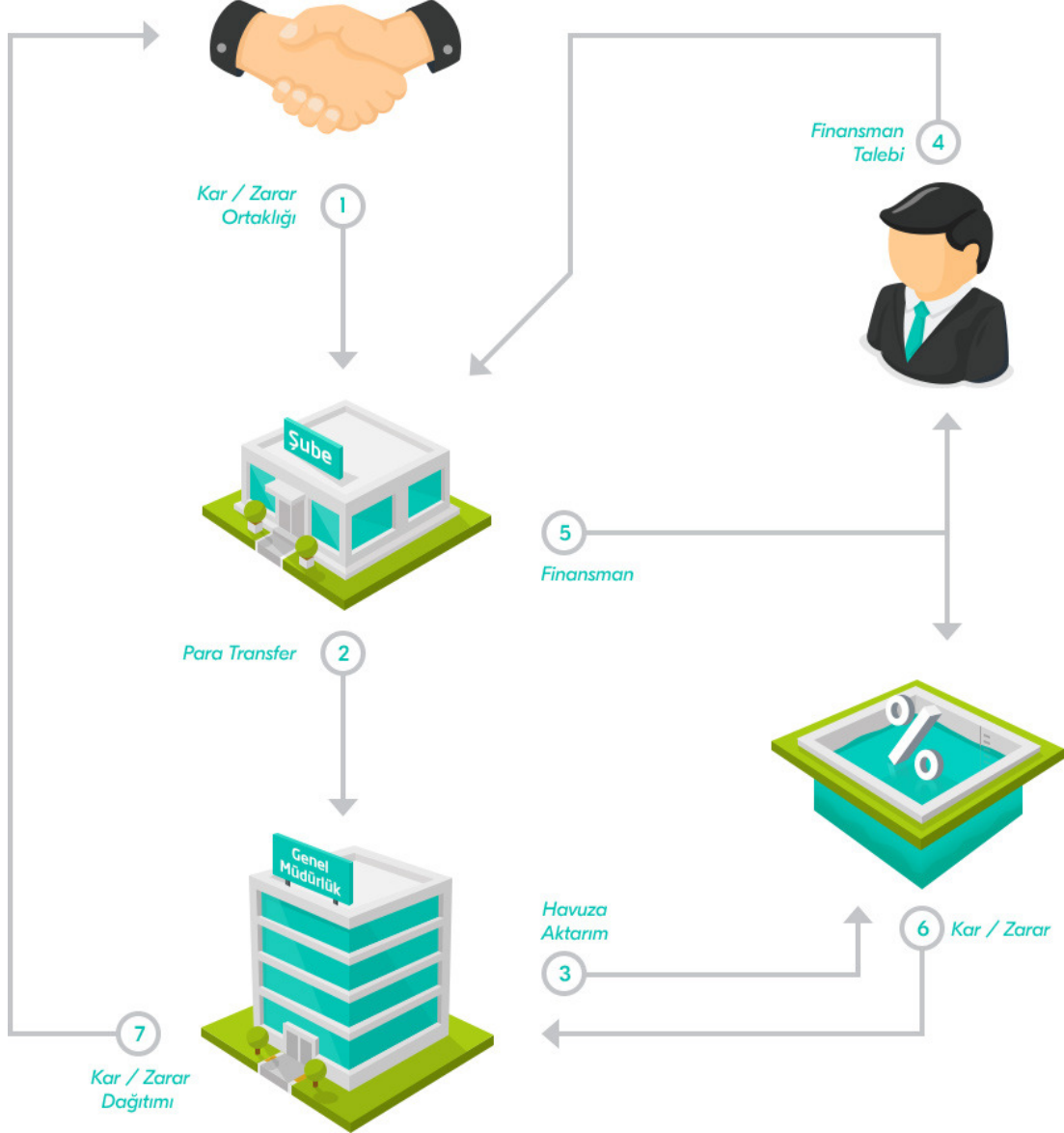
İstisna sözleşmelerinde satıcı alıcının istediği bir malı ya yapıp ya da yaptırıp karşı tarafa teslim etmeyi taahhüt eder. Bu sözleşmeler genellikle yapımı ya da yaptırılması uzun süren malların ticaretinde kullanılır. Genellikle bir inşaatın yaptırılması uzun vadeli işlemlerde bu sözleşmeler tercih edilir. Sözleşmede belirlenen duruma göre ücret peşin, taksitli ya da ileri bir tarihte ödenebilir. İstisna sözleşmelerinde banka finansman sağlayıcı olarak devreye girer. Alıcının talimatına göre satıcıdan malı ya peşin ya da malın teslimi sırasında ödemesini yapar. İşlemin süreci alıcının talimatı ile başlar. Daha sonra konusu geçen malın üretimi veya yapılması konusunda banka sorumluluğu alır. Son olarak alıcının istediği özelliklerde mal veya hizmetin temin edilmesiyle sözleşme sona ermiş olur. (Tunç, 2016:153)

1.4.2.7. Karz-ı Hasen

Katılım bankalarının diğer fon kullandırma yöntemlerinin dışında herhangi bir kar payı koymadan ve üretime destek vermesi önemsenmeyen kredilere Karz-ı Hasen denilmektedir. Bu tür krediler işlev geleneksel bankacılıktaki bireysel kredilere benzemektedir. Karz-ı hasenler bireylerin düşük meblağlardaki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik işlemlerdir. Katılım bankaları bu işlemde hiçbir kar amacı gütmeyiz. Karz-ı hasenin geri ödemesi iki tarafında anlaştığı vadelerde olur. Bireyler genelde evlenme, hastalık, eğitim öğretim veya küçük çaplı diğer ihtiyaçlarını gidermeye yönelik bu işleme başvurmaktadırlar. Karz-ı hasen bankanın cari hesaplardan veya kendi sermayesinden temin edilir. Eğer kişi bankaya belirtebilecek sebeplerden dolayı borcunu ödeyemezse borç bankanın kendi sosyal fonundan karşılanmaktadır. (Özsoy, 1987:130)

Karz-ı hasen dinimizde teşvik edilen ve yapılması hoş karşılanan bir davranıştır. Bu yüzden karz-ı hasen kullanan kişinin bu fonu şeriata uygun yerlere kullanması gerekmektedir. Ancak karz-ı hasen negatif net bugünkü değere sahip yatırımlar olduğu için katılım bankalarının yaygın olarak kullandığı bir finansman metodu değildir. (Sangmi & Khanki, 2012:3)

Genel hatlarıyla Katılım Bankacılığındaki işlemler şekilde görüldüğü gibi yürütülmektedir:

Şekil 1.6. Katılım Bankacılığı Nasıl İşler?

Kaynak: Türkiye Finans (2020). “Katılım Bankacılığı Nasıl İşler?” (<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakimizda/katilim-bankaciligi-sistemi/Sayfalar/katilim-bankaciligi-nasil-isler.aspx>, 9 Şubat 2020’de erişildi.)

Katılım bankaları fon kullandırma işlemlerini yaparken kar marjını belirli değişkenlere göre hesaplamaktadır. Bunlar:

- Yapılan işin veya satılan malın piyasadaki kar haddi,
- Peşin ve vadeli alım satım fiyatı,
- Bankanın elindeki paranın miktarı

- İş yapılan müşterinin işe olan bilgisi, işi yapmadaki devamlılığı,
- Enflasyon oranı,
- Müşterinin yönetebileceği alternatif finansman kaynaklarının maliyeti,
- Çalışılan sektörlerin genel durumu,
- Tasarruf sahiplerinin beklentileri,
- Ekonomideki beklentiler,
- Bankanın kredi finansman maliyeti şeklindedir. Bütün bu maddelere bakıldığında Katılım bankasının kar marjını belirlerken kullandığı değişkenler ülkenin ekonomik durumuna ve piyasa kar hadlerine göre farklılık gösterebilmektedir. (AlbarakaTürk, https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, 9 Şubat 2020’de erişildi.)

1.4.3. Diğer Hizmetler

Katılım bankaları da geleneksel bankaların yaptığı bir çok bankacılık dışı işlemleri yapmaktadır. Bunlar:

- Türk Lirası veya dövizle ister yurtiçi ister yurtdışı her yere havale işlemi yapılabilir.
- Döviz alım satımı ve faiz olamamak şartıyla her türlü döviz işlemi yapılabilir.
- Her türlü kambiyo işlemi yapılabilir.
- İthalat ve ihracat işlemlerinde aracılık hizmeti yapılabilir.
- Teminat mektubu verebilmektedirler.
- Türk Lirası ve döviz çekleri kullandırımı yapılabilir.
- Ülke içindeki yatırımcılara gerekli finansman ihtiyacını karşılamaya yönelik yurtdışından faizsiz fon temin etmektedirler.
- Yatırım, yönetimi teknik ve mali konularda her türlü bilgilendirme hizmeti vermektedirler.
- Kiralık kasa hizmet vermektedirler.
- Kredi kartı ve işletmelere POS hizmeti vermektedirler.
- ATM kurarlar.
- Çağrı merkezi hizmeti ile müşterilerine her zaman ulaşım imkanı sağlamaktadırlar. (Canbaz, 2012:180)

1.5. Türkiye’de Katılım Bankalarının Kuruluş Şartları

Türkiye’de bir katılım bankası kurulmak isteniyorsa, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamındaki yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır. Bankacılık Kanunu’nun ikinci kısım birinci bölümde yer alan kuruluş ve faaliyet izinleri kapsamında katılım bankasının kurulması için aranan şartları şu şekildedir:

- “Anonim şirket şeklinde kurulması,”
- “Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı olması,”
- “Kurucularının bu kanunda belirtilen şartlara haiz olması,”
- “Yönetim kurulu üyelerinin bu kanunun kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen nitelikleri ve planlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek mesleki tecrübe sahibi olması,”
- “Öngörülen faaliyet konularının planlanan mali, yönetim ve organizasyon yapısı ile uyumlu olması,”
- “Nakden ve her türlü muvazaadan arı olarak ödenmiş sermayesinin en az 30 milyon Türk Lirası olması,”
- “Ana sözleşmesinin bu kanun hükümlerine uygun olması,”
- “Kurumun etkin denetiminin engellemeyecek şeffaf ve açık bir ortaklık yapısı ve organizasyon şemasına sahip olması,”
- “Konsolide denetimini engelleyici nitelikte herhangi bir hususun bulunmaması,”
- “Öngörülen faaliyet konularına ait iş planlarını, kuruluşun mali yapısı ile ilgili projeksiyonlarını sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde, ilk üç yıl için bütçe planını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi de dahil olmak üzere ibraz etmesi şarttır.” (Mevzuat.gov:9541)

Eğer yurtdışındaki bir katılım bankası Türkiye’de ilk şubesini açmak istiyorsa yine 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na tabii olmaktadır. İlk şubesini açmak isteyen yabancı bankalar için yükümlülükler şu şekildedir:

- “Merkezinin bulunduğu ülkede esas faaliyetlerinde yasaklamanın bulunmamış olması,”
- “Merkezinin bulunduğu ülkenin yetkili denetim mercisinin Türkiye’de faaliyet göstermesine ilişkin olumsuz görüşünün bulunmaması,”
- “Ödenmiş sermayesinin Türkiye’de tahsil edilen kısımdan (30 milyon Türk Lirası) daha az olmaması,”

- “Müdürler kurulu üyelerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen şartları ve planlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek mesleki tecrübesi olması,”
- “İzin kapsamındaki faaliyet konularına ait iş planlarını, ilk üç yıl için bütçe planını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını ibraz etmesi,”
- “Dahil olduğu grubun ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması şarttır.” (Mevzuat.gov:9543)

1.6. Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılık Arasındaki Benzerlikler ve Farklar

1.6.1. Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılık Arasındaki Benzerlikleri

Hem Katılım bankaları hemde geleneksel bankalar devlet karşısında aynı derecede sorumlu ve bağımlı pozisyonda bulunmaktadır. Bunun nedeni ise kuruluş ve faaliyetler için özel izin, her türlü denetim, mali duruma ve yönetime müdahale gibi durumlarda benzer kurallara tabiidir. Her iki bankada mudileri karşısında bir güven kurumu olmasından dolayı yaptıkları işlemin şeffaflığı önemlidir. Her iki banka mali ve idari yapısı ile müşterilerle olan diyalogları birbirine benzemektedir. Ayrıca her iki kurumun denetlenmesi ve işlemlerini muhasebeleştirme yöntemleri de benzemektedir. Bunun en temel sebebi her iki kurumda 5411 sayılı bankacılık kanununa tabii olmalarından kaynaklıdır. (Küçükkocaoğlu, 2006:27)

Bunların dışında her iki banka:

- Eft havale gibi işlemleri
- Her türlü döviz alım satım işlemlerini
- Kambiyo işlemlerini
- Dış ticaret işlemlerinde müşterilerine aracılık etmek işlemlerini
- Kiralık kasa hizmetlerini
- ATM kurma
- Banka ve kredi kartı verme
- Müşterilerinin ihtiyacına göre finansal destek sağlama
- Telefon bankacılığı hizmeti verme
- Teminat mektubu verme
- Vadeli satış sözleşmeleri düzenleme
- Müşterilerine sigorta hizmeti sunma

- Her türlü finansal konularda müşterilerine bilgi verme gibi bir çok konulara ortak hizmetler sunmaktadırlar.

Her iki banka da Merkez bankasına bağlıdır. Bundan dolayı bünyesine yatırılan her türlü mevduatta munzam karşılık vermek zorundadır. Bunlara ek olarak her iki kurumda kurulabilmeleri için ilk önce Bakanlar Kurulu'nun iznine ihtiyaç vardır. Daha sonra Sanayi ve Ticaret Bakanlığının önerisine ihtiyaç duymaktadırlar. Katılım bankaları da diğer bankalar gibi en az 100 ortaklı bir Anonim Şirketi şeklinde kurulabilirler. Her iki kurumun da yönetim organları aynıdır. Kurumlar vergisi, kaynak kullanımı destekleme fonu ayrıca gelir vergisi ve damga vergisi gibi vergileri her iki kurum da vermektedir. (Aslan, 1999:40)

1.6.2. Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılık Arasındaki Farklar

- Katılım bankaları ile geleneksel bankalar arasındaki temel farklar şu şekildedir: İki banka arasındaki en temel fark elbette bir tarafın bütün işlemlerini faizle yapması diğer tarafın faizi hiçbir işleminde kullanmamasıdır. Geleneksel bankalar yaptıkları işlem karşılığında sağladıkları karı faiz adı altında almaktadırlar ve faiz oranı her sene hatta her an değişiklik gösterebilmektedir. Öte yandan katılım bankalarında faiz kesinlikle hiçbir işlemde kullanılmaz. Katılım bankaları da diğer bankalar gibi ticari kurumdur ve amacı kar elde etmektedir. Ama geleneksel bankalar gibi elde ettikleri kar ticari işlemlerden sağladıkları kardır.

Katılım bankalarının kar payı ile geleneksel bankacılık sistemindeki faiz arasındaki en fark aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo 1.1. Kar Payının Faizden Farkı

Kar Payı	Faiz
Alışveriş veya ortaklık akdidir.	Borç ve faiz akdidir.
Katılma hesabına para yatırıldığı gün vade sonunda alınacak olan kâr payı belli değildir. Kâr payı vade sonunda belli olur.	Mevduat hesabına para yatırıldığı gün vade sonunda alınacak faiz oranı bellidir.
Fon havuzlarında biriken paralar, fon ihtiyacı olan müşterilerimizin ticari faaliyetlerinin finansmanında kullanmaları için verilir. Bu ticaretin sonunda elde edilen kârlar ve zararlar havuzlara yansıtılarak fon sahiplerine kâr payı ya da zarar olarak dağıtılır.	Müşteriye ödenecek olan faiz baştan bellidir ve bu oran değişmez.
Müşterilerin anapara garantisi yoktur. Hesap sahibi hesabın vade tarihinde kârlı göstermesi durumunda kârlı bakiyeyi alır, zarar göstermesi halinde anaparasından daha düşük tutar alır.	Müşterinin anapara garantisi vardır. Vadeden önce para çekilmesi halinde vade bozulur.
Kâr payı ticarete veya ortaklığa dayanmaktadır. Ticaret veya ortaklık, yani alışveriş ise helal kılınmıştır.	Faiz haram kılınmıştır.
Katılım Bankaları üretim, yatırım ve ticaretle/ortaklıkla ilgilenir. Fon fazlası olan müşterilerinden topladığı fonları ve öz kaynaklarını ticarete/ortaklıkta değerlendirerek toplumsal fayda sağlamayı hedefler. Ticarete/ortaklıkta elde edilecek kâr veya zarar ise tarafların kâr payını oluşturmaktadır.	Faiz işleminde paradan para kazanılır. Bu tür işlemlerin ekonomik bir yönü olmayıp, topluma da artı bir değer üretmez.
Gerçek alışveriş olduğu için reel sektörü destekler.	Nakit para ticaret dışında her türlü tüketim için kullanılabilir.

Kaynak: Albaraka Türk, (t.y). “Katılım Bankacılığı Sistemi, Çalışma Esasları ve Uygulaması”, “https://www.albaraka.com+.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, 9 Şubat 2020’de erişildi.

- Geleneksel bankalar müşterilerinden maksimum kar minimum zarar elde etme amacı güderler. Bu zararı minimize etmek için gerekirse mala ipotek konulması, maaş blokesi hatta haciz gibi her türlü kar elde edebileceği işlemi yapmaktan kaçınmaz. Diğer yandan katılım bankalarının yaptıkları bütün işlemlerde risk faktörü vardır. Bu da katılım bankalarının ticaret yaptığı yani duruma göre hem kar hemde zarar elde edebileceğini gösterir.
- Geleneksel bankacılık işlemlerinde kredi talep eden taraf eğer konut ve taşıt kredilerinin dışındaki kredileri kullanıyorsa banka krediyi müşteriye nakit verir ve o kredinin nerelerde kullanıldığının takibi yapmaz. Katılım bankacılığında ise banka müşteriye krediyi nakit olarak vermez. Çünkü bankanın verilen krediyi şeriata uygun yerlere harcanıp harcanmadığını takip etmesi gerekir.
- Geleneksel bankacılıkta eğer müşteri kredisini geciktirirse veya ödeyemezse hemen kredinin üstüne gecikme faiz oranını uygular. Bu durum zor durumda olan müşterinin üzerindeki yükü daha da arttırmaktadır. Katılım bankacılığında aynı durumun yaşanması halinde banka müşterisine diğer taksitini erken ödemesini önerir. Sıkıntılı bir durum yoksa gecikme nedeni ile bankanın uğradığı kar kaybını telafi etmesini ister.

- Katılım bankaları elinde herhangi bir sermayesi olamayan ancak belli bir konuda uzmanlaşmış ve güvenilir kişilerle ortaklık yoluna giderek hem o kişilere istihdam sağlamış olur hemde kendi karını arttırmış olur.
- Her iki bankanın fon toplama yöntemi de birbirinden farklıdır. Geleneksel bankacılıkta mudi mevduatını bankaya yatırır ve vade sonunda alacağı faiz oranını bilir. Banka o mevduatı işletir, kar veya zarar elde eder. Ama bankanın zarar etmesi durumunda mudinin hiçbir kaybı olmaz. Yani vadeli hesaba yatan mevduatta mudinin riski sıfıra yakındır. Diğer taraftan katılım bankalarındaki katılma hesabına yatırılan mevduat ticari işlemlerde kullanılır ve getirisi ya da zararı önceden belli değildir. Yani yatırımcı için her zaman bir risk vardır.
- Geleneksel bankacılıkta verilen krediler genelde nakit krediler olduğu için reel ekonomiye etkisi sınırlıdır. Ama katılım bankalarında verilen kredilerin hemen hemen hepsi üretime destek ve yatırım amaçlı verilen krediler olduğu için reel ekonomiyi destekleyici ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlar niteliktedir. (Tunç, 2016:127-133)

1.7. Katılım Bankalarının Ekonomiye Sağladığı Avantajlar

Bir ekonominin iyi olduğunu en iyi gösteren şey istikrarıdır. İstikrarın göstergesi ise kontrol edilebilen enflasyon oranıdır. Enflasyon oranının artması veya azalması arz ve talepte yaşanan dengesizliklerden dolayıdır. Katılım bankalarının sunduğu hizmetlerin hemen hemen hepsi üretime ve yatırıma teşvik edici işlemlerdir. Bir ekonomide üretimin ve yatırımların artması arz ve talep arasındaki dengesizliği azaltacağı gibi, üretimler ve yatırımlar sayesinde yeni istihdam olanakları da açılacağı için istikrara olumlu katkı sağlayacaktır. Öte yandan Türkiye'deki bütün bankalar devlet garantisi ve güvencesi altındadır. Bankanın batması ya da iflas etmesi durumunda devlet mağdurların yaşadığı olumsuzluğu kendi sermayesinde tahsil etmiştir. 2001 krizinde bu bahsedilen durum aynen yaşanmış, devlet bankaya el koymuş ve bütün borçlarını üstlenmiştir. Elbette bu durum devlet için ciddi bir maddi kayıp olmuştur. Ancak katılım bankalarında durum daha farklıdır. Katılım bankaları reel ekonomiyi destekleyici bir politika izledikleri için oluşabilecek bir kriz riskini azaltmaktadır. Ayrıca katılım bankalarında müşterilerine önceden belirlenmiş bir kar getirisi garantisi vermediği için herhangi bir zarar durumunda devletin üstlenmesi gereken bir borç yükü söz konusu değildir. (Bulut & Er, 2012:41)

Katılım bankalarının zenginin daha zengin fakirin ise daha fakir olduğu bir sistemi desteklemediğinden, toplum içindeki gelir dağılımı adaletsizliğini de azaltmaya

çalışmaktadır. Katılım bankaları gerçek olmayan paradan ve özellikle spekülasyondan uzak dururlar. Benimsediği prensipler sebebiyle müşterilerinin her türlü menfaatini korumaya yönelik davranışta bulunurlar. Toplumsal hayatı destekleyici en önemli katılım bankası işlemi karz-ı hasen olabilir. Çünkü bu işlemde hiçbir kâr amacı güdülmediği için yapılmasındaki tek amaç bireyin kısa vadeli içinde bulunduğu buhranı yenmesine destek olmaktır. Bu durum toplumda oluşabilecek geniş çaplı bir buhranı da önleyebilmektedir. (Bulut & Er, 2012:239)

II. BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

2.1. Finansal Okuryazarlık Nedir?

Finansal okuryazarlık kavramı, literatürümüze yeni dahil olmuş bir kavram diyebilir. Bundan dolayı finansal okuryazarlık ile ilgili çeşitli tanımlar vardır.

Finansal okuryazarlık, sağlam finansal kararlar vermek ve kişinin finansal refahı sağlamak için gerekli olan farkındalık, bilgi birikimi, beceri, tutum ve davranış bütünüdür. Kişilerin finansal hayata katılımını sağlamak, birey ve toplumun finansal refahını iyileştirmek, kişilerin çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar alabilmelerini sağlamak amacıyla kavramlar ve riskler hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmaları ve bu bilgiyi finans piyasalarında uygulayabiliyor olmaları anlamına gelmektedir. (OECD, 2016:85)

Bir başka tanımda ise finansal okuryazarlık, finansal enstrümanları, kavramları ve kurumları yani finansa dair her türlü bilgi ve değişen kavramların bütünüdür. Finansal yeteneğe sahip olmaktır. Yani genel olarak para yönetimini ve finansal planmayı etkili bir biçimde yapmak anlamına gelmektedir. (Zia, 2012:2)

Lusardi finansal okuryazarlığı temel ve gelişmiş diye ayırmaktadır. İlk olarak temel okuryazarlığı bileşik faiz hesaplama, enflasyonu anlama, risk kavramını algılama şeklinde değerlendirirken, gelişmiş okuryazarlığı ise hisse senedi piyasası, yatırım fonları hakkında bilgi sahibi olma, risk çeşitlendirmesi yapabilme, getiri hesaplama ve risk hesaplama gibi işlevleri yerine getirme şeklinde değerlendirmektedir. (Lusardi, 2008:4-11)

Mandell'e göre: "Finansal okuryazarlık insanların kendi yararına önemli finansal kararlar almak için ne bilmesi gerektiğidir." (Mandell, 2006:1)

Remund finansal okuryazarlığı tanımlamış ve beş sınıfa ayırmıştır.

- Finansal kavram bilgisi

- Finansal kavramlar hakkında konuşabilme
- Kişisel finans yönetimi becerisi
- Uygun finansal karar verebilme kabiliyeti

• Gelecek finansal ihtiyaçlar için etkin plan yapabilmek. (Remund, 2010:276)
Sohn ve başka akademisyenlere göre: “Finansal okuryazarlık, mikro düzeyde

günlük hayattaki finansal kararların ve zorlukların üstesinde gelmek için gerekli bilgi ve yetenek olarak adlandırılırken, makro düzeyde ise bir ülkenin vatandaşlarının pazarda günlük finansal durumları ve finansal işlemleri ile başa çıkmaları için donanımlı olmasını sağlayan kavramdır.” (Sohn vd. 2012:969)

Finansal okuryazarlık, çağdaş toplumda kişilerin kendilerini ve ailelerini maddi anlamda güvence altına almak için gerekli bilgi, beceri ve tutumlar bütünüdür. Mali ürün ve hizmetlerin pazarında aktif bir şekilde faaliyet göstermektir. (Tomaskova, 2011:366)

Bütün tanımlara bakıldığında zaman finansal okuryazarlık, genel anlamda bireylerin finansal piyasaları bilmeleri, piyasa ürünleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu ürünlerin alım ve satımı konusunda rahatça alışveriş yapabiliyor olmaları anlamına gelmektedir.

2.2. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

Finansal okuryazarlığın en temel amacı kişileri finansal okuryazar yapmaktır. Bireyleri finansal okuryazar yapmaktan kasıt, kişileri finansal okuryazar alanında uzman ya da profesyonel yapmak değil, bireyi o konuda bilinçlendirmek ve hem kendisine hem çevresine finansal konularda yardımcı olabilmesini sağlamaktır. Finansal okuryazarlık konusunda bireylerden beklenen finans alanındaki en temel bilgileri ve farklılıkları bilmektir. Finansal konularda profesyonel ya da uzman olmayan kişilerin dışındaki bireylerden gelecek finansal yatırımlar konusunda bilgili olması beklenemez. Bu bireylerden en temel olarak enflasyon nedir, bono, tahvil gibi yatırım araçlarının farklılıkları nelerdir gibi konularda bilgili olmaları beklenmektedir. Bunların yanında finansal okuryazarlık bireyler için ekstra bir genel kültür bilgisi değil, mevcut yaşamlarını daha iyi idare edebilme ve gelecek planlarını daha sağlam yapabilmek için ulaşmaları gereken bilgi seviyesidir. (Gökmen, 2012:24)

Finansal okuryazar bireylerin bazı ortak özellikleri şöyledir:

- Bu kişiler bilgilidir, genellikle eğitilidir ve mevcut ellerinde bulunan maddi kıymetlerin hangi piyasalarda nasıl değerlendirilebileceğini bilirler. Yaptıkları yatırımlardaki risklerin farkındadırlar ve bu risklerden korunmak için ne gibi önemler almaları gerektiğini bilirler.
- Para, piyasa ve varlık yönetimi gibi finansın temel kavramlarını bilirler.
- Sahip oldukları bilgi ve tecrübeler ile geleceğe dair planlar yaparak tasarruflarını daha etkin bir biçimde değerlendirirler. (Hilgert & Hogarth, 2002:1-7)

Finansal okuryazar olan bir bireyin tüm bu maddeleri yapabilmesi için bazı bilgi, beceri, tutum ve davranışa sahip olması gerekmektedir. Bunlar:

- Parasını iyi yönetebilmek: Parayı iyi yönetmek denince sadece akla tüketim gelmemelidir. Hem hanehalkı hem de bireyler ihtiyacı olan temel şeyleri almalı, geri kalan parayı tasarrufa ayırması en temel yönetim biçimidir. Bireylerin daha yüksek tutarlı ihtiyaçlarını tasarruflarından karşılaması ise hem bireyi borçlandırmayacak hem de borçlanmanın yanı sıra borçlanma maliyetleri de yüklenmek zorunda kalmayacaktır. (Turgut, 2006:106)
- Finansal sistemi anlamak: Finansal sistem en temel tanımıyla fon ihtiyacı olan ile fon fazlası bulunanları bir araya getiren piyasalardır. Finansal piyasalar ihtiyaç sahibi ile fon fazlası olanları bir araya getirirken belirli araçlar kullanmaktadır. Bu araçların en çok işlem göreni bankalardır. Finansal okuryazar bireyler bankalarda fon ihtiyaçlarını ya da ellerinde bulunan fon fazlalarını nasıl değerlendireceklerini bilirler. Diğer bir aracı kurum ise sigorta şirketleridir. Finansal okuryazar birey sigorta şirketleri sayesinde hem yaptığı yatırımdan hem de kullandığı krediden doğabilecek zararlara karşı kendini koruyabilmektedir. (Gökmen, 2012:26)
- Finansal planlar yapmak: Finansal okuryazar bireyler günümüzde tasarruf yaparak geleceğini planlamak amacı gütmektedir. Yaptığı planlar kısa, orta ve uzun vadeler halinde değişebilir. Finansal bir planın bileşenleri şu şekildedir:
 - a) Bütçeleme ve vergi planlaması
 - b) Likidite yönetimi
 - c) Büyük tutarlı satın almalar
 - d) Gelirin ve varlıkların korunması
 - e) Yatırım
 - f) Emeklilik ve miras planlaması şeklindedir. (Madura, 2004:3)

- İyi iletişim kurabilmek: Finansal okuryazar bireyler finans alanında profesyonel ya da uzman insanlar değildir. Bu yüzden finansal piyasalarda işlem yapmak için bu konuda profesyonelleşmiş insanlarla iletişim kurmak zorundadırlar. Piyasadaki profesyonel insanlar yatırımcılara gerekli bilgiyi sağlamada, yapacakları işlemleri kolaylaştırmada ve işlemleri kurallar çerçevesinde yapmakla sorumlulardır. Bunların yanında bu kişiler yatırımcılara yatırım tavsiyelerinde de bulunabilirler. Profesyonel kişiler yatırımcılara yol gösterirken finansal piyasaların gelişmesine ve etkin bir şekilde kullanılmasını da sağlamaktadırlar. Yatırımcı ve uzmanlar arasındaki ilişki ne kadar güçlü olursa piyasanın etkinliği de o denli güçlü olmaktadır. (Gökmen, 2012:31)

2.3. Finansal Okuryazarlığın Etkileri

2.3.1. Birey ve Hane Halkına Etkileri

Özellikle son yıllarda finansal okuryazarlığa olan ilginin artması ve bu konulardaki çalışmaların sonucunda bazı akademisyenlere göre finansal okuryazarlığı yüksek olan bireylerin kredi kartı kullanımında daha dikkatli davrandıkları ve finansal piyasalara katılım konusunda yeterlilik düzeyine sahip olduklarını ifade etmektedirler. (Cole vd. 2012:3-48)

Piyasalar konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olan bireyler, piyasalardaki ürünlerden daha ucuz ve daha iyi olan ürünleri talep etmektedirler. Böylece finansal piyasaları daha etkin hale gelmektedir. Bireylerin finansal piyasaları etkin kullanması piyasalardaki oyunların da tüketicilerin talebine göre daha yenilikçi cevap vermelerini sağlamaktadır. Bu durum finansal piyasaların daha dinamik olmasını sağlar. (Widdowson & Hailwood, 2007:37-47)

Her geçen gün piyasalara yeni ürünlerin girişi ve artan teknolojik gelişmelerin de etkisiyle finansal piyasalar kimi karmaşık olmaktadır. Piyasadaki ürünlerden akıllı seçimler yapmak ve bahsedilen karmaşık piyasalar ile sağlıklı bir iletişim kurmak isteyen her birey ya da hane halkı finansal bilgiye sahip olmak zorundadır. Finansal eğitim sadece yetişkin bireylerin kendi bütçelerini desteklemek için değil, çocuklarının eğitimlerinden emekliliğine kadar olan dönemi finanse etmek için de önemlidir. Yani finansal okuryazarlığı olan bireyler sadece kendileri için değil gelecek nesiller için de önem arz etmektedir. (Bernanke 2006, <https://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20060523a.htm>, 25 Aralık 2019'da erişildi.)

Finansal eğitim sayesinde çocuklar paranın değerini anlama, onlara verilen bütçelerden tasarruf yapma ve bütçelerini akıllıca kullanma gibi bir çok işlemlerde yardımcı olmaktadır. Ayrıca finansal eğitim sayesinde öğrenci ve gençlere yetişkin birer birey olduklarında bağımsız nasıl yaşayabileceklerini de öğretilmiş olmaktadır. Yetişkin bireyler için ise hem bulundukları dönemi hemde ilerdeki emeklilik dönemlerinde rahat bir hayat yaşamalarına olanak sağlamaktadır. Finansal eğitimi yüksek olan bireylerin piyasalardaki spekülasyon ve dolandırıcılık gibi gizli tehditlerden kendilerine nasıl koruyabileceklerini bilmektedir. Öte yandan bu bireyler ihtiyaç duymadıklarını ürünleri satın alma yoluna gitmedikleri için kendilerini ve hane halkını finansal açıdan zora sokmayacaklardır. (EUC 2007, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0808>, 25 Aralık 2019'da erişildi.)

2.3.2. Ekonomi ve Finansal Piyasalara Etkisi

Finansal okuryazarlık bireyleri ve hane halkını etkilediği kadar ekonomiye ve finansal piyasaları da etkilemektedir. Finansal okuryazarlığı yüksek olan bireyler piyasaları daha etkili kullanacakları için piyasalar da bu bireylerin ihtiyaçlarına karşı etkin bir biçimde cevap vermesi gerekecektir. Bireyler ana akım finansal ürünlerde bulunma olasılıkları daha fazla olmakta ve finansal piyasalardaki tefecilerce sağlanan yüksek getirili ve yüksek riskli ürünleri tercih etmeyeceklerdir. Bu sayede piyasada bu tarz ürünlere olan talep azalacağı için, piyasa dışarıdan herhangi bir müdahaleye gerek kalmadan kendini etkin kılacaktır. Piyasalardaki oyuncuların akıllıca seçimler yapması ve kendilerini finansal zararlardan uzak tutmaları makro düzeyde ülkenin piyasasını da olası bir krizden koruyacaktır. Bir toplumda finansal okuryazar sayısının fazla olması ülke içinde tasarrufları arttırarak, yabancı sermayeye olan ilgiyi azaltacaktır. Bu sayede daha hızlı ekonomik gelişmelerin yaşanmasını teşvik edecektir. (EUC 2007, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0808>, 25 Aralık 2019'da erişildi.)

Finansal okuryazar hane halkının ya da bireylerin tasarruf yapması ve bu tasarruflarını yatırımlara dönüştürme isteği finansal piyasalardaki ürünlerin çeşitliliğini de arttıracaktır. Bu durum toplam arz eğrisini etkileyecektir. Varolan şirketler finansal okuryazarlık etkisiyle ortaya çıkan toplam talep buna bağlı olarak tüketim ve yatırımı yani sermayeye yönelik para talebini arttıracaktır. Böylesi bir durum ekonomik büyümeye olumlu yönde etki yapacaktır. (Yoshino vd. 2015:1-20)

Finansal okuryazarlık sayesinde finansal gelişim, ekonomik istikrar yani bütünüyle ekonomi üzerinde önemli etkileri görülmektedir. Finansal okuryazarlığın yeterli düzeyde olmaması piyasalardaki aldatıcı uygulamalar ve haksız rekabet gibi

piyasayı olumsuz etkileyecek şartların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır ve finansal aracılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. (Jappelli, 2010:435)

Finansal okuryazarlığı yüksek olan bireyler piyasalardaki daha ucuz daha uygun ürünleri araştıracağı için, piyasalardaki etkinliğin artması sağlanacak ve rekabati ve yatırımları teşvik ederek ekonomik refahın artmasını olumlu yönde etkileyecektir. Bütün bu bilgilerin ışığında finansal okuryazarlık makro ekonomiyi şu şekilde etkilemektedir:

- Toplam hâsılat artışı - hanehalkı geliri ve tüketim artışı - toplam talep ve şirket satışlarının artması-yatırımlarda artış ($Y=C+I+G+(X-M)$) (Toplam Talep Etkisi)
- Satışlarda artış - sermaye stokunda artış - daha yüksek sermaye getiri oranı - istihdam artışı - düşük işsizlik düzeyi ($Y=A \times F(N,K)$) (Toplam Arz Etkisi)
- Yurtdışı sermaye akışında artış- Cari işlemler açığında düşme (Sermaye girişinde artış) (Yoshino vd. 2015:6)

2.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Finansal piyasaların gelişmesi ile finansal ürünlerin çeşitliliğindeki artış sonucunda, bireyler bilinçli tercihler yaparak refah seviyesini korur veya arttırırlar veya yanlış tercihler sonucunda tasarruflarını kaybedebilirler. Bireylerin kendilerini oluşabilecek zararlardan koruyabilmeleri ve tasarruflarını arttırabilmenin tek yolu finansal okuryazarlık düzeylerini arttırmaktır. Günümüzde finansal piyasalardaki riskler bireylere aktarılmaktadır. Bu durumda bireylerin üstlenecekleri riskin farkındalığı ve riskleri etkili bir şekilde yönetebilmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla toplumun her kesimindeki bireylerin finansal okuryazar olması zorunlu olmuştur. (Er vd.2014:114)

Küresel boyutlarda yaşanan krizler, var olan kaynakların kıtlığı ve finansal piyasaların bireyler için karmaşık oluşu da finansal okuryazarlığın önemini arttırmıştır. Özellikle OECD(İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı) dışında kalan ülkelerde yapılan çalışmalarda, bireylerin düşük finansal bilgi birikimine sahip oldukları hatta bu durumun farkında olmadıkları ortaya çıkmıştır. Finansal okuryazarlığın sadece gelişmekte olan ülkelere değil gelişmiş ülkelere de bir problem olarak görüldüğü gözlemlenmiştir. 2010 yılında Amerika'daki bakanlar kurulunda gençlerin finansal okuryazarlığının düşük olmasının eğer şimdi müdahale edilmezse ilerde ülke olarak ciddi bir finansal krize yol açabileceğini belirtmişlerdir. (Geraciotti 2010,

<https://www.wealthmanagement.com/blog/obama-administration-asserts-financial-literacy-national-crisis>, 25 Aralık 2019'da erişildi.)

Finansal sistemin en etkin biçimde işleyebilmesi için bütün parçalarının iyi biçimde kullanılması gerekmektedir. Bazı ülkeler finansal sistemi üç ana başlık altında ayırarak finansal sistemin etkin bir biçimde işlemesini hedeflemişlerdir. Bu başlıklar; finansal okuryazarlık, finansal tüketicilerin korunması ve finansal erişim olarak ayrılmıştır. Bu üç başlığı birbirlerinin tamamlayıcıları olarak görmüşlerdir. Bu yüzden bir başlığın eksikliği bütün sistemi bozacaktır. Öte yandan bu üç başlığa aynı zamanda yaklaşılsa sistemin daha verimli olarak çalışacağını düşünmektedirler. (Gökmen, 2012:37)

Finansal okuryazarlığın düşük olması sadece ülkeler arasında değil belirli demografik gruplar arasında da görülmektedir. Örneğin, finansal okuryazarlık farkındalığı yaş ilerledikçe azalmaktadır. Hemen hemen her yaştaki bireyler yaşamlarının son anına dek finansal kararlar vermek zorundadırlar. Bu durum onların sürekli finansal alanda bilgili olmalarını zorunda kılmıştır. Son dönemlerde yaşanan yaşlılar üzerinden yapılan dolandırıcılık olaylarının önlenmesinin en önemli yolunu finansal okuryazarlık farkındalığı olduğunu göstermektedir. Diğer bir örnek ise kadınların risk çeşitlendirmesinde erkeklere nazaran daha az finansal okuryazar olduklarıdır. Yani finansal okuryazarlık sadece gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin sorunu değil her yaşta her cinsiyetteki bireylerin sorunudur. (Lusardi, 2008:8)

Genel hatlarıyla finansal okuryazarlığın önemini arttıran faktörler şu şekildedir:

- Finansal ürünlerin karmaşıklığı
- Finansal ürün sayısındaki artış
- Teknolojik değişim
- Doğum sayısında yaşanan artış ve yaşam sürelerinin uzunluğu
- Emeklilik düzenlemelerindeki değişiklikler
- Gelirdeki değişimler
- Sermaye piyasasındaki değişiklikler
- Tüketicilerin finansal piyasalara katılımı
- Finansal okuryazarlığın düşüklüğü
- Borç oranlarındaki artış olarak özetleyebiliriz. (Ünal, 2018: 21-26)

2.5. Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörler

Finansal okuryazarlığı etkileyen faktörler genel olarak kişinin sosyodemografik özellikleriyle ilişkilidir. Finansal okuryazarlık oranının artması için öncelikle bireyin toplumsal etkenlerinin incelenmesi gerekmektedir. Bireyin finansal okuryazarlığını etkileyen faktörler şu şekildedir:

2.5.1. Cinsiyet

Finansal okuryazarlık hakkında yapılan hemen hemen bütün çalışmalarda cinsiyet faktörü önemli bir yere sahiptir. Chen ve Volpe'nin 2002 yılında yaptıkları çalışmada Avustralya'da öğrencilere yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu görüşmüştür. (Chen & Volpe, 2002:289-307)

Luksander ve diğer araştırmacıların yaptıkları çalışmada Macaristan'daki öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi belirlenmek istenmiştir. Araştırmanın sonucunda erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa sahip oldukları belirlenmiştir. (Luksander vd. 2014: 220-241)

Türkiye'de finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesinde üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada diğer çalışmalarda olduğu gibi erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha yüksek finansal okuryazarlık seviyesine sahip oldukları gözlemlenmiştir. (Sarıgül, 2014:207-224)

Genel olarak yapılan birçok çalışmada erkeklerin kadınlara göre finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

2.5.2. Yaş

Yaşın finansal okuryazarlık düzeyine etkileri üzerine yapılan çalışmalarda genel olarak yaş grupları arasında farklılıklar yaşandığı görülmüştür. Eitel ve Martin'in 2009 yılında yaptıkları çalışmada üniversite öğrencileri örneklem olarak seçilmiştir ve öğrenciler farklı yaş gruplarına göre ayrılmıştır. Ayrılan gruplar arasında yapılan çalışmada yaş gruplarına göre finansal okuryazarlık düzeyinin farklılık gösterdiği görülmüştür. (Eitel & Martin, 2009:616-630)

Harrison ve Chudry tarafından İngiltere'de öğrencilere yönelik yapılan çalışmada yaşça büyük olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. (Harrison & Chudry, 2011:149-182)

Lusardi ve Mitchell'in 2011 yılında yaptıkları çalışmada genel olarak tüm dünya üzerindeki insanlardan orta yaşlı insanların genç insanlara göre finansal okuryazarlığının daha yüksek olduğu görülmüştür. (Lusardi & Mitchell, 2011: 497-508)

Türkiye'de Akben ve Yılmaz'ın 2014 yılında yaptıkları çalışmada yaşı büyük olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre finansal okuryazarlık oranının fazla olduğu belirlenmiştir. (Akben & Yılmaz, 2014:351-371)

2.5.3. Eğitim Düzeyi

Eğitim düzeyi faktörü orta ve üst yaş grubunun kullanıldığı araştırmalarda sık sık kullanılan demografik özelliktir. Agarwalla ve diğer araştırmacıların 2015 yılında Hindistan'da yaptıkları çalışmada ülkede çalışan gençlerin eğitim seviyelerine göre finansal okuryazarlık seviyesinin değiştiği görülmüştür. Eğitim seviyesi düşük gençlerin düşük finansal okuryazarlığa sahip olduğu belirtilmiştir. (Agarwalla vd. 2015:101-109)

Al-Tamimi ve Bin Kalli'nin 2009 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'nde yaptıkları çalışmada yatırımcılarının eğitim seviyelerine göre finansal okuryazarlık düzeyinin değiştiği görülmüştür. (Al-Tamimi & Kalli, 2009:500-516)

Worthington 2006 yılında Avustralya'da yaptığı çalışmada üniversite mezunu bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin yüksek olduğunu belirlemiştir. (Worthington, 2006:59-79)

Genel olarak yapılan çalışmalara bakıldığında eğitim seviyesi ile finansal okuryazarlığın doğru orantılı olduğu görülmektedir.

2.5.4. Gelir Düzeyi

Çocukluktan yetişkinliği kadar süreçte bireyler sahip oldukları tasarruf alışkanlıklarının büyük bir oranını aile içindeki para kullanımına göre belirlemektedir. Öğrencilerin bir çoğu annesinin veya babasının tasarruf davranışlarını benimsediğini söylemişlerdir. Geri kalan azınlık ise arkadaşlarının parasal davranışlarının kendilerini etkilediğini söylemiştir. Yani bireylerin çocukluktan yetişkinliğe uzanan sürecinde ailesinin gelir durumu, buna bağlı olarak tasarruf davranışları bireyleri etkilemekte ve onlar da ilerde benzer davranışları sergilemektedir. (Hira, 1997:271-290)

Gelir düzeyi faktörü, yetişkinlere yapılan araştırmalarda hane geliri, öğrencilere yönelik yapılan araştırmalarda genellikle ailenin geliri olarak değerlendirilmiştir. Al-Tamimi ve Bin Kalli'nin 2009 yılında yaptıkları çalışmada Birleşik Arap

Emirlikleri'nde yaşayan yetişkin yatırımcıların gelir düzeyleri arttıkça sahip oldukları finansal okuryazarlık düzeyinin de arttığı görülmüştür. (Al-Tamimi & Kalli, 2009:514)

Agarwalla ve diğer araştırmacıların öğrenciler üzerinde yaptıkları araştırmada ailenin gelir seviyesi arttıkça finansal okuryazarlık seviyesinin de artacağı savunulmuştur. (Agarwalla 2015:108)

2.5.5. Dini İnanış

Birçok araştırmada bireylerin inançları ile finansal yatırımları buna bağlı olarak finansal okuryazarlık seviyeleri ilişkilendirilmiştir. Murphy 2013 yılında yaptığı araştırmasında psikolojik ve sosyal faktörlerin finansal okuryazarlığa olan etkilerini araştırmıştır. Araştırmanın sonunda bireyler ve dini inançları arasında çok ciddi bir ilişki görülmemiştir. Bu araştırmaya göre bireylerin inançları arttıkça finansal okuryazarlık seviyelerinde çok az bir düşme görülmüştür. (Murphy, 2013:73-81)

Wright 2016 yılında yaptığı çalışmada Hristiyan üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerini araştırmıştır. Öğrencilerin üniversite öncesi gittikleri okulları da değerlendirme içine alan Wright Hristiyan okulu, devlet okulu ve evde eğitim olmak üzere üç kategori oluşturmuştur. Araştırmanın sonunda üniversite öğrencilerinin daha önce gittikleri okullar ile finansal okuryazarlık bağlantısı kurulamamış ve finansal okuryazarlık düzeyine göre finansal davranışları değişmiştir. (Wright, 2016:56-75)

Araştırmaların sonucunda dini inanışların finansal okuryazarlık düzeyine çok fazla etkisi olmadığı belirlenmiştir.

2.5.6. Medeni Durum

Araştırmalarda bireylerin evli ya da bekar olması, evlilerse çocuklarının olup olmaması gibi durumlar finansal planlama ve bütçe yapma yeteneklerinin gelişeceğinden yola çıkan araştırmacılar yaptıkları araştırmalarda medeni durumun da etkileyen bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Lusardi ve Mitchell 2007 yılında yaptıkları araştırmada Amerika'da yaşayan hanehalklarının medeni durumlarının finansal okuryazarlık seviyesini etkilediği görülmüştür. (Lusardi & Mitchell 2007:37-44)

Agarwalla ve diğer araştırmacıların 2015 yılında Hindistan'da yaptıkları araştırmada, evli olan bireylerin okuryazarlık seviyelerinin bekar bireylere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Agarwalla vd. 2015:101-109)

2.5.7. Sosyal Çevre

Bireylerin ailesinden, arkadaşlarından, görsel ve işitsel medyalarından kısacası bulunduğu çevreden ne denli etkilendiği araştırılmıştır. Sohn ve diğer araştırmacıların 2012 yılında Kore’de yaptıkları araştırmada medyada yapılan yatırım programları sonucu bireylerin etkilendiği ve bu yatırımları araştırma yoluna giderek finansal okuryazarlığını da arttırdıkları görülmüştür. (Sohn vd. 2012:969-980)

Gelir düzeyi faktöründe özellikle öğrencilerin ailelerinden gördükleri tasarruf davranışlarını kendi hayatlarında uyguladıkları görülmüştür. Buna bağlı olarak aile ve arkadaş gibi sosyal çevrenin bireylerin finansal planlamalarında ve okuryazarlık düzeyinde olumlu etkileri görülmektedir.

2.6. Finansal Okuryazarlık Eğitimi

Finansal okuryazarlık seviyesinin hemen hemen birçok ülkede düşük olması ve sürekli değişen finansal piyasalar yüzünden ülkeler finansal okuryazarlık eğitimine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bunların dışında artık ülkelerdeki finansal piyasaların globalleşmesi ve piyasalarda farklı ürün ve hizmetlerin servis edilmesi yatırımcıların tercih yapmasını zorlaştırmıştır. Bu denli geniş ürün ve hizmet yelpazeli piyasalar ürün çeşitliliğinin yanında riski de beraberinde getirmiştir. Bireylerin piyasalardan minimum riskle maksimum kazanç sağlayarak işlem yapması finansal okuryazarlık seviyelerine bağlıdır. Bireylerin piyasalardan doğru ürün ve hizmetleri tercih etmesi, tasarruflarını doğru yatırım kanallarına aktarması makro düzeyde ülkeleri de olumlu yönde etkilemektedir. Sonuç olarak hem ülkelerin hemde bireylerin refahı için finansal okuryazarlık önemlidir. İyi bir finansal okuryazar olmak için doğru finansal eğitimin alınması gerekmektedir. (Öztürk & Demir, 2015:113-134)

OECD finansal eğitimi: Tüketicilerin veya yatırımcıların bilgi, eğitim ve tarafsız tavsiyeler vasıtasıyla finansal ürün ve hizmetlerin kolay anlaşılabilmesini sağlayan, piyasalardaki risk ve fırsatların farkında olmaları için gerekli beceri ve güvenlerini geliştiren, bireylerin bilinçli seçimler yapmasını, yardım almak istediklerinde nereye gideceklerini bilmesini ve maddi anlamda refahını arttırmak istediğinde gerekli olan diğer eylemleri bilmesini sağlayan süreç olarak tanımlamıştır. (OECD 2005, <https://www.oecd.org/finance/financialeducation/improvingfinancialliteracyanalysisofissuesandpolicies.htm> , 29 Aralık 2019’da erişildi.)

Doğru finansal kararlar alabilmek için yeterli finansal okuryazarlık seviyesine ulaşmadaki ilk adımın finansal eğitimden geçtiğini vurgulayan Willis’e göre politika ile uğraşanlar ve politika yürütenler tarafından finansal eğitimin benimsenmesi gerektiği ve

yürüttükleri politikalara finansal eğitimi de eklemeleri gerektiğini ifade etmiştir. (Willis, 2008:1-20)

Finansal eğitim ile finansal okuryazarlık seviyesinin artırılmasıyla bireylerin finansal piyasalarda daha etkin kararlar vermesi amaçlanmıştır. Finansal okuryazarlık seviyesini arttırmak için yapılan çalışmaları, üç tür eğitim programı şeklinde incelenebilir. Bunlar;

- Finansal bilgi açısından; paranın sahip olduğu satın olma gücü, kredi maliyetleri, basit ve bileşik faiz, risk ve getiri, yatırım ve tasarruf gibi konularda eğitim,
- Finansal tutum açısından; finansal tutumu olumlu olarak geliştirmeye yönelik eğitim,
- Finansal davranış açısından; satın alma davranışları, tasarruf, ödemeler, finansal ürün seçimi, emeklilik planları, bütçe hazırlama, yatırım ve borçlanma gibi kişisel finans konularındaki davranışları olumlu yönde değiştirmek ve geliştirme üzerine eğitim programları hazırlanmaktadır. (Holden vd. 2009:233)

Finansal eğitim konusunda toplumdaki tüm bireyler için tekdüze bir eğitim yapmak mümkün değildir. Bunun nedeni finansal eğitimin toplumda yaşayan her birey için gerekli olmasıdır. Öğrenciler, çalışan kişiler, işverenler, emekliler kısacası bütün hane halkı için anlayabilecekleri düzeyde farklı şekilde finansal eğitim verilmelidir. Farklı eğitimler verilmesinin sebepleri her bireyin farklı gelir düzeylerine sahip oluşu, eğitim seviyelerindeki farklılıklar, yaşları gibi sebepler sıralanabilir. Amerika’da 2011 yılında kurulan Ekonomik Eğitim Konseyi’nde finansal eğitimin standartlarını belirlemek amacıyla akademisyenler, ekonomistler, uzmanlar ve öğretmenlerden oluşan bir konsey oluşturulmuştur. Bu konsey toplumdaki her bireyin finansal aktivitelerini en iyi biçimde temsil edecek standartları altı başlık altında toplamıştır:

- Belirli bir gelir elde etme
- Ürün ve hizmet satın alma
- Tasarruf etme
- Kredi kullanma
- Finansal yatırım yapma
- Riskten korunma ve sigorta yaptırma şeklindedir.

Komisyon okullarda öğrencilere finansal eğitimin öğretmenler tarafından en iyi yukarıdaki altı madde ile öğretilebileceğini belirtmiştir. (Bosshardt & Walstad, 2014:63-70)

Çok küçük yaştaki çocukların herhangi bir finansal sorumlulukla yüzleşmeden finansal konularda bilgi sahibi olarak yetiştirilmesi, ileriki dönemlerde olgun birer birey olduklarında finansal kararlarını daha bilinçli vermelerine yardımcı olacaktır. 2008 yılında kurulan Başkanın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi(PACFL)'nin ilk açıklaması, ABD meclisi ya da devlet organları tarafından finansal eğitimin anasınıfından liseye kadar tüm okullarda zorunlu eğitim olması şeklinde olmuştur. (Maloney, 2010:13)

Sonuç olarak, finansal eğitim sadece bilgi vermekle kalmayıp davranışlarda da olumlu etki sağlayacaktır. Bireyin daha önceden sahip olmadığı uygun finansal davranışları, finansal eğitim kazandırmalıdır. Eğer bir kişinin hatalı finansal davranışları varsa bunlar finansal eğitim sayesinde değişmeli ve arzu edilen davranışlar ortaya çıkmalıdır. Bu konuda şu şekilde örnek verilebilir:

- Bireyin mevcut davranışı finansal konularda günlük düşünüp ani kararlar vermek ise bunun uzun vadeli planlar yapma ve uygulamayla değişmesi gerekir.
- Bireyin mevcut davranış biçimi geri ödemesini ve koşullarını düşünmeden kolayca kredi kullanmak ise bunun da değişmesi gerekir.
- Bireyler her türlü ihtiyacı için kredi kullanıyorsa bu davranış biçimi de yanlıştır. Böyle bir kişinin başka bir finansal araçları öğrenerek kullanması gerekir. Mesela, beklenmedik bir durum karşısında yaşadığı giderlerini krediyle karşılamak yerine daha önceden sigorta yaptırmış ise kredi kullanmasına gerek kalmayacağını bilir.
- Bireyin mevcut davranışı kazancının tümünü harcamak ise bu da tasarruf etme alışkanlığıyla değiştirmesi gerekmektedir.
- Kişiler borçlarını yeni borçlarla kapatamıyorsa kişinin varolan maddi sorumluluğu artık üzerine yük olmaya başlayacaktır. Böyle bir davranış biçimini değiştirerek borca karşı sağlıklı ve dengeli bir tutum geliştirilmelidir. (Gökmen, 2012:21-22)

2.6.1. Dünya’da Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri

2.6.1.1. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

Kurulmasından günümüze kadar olan süreçte OECD’nin amacı dünyadaki bütün insanların ekonomik ve sosyal refahını arttırmaya yönelik politikalar oluşturmaktır. OECD’nin 35 tane üye ülkesi bulunmaktadır. Üye olan 35 ülke problem belirlemek,

analiz yapmak ve problemleri çözmek için yeni politikalar geliştirmek üzere düzenli toplanmaktadırlar. (OECD, <http://www.oecd.org/about/>, 30 Aralık 2019'da erişildi.)

OECD'nin Uluslararası Finansal Eğitim Ağı(INFE) 2008 yılında kurulmuştur. Bu ağa yüzden fazla ülkenin bankaları veya bakanlığı olmak üzere 240'ın üzerinde üyesi bulunmaktadır. INFE'nin amacı finansal okuryazarlık hakkında bilgi toplamak, konu ile ilgili raporlar geliştirmek, araştırma yapmak ve araştırma sonucunda uygun politikaları geliştirip uygulanmasını sağlamaktır. (OECD, <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm>, 30 Ara. 19'da erişildi.)

GATEWAY ise OECD'nin bir diğer programıdır. Bu programda finansal eğitim konularıyla ilgili 90'ın üzerinde ülkenin finansal eğitimleri hakkında bilgi, araştırma ve incelemeler yer almaktadır. Bu program sayesinde üye olan ülkeler arasında finansal eğitim ile ilgili bilgi alışverişi sağlanmaktadır.

OECD tarafından yayınlanan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı(PISA)'nın amacı 15 yaşındaki gençlerin bilgilerini ve becerilerini ölçmeye yönelik yapılan dünya çapındaki ankettir. Bu ankette sadece okullarda öğretilen derslerin soruları değil, ayrıca finansal okuryazarlık alanında da sorular değerlendirilmiştir. PISA'nın amacı öğrencilerin bilgi, beceri, uygulama ve analiz etme gibi yeteneklerini ölçerek, öğrencilerin gelecekteki başarısı için katılımcı ülkelerdeki uzmanların yardımı ile doğru eğitimi almalarını sağlamaktır.(OECD,<https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>, 30 Aralık 2019'da erişildi.)

2.6.1.2. Avrupa Birliği

Avrupa birliği 1957 yılında kuruldu ve 28 Avrupa ülkesinden oluşmaktadır. Avrupa Birliği ekonomik ve siyasi bir birliktir. Birliğin finansal okuryazarlık alanındaki araştırmalarını Avrupa Komisyonu tarafından yürütülmektedir. 2005 yılında komisyonun ilk faaliyeti finansal hizmetler politikası kitabına finansal okuryazarlık hakkındaki politikaları teşvik etme ve bu politikaları yürütme konusunda taahhütleri eklemek olmuştur. (Europa, 2005, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_05_191, 30 Aralık 2019'da erişildi.)

Avrupa birliği 2007 yılında ilk olarak finansal kapasitenin arttırılması ile ilgili bir konferans düzenledi. Konferansta finansal eğitimin önemi üzerinde duruldu ve

finansal eğitim uygulamaları paylaşıldı. Daha sonra finansal eğitim bildirisi yayınlayarak piyasadaki tüketiciler için finansal eğitimin önemi ortaya konulmuştur. (Europa, 2007, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2007/EN/1-2007-808-EN-F1-1.Pdf>, 30 Aralık 2019’da erişildi.)

Avrupa birliği 2009 yılında Avrupa finansal eğitim veri tabanını kurmuştur. Site elektronik kütüphane görevini üstlenmiştir. Site içerisinde eğitim planları ve projeler ile ilgili bilgiler yer almaktadır. herkese açık olan site 17 Haziran 2011 tarihinde çevrimdışı konuma alınmıştır. Daha sonra Avrupa komisyonu yetişkinler için internet üzerinden tüketici eğitimlerine başlamıştır. Bu sitelerin amacı Avrupa birliğine üye olan ülkelerde yaşayan insanların tüketici hakları hakkında farkındalığını arttırmak, finansal hizmetler hakkında bilgi vermek, tüketim ve finansal okuryazarlık gibi birçok farklı alanda bilgilendirme yapılmasını sağlamak olmuştur. (Ünal 2018:31-32)

2.6.1.3. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finansı (CYFI)

Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finansı 2011 yılında 132 ülkedeki bankalar, hükümetler ve akademisler tarafından ortak olarak kurulmuştur. Kurumun amacı dünyadaki çocuklara ve gençlere finansal hizmetlere erişim sağlamak, ekonomik haklar konusunda bilinçlerini artırma ve gelecekte ne gibi yatırım yapmaları konusunda bilgilendirme yapmayı amaçlamaktadır. CYFI çalışmalarını bölgesel ve küresel olarak devam ettirip, seçtiği ülkelere özel destek sağlamaya odaklanmıştır. (CYFI, 2016:10)

2.6.1.4. Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmellik Merkezi (GFLEC)

GFLEC, 2011 yılında George Washington Üniversitesi’nde kurulmuştur. Bu kurum finansal okuryazarlık araştırması ve politikası açısından dünyanın önde gelen merkezlerindendir. Yaptığı çalışmalar, verdiği eğitimler, yürüttüğü politikalar sayesinde kurum dünyadaki diğer ortakları vasıtasıyla bilgi düzeyini yükseltmek için çalışmalar yürütmüştür. Sadece finansal okuryazarlığın geliştirilmesine değil politikacıların da bilgilendirilmesine destek olmuştur. GFLEC, finansal okuryazarlık eğitimlerinin yürütülmesinde kuruluşlara danışmanlık hizmeti de sağlamaktadır. GFLEC’nin yürüttüğü eğitim programlarından olan Ulusal Finansal Yetenek Araştırması(NFCS) Amerikalıların finansal bilgisini ölçen geniş çaplı ve uzun yıllar süren bir proje olmuştur. İlk olarak 2009’da gerçekleştirildikten sonra üç yılda bir tekrarlanmıştır. Bu çalışmanın amacı mali göstergeleri kıyaslayıp, bu göstergelerin temelinde yatan demografik özellikleri, davranışları ve finansal okuryazarlık özelliklerine göre değişimini değerlendirmektedir. bir diğer projesi olan FINLIT, video dizisi

yayınlayarak dünya çapında bir kitleye ulaşan akademik sunumlar içermektedir. (Ünal 2018:34-35)

2.6.1.5. Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi (ICSA)

Uluslararası Menkul Kıymetler Birliği Konseyi, 1988 yılında kurulmuştur. Dünyadaki tüm firmaları temsil eden ve menkul kıymetler endüstrisi dernekleri küresel organizasyonudur. Konseyin amacı piyasada yaşanan gelişmeleri anlamak, görüş ve uygulamaları paylaşarak küresel anlamda iş birliği yapmak gibi amaçlarla kurulmuştur. Üye olan firmalara verimli menkul kıymet piyasaları ve ülke dışındaki sermaye akımı ile ilgili bilgilendirmeler vermektedir. (ICSA, <https://icsa.global/our-vision>, 30 Aralık 2019 tarihinde erişildi.)

ICSA'nın amacı bireylerin bilinçli yatırımlar yapmaları için gerekli bilgi birikimin sağlamak, oluşabilecek risklere karşı nasıl korunacaklarını öğretmek gibi bireylerin finansal okuryazarlıklarını arttırmayı hedeflemiştir. Bu amaçların sonucunda tüketicilerin daha bilinçli hale gelmesiyle finansal piyasalardaki güvenlik, gelişme ve istikrar konularında daha önemli adımlar atılacağını savunmuşlardır. Bu amaçlarına uygun olarak 2004 yılında Yatırımcı Eğitimi İçin İlke ve En İyi Uygulamalar adlı raporu yayınlamıştır. (ICSA 2014:2)

2.6.1.6. Uluslararası Yatırımcı Eğitimi Forumu (IFIE)

Uluslararası Yatırımcı Eğitimi Forumu(IFIE) 2005 yılında bağımsız bir şekilde kurulmuştur. Forumun amacı yatırımcı eğitim programları ile dünya çapında finansal okuryazarlığın etkinliğini artırarak, özel ve kamu kesiminin yatırımcılarını bir araya getirmektir. Ayrıca forum, yatırımcıya eğitim veren ya da eğitim vermeyi düşünen diğer kuruluşlar arasındaki bilgi ve fikir alışverişini de sağlamaktadır. IFIE'nin temel ilkeleri şu şekildedir:

- Yatırımcılara uygulanacak eğitimin en iyi standartlarda ve dünya çapında oluşturulması ve geliştirilmesi,
- Farklı birimlerde faaliyet gösteren kurumların yaptıkları ya da yapmak istedikleri yatırımcı eğitimleri arasında bilgi ve fikir alışverişinin merkezi olmak,
- Yatırımcı eğitim programlarının daha kapsamlı oluşturulması, programların büyümesi ve etkinliğinin artırılması şeklinde üç ilkesi vardır. (IFIE, <http://www.ifie.org/about-ifie/>, 30 Aralık 2019'da erişildi.)

2.6.1.7. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO)

Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü(IOSCO), dünyadaki bütün menkul kıymet düzenleyicilerini tek bir çatı altında toplayan ve menkul kıymet sektörü için dünya çapında standartlar belirleyen uluslararası bir kurumdur. IOSCO'nun amacı, menkul kıymetleri düzenleyerek, uluslararası düzeyde belirli bir standart oluşturmak ve bu standartları tüm dünyada uygulamaktır. (IOSCO, https://www.iosco.org/about/?subsection=about_iosco, 30 Aralık 2019'da erişildi.)

IOSCO, finansal okuryazarlığın gelişmesinde önemli roller üstlenmiştir. Kurum bireysel yatırımcıların piyasadaki ürünleri anlamalarına, araçlarla daha etkili bir iletişim kurmalarına ve piyasadaki dolandırıcılara karşı nasıl korunmaları gerektiğinin bilgileri tarafsız bir biçimde eğitimlerle vermektedir. Kurumun üyeleri, menkul kıymetler, finansal piyasaların yapısı ve ürünler hakkında geniş ve kapsamlı uzmanlığa ve deneyime sahiptir. Ayrıca piyasadaki risklerle ilgili bilgilere erişebildikleri için yatırımcı kaygılarını belirleyerek, kaygıları doğrultusunda yardımcı olmaktadır. Diğer bir taraftan kurum kuralları belirleme, denetim ve uygulama yetkileri sayesinde piyasaya doğrudan müdahale ederek, piyasada oluşabilecek her türlü olumsuzluğu engileyebilmektedir. Son olarak kurumun piyasalarda liderlik rolü üstlenmesiyle, hem politikaların uygulanmasında öncülük etmekte hem de diğer kuruluşların politikaların yürütülmesine yardımcı olmaktadır. (IOSCO 2014:7-8)

2.6.1.8. Kişisel Finansal Çalışan Eğitim Fonu (PFEEF)

Kişisel Finansal Çalışan Eğitim Fonu(PFEEF), 2006 yılında Dr. E. Thomas Garman tarafından kurulmuştur. Fonun amacı finans, yatırım ve emeklilik konusunda tarafsız bir biçimde talimatlar sunarak, finans konularındaki eğitimleriyle işveren ve çalışanların finansal okuryazarlık düzeylerini arttırmaktır. PFEEF hem internet üzerinden hem de yerinde eğitim programlarıyla finansal okuryazarlığa destek olmakta ayrıca finansal refah düzeyine ilişkin tasarladığı anketlerle çalışmalar yapmaktadır. (PFEEF, <https://pfeef.org/mission-and-about/>, 30 Aralık 2019'da erişildi.)

2.6.1.9. Dünya Bankası

Dünya Bankası 1944'de kurulmuş ve toplamda 189 üyesi bulunan bir kurumdur. Dünya Bankası zaman içinde Dünya Bankası Grubu olarak adını değiştirmiştir ve 5 gruba ayrılmıştır. Bunlar;

- Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası

- Uluslararası Kalkınma Birliği
- Uluslararası Finans Kurumu
- Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
- Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi'dir. (World Bank, <https://www.worldbank.org/en/about/what-we-do>, 31 Aralık 2019'da erişildi.)

Dünya Bankası grubu finansal okuryazarlık konusunda finansal katılım terimini kullanmaktadır. Finansal katılım, “bireylerin ve işletmelerin, ihtiyaçlarını karşılayan, işlemler, ödemeler, tasarruflar, kredi ve sigorta gibi sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde sağlanan faydalı ve uygun fiyatlı finansal ürünlere ve hizmetlere erişebilmeleri anlamına gelir.” Şeklinde tanımlamıştır. (World Bank, <https://www.worldbank.org/en/about/what-we-do>, 31 Aralık 2019'da erişildi.)

Dünya Bankası Grubu'nun yakın tarihte projesi Evrensel Finansal Erişim(UFA)'dır. UFA'nın amacı 2020 yılına kadar dünyadaki 1 milyar yetişkine finansal hizmetlere erişim imkanını sağlanmasıdır. Proje kapsamında finansal olarak dışlanmış 25 ülkeye ayrılmış olacak şekilde 80 ülke ile çalışılmaktadır. Projede ülkelere her türlü danışmanlık, teknik destek ve finansman operasyonları yapılmaktadır. (World Bank, <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/achieving-universal-financial-access-by-2020>, 31 Aralık 2019'da erişildi.)

Genel olarak Dünya Bankası Grubu'nun finansal okuryazarlık alanında yaptığı çalışmalar şu şekildedir;

- Finansal Sektör Değerlendirme Programları (FSAP)
- Finansal İçerme Destek Çerçevesi (FISF)
- Tüketici Koruma ve Finansal Okuryazarlık (CPFL)
- G20 Mali İçeriğe İlişkin Küresel Ortaklık (GPFI) (World Bank, <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#2>, 31 Aralık 2019'da erişildi.)

2.6.2. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri

Ülkemizde finansal okuryazarlık yeni bir kavram olduğu için çok eskiye dayanan çalışmalar bulunmamaktadır. Ancak özellikle son yıllarda hem kamu kesiminin hem de özel sektörün finansal okuryazarlığın önemini anlamasıyla çalışmalar artmaktadır.

Ülkemizde ekonomik istikrarın sık sık bozulması bunun yanında finans piyasalarının altyapılarının oluşturulmasında yaşanan gecikmeler gibi konular finansal eğitime yeterince önem verilmemesinin göstergesi olarak sayılabilir. Ayrıca ülkemizde yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmelerin özel ve kamu kesimi tarafından birinci plana alınması da finansal eğitime verilmesi gereken önemi geciktirmiştir. (Altıntaş, 2008:160)

Özellikle 2001 krizinden sonra alınan ekonomik tedbirlerle ekonomik sistemimizin güçlenmesi, politik istikrarın sağlanması ve enflasyon ile faiz oranlarının düşmesi gibi istikrar sağlayıcı hamleler yapılmıştır. Bu hamlelerin Sermaye Piyasası, Borsa İstanbul, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği gibi kurumların öncülüğünde yatırımcıyı bilgilendirme seferberliği çalışmaları başlamıştır.

2.6.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı

Gençlik döneminde yapılan eğitimin yetişkinlik dönemlerinde verilecek kararlarda etkili olmasından dolayı Milli Eğitim Bakanlığı, ileriki dönemlerde finansal okuryazarlık seviyesi yüksek bireyler yetiştirmek amaçlı, ilköğretimden itibaren çocuklara yatırım ve tasarruf bilincini benimsetmek için gerekli eğitimlerin verilmesine ve bu eğitimlerin çeşitli malzemelerle desteklenmesine, eğitim verecek öğretmenlerin de konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmasına önem vermiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu adımının özel sektör kuruluşlar ile piyasadaki düzenleyici otoritelerle birlikte yürütülmesi büyük önem arz etmektedir. (Taşçı, 2011:96)

2.6.2.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın hem bireylere hem de ailelere finansal okuryazarlığı arttırmaya yönelik çeşitli faaliyetleri bulunmaktadır. Bakanlığın 2009 yılında yapmış olduğu Aile Eğitim Programı ile hane içindeki eğitimden iletişime, iktisattan sağlığa birçok alanda modüller oluşturulmuştur. İktisat modülünde finansal okuryazarlığın üstünde durularak ailenin farklı dönemlerdeki ve farklı ihtiyaçlarını belirlemesini, bu ihtiyaçlarını için yapacakları harcamanın denetim altına alınması, bu harcamalar için hangi finansal ürün ve araçları kullanabilecekleri, olası bir ekonomik kriz anında ne gibi tedbirler almaları gerektiği gibi konularda bilgilendirme yapılmıştır. (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013:133)

Ayrıca bakanlık bireylere ve hanehalkına yönelik pratik ve yararlı bilgiler sağlaması için finansal okuryazarlık kitabı çıkarmıştır. Bu kitapta yer alan Aile Eğitim

Programı bölümünde “Eğitim ailede başlar.” İlkesi ile çocuklardan önce ailelerin okuryazarlık seviyesinin artması gerektiği vurgulanmıştır. (Şarлак, 2011:9)

2.6.2.3. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Sermaye Piyasası Kurulu, sermaye piyasanın şeffaf, istikrarlı ve bağımsız bir biçimde çalışması için görevlendiren kurumdur. Sermaye Piyasası Kurulu piyasada düzen oluşması için 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununu uygulamakla mükelleftir. Sermaye Piyasasının temel görevleri şunlardır;

- **Düzenleme:** Kurul, kanunun izin verdiği ölçüde piyasayı düzenlemektedir. Ayrıca piyasadaki araçları, piyasanın güvenliğini, yatırımcıların menfaat ve haklarını, piyasanın şeffaflılığını korumaya yönelik tedbirleri de uygulamaktadır.
- **İzahname ve İhraç Belgesi Onayı:** Kurul, halka arz edilecek veya borsada alım satım işlemi görecek piyasa araçlarına izahname, herhangi bir halka arz olmaksızın ihraç edilecek piyasa araçlarının ise ihraç belgelerinin Sermaye Piyasası Kurulunca onaylanması zorunludur.
- **İzin Verme:** Sermaye piyasasına katılacak aracı kuruluşlar, kolektif yatırım kuruluşları, halka açık anonim ortaklıklar, bağımsız denetim kuruluşları, derecelendirme kuruluşları ve gayrimenkul değerlendirme kuruluşları kurulun iznini almak zorundadır.
- **Gözetim:** Piyasadaki gözetim faaliyetleri, yatırımcının her türlü hakkının ve menfaatinin korunması, piyasanın adil bir biçimde işlem yapması, piyasada oluşan bilgilerin etkin ve şeffaf şekilde herkese ulaşması amaçlarıyla önemlidir.
- **Denetim:** Kurulun en temel görevlerinden olan denetim, sermaye piyasasına olan güvenin artması, piyasadaki istikrarın devamlılığı, adil ve rekabetçi bir ortamın oluşması ve yatırımcıların haklarının suistimal edilmemesi açısından büyük önem arz etmektedir.
- **Finansal Raporlama ve Bağımsız Denetim Standartları:** piyasadaki işlem yapan her kurumun finansal tablolarını belirli bir standarda göre hazırlaması gerekmektedir. Kurul, firmaların bu standartlara göre finansal tablolar hazırlayıp hazırlamadıklarını denetlemek zorundadır.
- **Uyuşmazlık Çözme:** Kurulun piyasada oluşan uyuşmazlıklarda 2 şekilde görev üstlenmektedir. Bunlardan ilki firma ile yatırımcı arasında oluşan uyuşmazlıktır. İkincisi ise firmalar arasında oluşan uyuşmazlıklardır. Her iki durumda da kurul bağımsız çözme yetkisine sahiptir.

- Lisanslama Faaliyetleri: Kurul bünyesinde yapılan sınavlardan geçerli puan alınması durumunda, yönetici, gayrimenkul değerlendirme uzmanı, konut değerlendirme uzmanı, kredi değerlendirme uzmanı gibi unvanlar alınmaktadır. (SPK, <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Index/0/0/2>, 31 Aralık 2019’da erişildi.)

Sermaye Piyasası Kurulu’nun sermaye piyasasına fon sağlayabilmesi için toplumda piyasa hakkında bir bilgi birikimi, piyasa kültürü, bireylerin kurumlar hakkında farkındalığı olması ve güvenin artması gerekmektedir. Bu yüzden kurum toplumdaki finansal okuryazarlığı yükseltmeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.

SPK, 2012 yılında birçok kurumla birlikte “Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü” imzalamıştır. Bu protokolle ülkedeki finansal okuryazarlık seviyesinin yanında sermaye piyasasının farkındalığını arttırmak için gerekli eğitim ve tanıtım faaliyetlerinde bulunmak, piyasanın sadece yurtiçinde değil yurtdışında da tanıtımını yaparak İstanbul’u uluslararası bir finans merkezi yapmak gibi hedefler amaçlanmıştır. Protokoldeki amaçlar genel olarak şu şekildedir:

- Protokolü imzalayan diğer kurumlarla birlikte, yatırımcılara yönelik yapılan her türlü eğitim ve tanıtım faaliyetlerinin SPK’nın koordinasyonu ile diğer kurumlar tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmesi,
- Yapılacak finansal eğitim ve tanıtım faaliyetleri doğrultusunda kullanılacak her türlü bilgi ve belgenin rahatça ulaşılabilmesini sağlamak için kurumların ortak bir şablonla beraber dokümanlar hazırlamaları,
- Bahsi geçen eğitim ve tanıtımlara ek olarak dernek, oda, birlik ve diğer kurumlara yapılacak her türlü bilgilendirmelerin birebir yapılması,
- Protokolde çalışan herkesin hem yurtiçi hemde yurtdışı finansal çalışmaları, düzenlemeleri yakından takip ederek güncel bilgi sahibi olmaları gibi temel amaçlara sahiptir. (Güler, 2015:52-53)

Daha sonra SPK ve Milli Eğitim Bakanlığı ortak işbirliği ile 2014 yılında bir protokol imzalamışlardır. Bu protokole göre 18 yaş altı çocuk-gençler temel finansal okuryazarlık eğitimleri almaya başlamıştır. Eğitimi verecek öğretmenler için daha kapsamlı eğitimler ve tanıtımlar yapılmaktadır. Ayrıca SPK kendi bünyesindeki internet sitesinde yatırımcıları ve tasarruf sahiplerini bilgilendirmek amaçlı yayınlar ve kitapçıklar da yayınlamaktadır. (Güler, 2015:53)

2.6.2.4. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği(FODER), 2012 yılında kurulmuştur. FODER, kamu ve özel kesim, sivil toplum örgütleriyle işbirliği yaparak ülke çapındaki herkesin finansal okuryazarlık ve finansal erişim farkındalığını arttırmayı amaçlamıştır. FODER'in genel hedefleri şu şekildedir:

- Bankacılık dışı nüfusta %10'luk artışa katkı sağlamak,
- Hem bankacılık sisteminin kullanımı arttırmak hem de tasarruf oranlarının artmasına destek olmak,
- Finansal okuryazarlığın okullarda ders müfredatına dahil edilmesini sağlamak,
- Finansal sisteme dahil olmak ve özellikle kadınların ve çocukların yatırım ve tasarruf konularında bilinçlendirilmesini sağlamak hedefleridir. (FODER, <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/>, 31 Ara. 19'da erişildi.)

Dernek 2013 yılında Türkiye Ekonomi Bankası ile birlikte 1. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi düzenlemiştir. Yapılan zirvede amaç, finansal okuryazarlığa olan önemi arttırmak, kadının ekonomide güçlenmesini sağlamak ve finansal okuryazarlığın eğitim sistemine dahil edilmesini sağlamak gibi düşünceler benimsenmiştir. 2014 yılında dernek 10-17 Mart tarihlerini "Parayı Öğrenme Haftası" olarak ilan etmiş ve ülke genelinde 4 ilde 10 okula okuyan on bin çocuğa ulaşmıştır. Okullarda "Varlıklı Geleceğin Sırları" eğitimi verilmiştir. Son olarak ülkemizde kadına yönelik finansal okuryazarlığın önemini vurgulayan dernek, İsmek, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Para Durumu ve Doğuş Grubu ile birlikte yürütülen "İstanbul Finans Merkezi Yolunda 20 bin Kadın" projesinde yer almıştır. (FODER, <https://www.fo-der.org/projeler/>, 31 Aralık 2019'da erişildi.)

2.6.2.5. Merkez Bankası

Merkez bankası, temel olarak ülkemizde para ve kur politikalarının yönetilmesinden sorumlu kurumdur. Merkez Bankasının en temel görevi ülkedeki fiyat istikrarını sağlamaktır. Merkez Bankası'nın görev ve sorumlulukları beşe ayrılmaktadır. Bunlar:

- Fiyat istikrarı: Merkez Bankası'nın en temel görevi fiyat istikrarını sağlamaktır. Fiyat istikrarından kasıt düşük enflasyon oranıdır. Fiyat istikrarını sağlamak amacıyla Banka hangi para politikası ve araçlarını kullanacağını belirler yani araç bağımsızlığına sahiptir.
- Finansal istikrar: Merkez Bankası'nın destekleyici politikalarındandır. Bu amaçla Banka para ve döviz piyasalarında düzenleyici önlemler alabilir.

- Döviz kuru rejimi: Ülkedeki döviz kuru rejimini dönemin hükümeti ile belirlemek, biçimlendirmek ve uygulamak Bankanın görevlerindendir.
- Banknot basma ve ihraç imtiyazı: Merkez Bankası banknot basma ve ihraç imtiyazı yetkisi elinde olan tek merciidir.
- Ödemeler sistemi: Merkez Bankası fonların ve menkul kıymetlerin güvenli ve hızlı bir şekilde aktarılması ve mutabakatının gerçekleştirilmesi için yeni sistemler kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini sağlamak, gözetimini gerçekleştirmek ve gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür. (TCMB, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Genel+Bakis>, 31 Aralık 2019’da erişildi.)

Merkez Bankası, finansal okuryazarlık konusunda ülkedeki birçok kurum ve kuruluştan daha bilgi birikimi, daha tecrübeli ve güvenilirirdir. Ayrıca Merkez Bankası’nın en temel görevi olan finansal istikrarı sağlamak için öncelikle piyasadaki finansal okuryazarlılığı arttırmaksı gerektiğini bilmektedir. Merkez Bankası, Finansal İstikrar Raporu ile birlikte diğer yayınlar ve açıklamalarıyla da toplumdaki herkesin ellerinde bulundurdıkları tasarrufları nasıl yönlendirebileceklerini, ödeme yükümlülüklerine göre hangi borçlanma araçlarını kullanabilecekleri ve piyasalarda oluşan risklerden nasıl korunmaları gerektiğini gibi konularda yönlendirmeler yapmaktadır. (TCMB 2011, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e/finansal_egitim.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e-m3fBaY, 2 Ocak 2020’de erişildi.)

Merkez Bankası’nın bir diğer finansal projesi ise “Hanehalkı Finansman ve Tüketim Araştırması(HAFTA)” olmuştur. HAFTA, Avrupa Merkez Bankası ile birlikte yürütülen ve 23 Avrupa Birliği’ne üye ülkenin de yürüttüğü bir projedir. Projeki veriler anket yönetimiyle toplanmıştır. Projede hanehalkının varlıkları, emeklilik, gelir, tüketim ve tasarruf gibi nitelikler hakkında detaylı bilgilerin toplanması hedeflenmiştir. Toplanan bu bilgiler ile ekonomik politikalara katkı sağlaması amacıyla kullanılmıştır. Projenin asıl amacı parasal aktarım mekanizmasının nasıl işlediğini ayrıca makroekonomik düzeydeki şokların finansal sistem üzerinde yarattığı etkilerini daha iyi anlamak için hanehalkı düzeyinde verilere ihtiyaç vardır. HAFTA sayesinde elde edilen veriler bu açığın kapanmasında yardımcı olacaktır. (TCMB,<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Projeler>, 2 Ocak 2020’de erişildi.)

2.6.2.6. Borsa İstanbul (BİST)

Borsa İstanbul(BİST), öncesinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası olarak anılan kurum, sermaye piyasamızdaki bütün borsaları tek çatı altında toplamıştır. BİST'in başlıca amacı ve faaliyetleri BİST'in kendi hesabında şu şekilde tanımlanmıştır; “Kanun hükümleri ve ilgili mevzuat çerçevesinde, sermaye piyasası araçlarının, kambiyo ve kıymetli madenler ile kıymetli taşların ve Sermaye Piyasası Kurulunca uygun görülen diğer sözleşmelerin, belgelerin ve kıymetlerin serbest rekabet şartları altında kolay ve güvenli bir şekilde, şeffaf, etkin rekabetçi, dürüst ve istikrarlı bir ortamda alınıp satılabilmesini sağlamak, bunlara ilişkin alım satım emirlerini sonuçlandıracak şekilde bir araya getirmek veya bu emirlerin bir araya gelmesini kolaylaştırmak ve oluşan fiyatları tespit ve ilan etmek üzere piyasalar, pazarlar, platformlar ve sistemler ile teşkilatlanmış diğer pazar yerleri oluşturmak, kurmak ve geliştirmek, bunları ve başka borsaları veyahut borsaların piyasalarını yönetmek ve/veya işletmek ve ana sözleşmesinde yazılı olan diğer işlerdir.” (BİST, <https://www.borsaistanbul.com/kurumsal/borsa-istanbul-hakkinda/hakkimizda>, 3 Ocak 2020’de erişildi.)

BİST'in kendi bünyesindeki Yatırımcı Danışma Merkezi 2012 yılında kurulmuş ve amacı yazılı, sözlü ve elektronik ortamlardan başvuru yapan yatırımcıların tek bir merkezde toplanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yatırımcılara hak ve sorumluluklarının, düzenleme ve denetlemenin, her türlü veri ve bilginin tek bir merkezde etkin bir şekilde çıkışı sağlanmıştır. (BİST, <https://www.borsaistanbul.com/yatirimcilar/yatirimci-iliskileri>, 3 Ocak 2020’de erişildi.)

BİST'in 2012 yılında faaliyete geçirdiği ve amacı borsa ve sermaye piyasalarının farkındalığını arttırmak olan bilincliyatirimci.org sitesi Anadolu Üniversitesi ile birlikte yürütülen bir proje olmuştur. Site yatırımcılara ve şirketlere yönelik hem eğitici hem de bilgilendirici çalışmaları amaçlamıştır. Amaçları doğrultusunda bilgilendirici, tanıtıcı, eğitici ve eğlendirici programlar hazırlamıştır. Bunların dışında konferans, sempozyum, panel gibi eğitici etkinlikler de düzenlemiştir. Anketler ve soru cevap şeklinde saha çalışmaları yaparak potansiyel yatırımcılarım hem piyasa hakkındaki bilgilerini hem de BİST’e olan bakış açılarını görmeyi hedeflemişlerdir. Öte yandan site sayesinde herkesin piyasalar hakkında güncel bilgilere ulaşması da hedeflenmiştir. Ancak günümüzde site aktif değildir. (Güler, 2015:67)

2.6.2.7. Türkiye Sermaye Piyasası Birliği (TSPB)

Türkiye Sermaye Piyasası Birliği(TSPB), Nisan 2001 yılında faaliyete geğmiş kamu kurumu niteliğinde özdüzenleyici bir meslek kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir. Sermaye piyasasında faaliyette bulunan bütün banka, aracı kurum, portföy yönetim şirketleri kurumun üyesidir. (TSPB, <https://www.tspb.org.tr/tr/hakkimizda/>, 5 Ocak 2020’de erişildi.)

TSPB’nin amaçlarını şu şekilde sıralanabilir:

- Sermaye piyasasının ve aracılık faaliyetlerinin gelişmesini,
- Birlik ve üyelerinin dayanışma, özen ve disiplin içerisinde çalışmalarını,
- Haksız rekabetin önlenmesini,
- Mesleki konularda üyelerin aydınlatılmasını sağlamaktır. (TSPB, <https://www.tspb.org.tr/tr/hakkimizda/>, 5 Ocak 2020’de erişildi.)

TSPB finansal okuryazarlık eğitimi faaliyeti yürütmektedir. TSPB bünyesinde gönüllü olarak çalışan bir ekip ile 2012 yılında çalışma faaliyetleri yapılmıştır. Ekibin amacı ülkedeki bireylere tasarruf bilincini aşılama ve elde edilen tasarrufları yatırımlara yönlendirmek olmuştur. Ekip, “varlıklı insan, varlıklı aile, varlıklı ülke” sloganını benimseyip, bilinçli finansal kararlar almak konusunda yol göstermeyi hedeflemiştir. Bu amaçla tasarrufları yatırımlara dönüştürmek için doğru bilgi düzeyinde kurgulanmış üç aşamalı eğitim programı geliştirmişlerdir. Programda tasarruf yolları yatırım araçları ve yatırımların takibi gibi konularda bilgi verilmek planlanmıştır. (Paramveben, <https://paramveben.org/hakkimizda/>, 5 Ocak 2020’de erişildi.)

III. BÖLÜM

3. İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

3.1. İslami Finans ve İslami Finansal Okuryazarlığın Kavramsal Çerçevesi

3.1.1. İslami Finans Tanımı

İslami finans, bireylerin ekonomik yaşam şartlarının İslam dini çerçevesinde yürütülmesini ve bu çerçevede üretim, tüketim ve dağıtım faaliyetlerinin nasıl uygulanacağını bilimsel olarak belirleyen bir modeldir. Temel olarak İslami finans, faizin yasak olduğu ve işlemlerin hiçbirinde faizin kullanılmadığı, özellikle de Müslümanların tercih ettiği finansal işlemlerdir. İslami finasta faizin yasak oluşu Müslümanların inandıkları İslamiyet dininden gelmektedir. Özellikle de Müslüman nüfusunun fazla olduğu yerlerde inançları gereği bireyler finansal piyasalarda işlem yapmaktan kaçınmaktadırlar. Bu da özellikle Müslüman ülkelerde atıl bir fon oluşmasına neden olmuştur. Bu durum İslami finansın oluşmasına zemin hazırlamıştır. (Çelik, 2016:159-182)

İslami finansın diğer birçok ekonomik yapılarda olduğu gibi belli bir felsefesi vardır. Bu felsefe diğer ekonomik yapılarda olduğu gibi temelinde bilginin devamlılığı, somutlaştırılması ve sınırlarının çizilmesi gibi varsamaları içermektedir. Ancak İslami finans diğer yapılardaki felsefelere ek olarak “değer maksimizasyonu” kavramını da içermektedir. Değer maksimizasyonu tanımı, İslam dininin belirlemiş olduğu yaşam değerleriyle somutlaştırılmıştır. İslam dininin koyduğu kurallara uyan, yasaklardan kaçınan, yapılması gereken yükümlülükleri yerine getiren insan, hem dünya hayatını maksimize etmekte hem de ahiret hayatını maksimize etmektedir. (Sili & Çürük, 2013:107-123)

İslami finans sistemi, finansal sistemleri Şer’i kurallara göre düzenleyip yürütse de sadece Müslüman toplumlarda kullanılan bir sistem olmamıştır. Müslüman olmayan toplumlarda da bu sistem kullanılmaktadır. Haksız kazancı kabul etmeyen, helal finansı teşvik eden ve toplumsal faydanın sağlanması için yatırımlar yapılmasını sağlayan bu

sistem ahlaki temellere dayandığı için her kesimden insana hitap etmektedir. (Biancone & Radwan, 2014:2)

İslami finansın en belirgin özelliği şüphesiz finansal sözleşmelerin hepsinde Şer'i kurallara bağlı kalınarak sözleşmelerin gerçekleşmesidir. Bu durum sözleşmelerin getirilerinin de İslam'a uygun bir şekilde gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca İslami finansal ürünler gerçek varlıklara yapılan yatırımları içermektedir. Böylesi bir durum İslamiyet'de meşrulaştırmak olarak bilinmektedir. Bu yatırımlardan elde edilen gelir de İslami kurallara göre elde edilen bir gelir olduğu için toplumdaki haksız kazancı da önlemektedir. Bu sayede toplumda sosyoekonomik adalet sağlanmış olur. (Al-Shamrani, 2014:36)

İslami finans sisteminde yapılan her türlü yatırım kesinlikle kazanç sağlayacak diye bir kaidesi yoktur. Sistemdeki bütün yatırımlar bir ticari ortaklık temeline dayanır. Yani yatırımcı yaptığı yatırımda kar ve zarara ortak olmaktadır. Yatırımların sadece kazanç değil zarar da getirmesi o yatırımın diğer finansal piyasalardaki işlemlerden ayıran en önemli özelliktir. Bu da İslami finansal sisteminde faizin nasıl yer almadığını göstermektedir. Bir tarafın yatırım amaçlı diğer tarafa borç vermesinde, borç veren taraf her ne olursa olsun verdiği paranın değer kazanacağını bilmesi durumunda risk tek taraflı olmaktadır ve riskin tek tarafa yüklenmesi İslam dinene göre faize girmektedir. Yapılan her ticari faaliyette risk hem borç verenin hem de borçlunun eşit yüklendiği bir yük olmuştur. Bunun yanı sıra faizle işlem yapan bireyler genellikle risklerini en aza indirmek için mevduatlarını üretim amaçlı girişimlere yapmamaktadır. Bu da toplumun gelişimini engellemektedir. (Önk, 2015:47)

İslami finans sisteminde genel olarak yedi anahtar kriter yer almaktadır:

- Finansal piyasalarda kullanılan borç senetleri piyasadan çıkarılmalı, faiz getirisi risk paylaşımı yoluyla kazanç olarak dağıtılmalıdır.
- İslami finanstaki işlem yapan bankalarda toplanan mevduatlar kar ve zarar paylaşımına göre değerlendirilmelidir. Yani aktif taraftaki bütün kazanç ve kayıplar pasif kısma da yansıtılmalıdır.
- Piyasayı güçlendirmek ve geliştirmek için mal ve hizmetlerin takası ve ticaret finansmanı desteklenmelidir. Tabi ki bu durum Şer'i kurallara uygun şekilde yapılmalıdır.
- Hanehalkının ve toplumun mülkiyet hakları desteklenmelidir. Bireylerin mülkiyet kaynakları açıkça belirtilmelidir.

- Mal ve hizmetlerin alışverişi için yapılan sözleşmeler kutsal kabul edilmelidir. Sözleşmelerden doğan borçların ödenmesi hususunda gerekli önem verilmelidir.
- Yapılan her türlü ticari ve diğer işlerde ahlaki ve etik ilkelere uyulması sağlanmalıdır. İslam dinine göre yasak sayılan işlemler yapılamamalıdır.
- Yapılan işlemlerde ve sözleşmeler ile zengin ve fakir arasında oluşan gelir adaletsizliği önlenmelidir. Her iki taraf için de risk ve ödül paylaşımı desteklenmelidir. (Yardımcıoğlu, 2013:140)

İslami finansın dünya çapında önemli hale gelmesinde etkili olan nedenler şu şekilde sıralanabilir:

- Genişleyen varlık tabanı,
- Sukuk pazarının hızlı bir şekilde gelişmesi,
- Kapsamlı olarak İslami finansal altyapının gelişimi,
- Varolan piyasalarda ve yeni piyasalarda takafül potansiyelinin artması,
- İslami fon yönetimi endüstrisinin sahip olduğu güçlü potansiyel maddeleri sayılabilir. (Akın & Ece, 2010:151)

İslami finansın temel ilkelerini şöyle sıranabilir:

Risk Paylaşımı: Hem mevduat sahibinin hemde yatırımcının kara olduğu kadar yapılan işlemde zarar da ortak olması gerektiğini belirten ilkedir. Yani bir yatırımda risk yoksa kazanmak da yoktur felsefesini benimsemiştir. Bu ilkede hem borç veren taraf hem de borç alan taraf riske girmektedir. Her iki tarafın da risk üstlenmesi durumunda borç veren taraf üstleneceği riskin araştırmasını yaparken, diğer taraf ise yaptığı yatırımlarda daha dikkatli olacaktır. İki tarafında üstlendikleri riskleri çifte değerlendirmesinde piyasada varolan disiplin artarken, yüksek tutarlardaki borç verme ve alma miktarları azalacaktır. (Ökte, 2016:232)

Mülkiyet: İslami finans piyasasında borç verenin sahip olmadığı mevduatı satmasına karşın sınırlama vardır. Borçlanan tarafın da aldığı borcu toplumsal fayda sağlayacak sektörlerde kullanması gerekmektedir. Her iki taraf için de yapacakları yatırımlarda vade önemli bir etkidir. Uzun vadeli yatırımlarda yatırımcıları daha fazla getiri elde edeceği düşünülmektedir. Kısa vadeli yatırımları yatırımcıların tercih etme nedeni ise genellikle kıymetin değerinin normal seyirinden daha düşük olmasıdır. Genel olarak yatırımcıların bir yatırımı yaparken ileri dönemlerde değerinin artacağını düşündükleri yatırımları tercih etmeli, değerinin azalacağını düşündükleri yatırımlardan kaçınmalıdır. (Wang, 2010:15)

Sosyal Adalet: Bu ilke ticari faaliyetlerden haksız kazanç elde edilmesini yasaklayan bir ilkedir. Ticari faaliyet yapan her iki taraf için iyi niyetin kaybolmaması ve tarafların birbirlerini istismar etmemesi gerektiğini belirtir. Özellikle ticari işlemlerin İslam dinine uygun bir şekilde yapılması hem haksız kazancı engelleyecek hem de toplumda oluşan gelir adaletsizliğini de azaltacaktır. (Akın & Ece, 2010)

Zekat: İslam dininin temel beş farzından biri olan zekat, en kısa tabiri ile zenginlerin fakirlere yapmak zorunda olduğu yardımdır. İslam dininde zenginliğin temel ölçüleri vardır ve bu ölçüler kutsal kitap Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir. Bu yüzden zekat farzı her müslümanın yapmasının zorunlu olduğu bir farz değildir. Zekat farzını yapmakla yükümlü olan kişiler sahip oldukları mülklerin belirli bir oranı kadar yılın belirlenmiş gününde ihtiyaç sahiplerine yardım yapmaktadırlar. Bu yardımlar sayesinde hem zengin insanlar İslam dinine göre Allah'ın verdiği emiri uygulamakta hem de toplumdaki ihtiyaç sahibini muhtaçlıktan kurtarmaktadır. (Salah, 2011:7)

Karz-ı Hasen: Zekat sadece zengin müslümanların yapması gereken bir farzken, sadaka, vakıf ve Karz-ı Hasen verilmesi zorunlu olmayan isteyen müslümanın istediği tutarlarda yapılabilen yardımlaşma türüdür. Bu yardımlaşmaların yapılmasındaki temel amaç yardımı yapan müslümanın Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak istemesidir. Sadaka ve vakıf birbirlerine benzeyen işlemler olsa da aralarındaki en büyük fark, vakıf devamlı bir şekilde yapılıyor olmasıdır ve sadaka gibi herkese verilmiyor oluşudur. Karz-ı Hasen bu yardımlaşma işlemlerinden farklıdır. Çünkü Karz-ı Hasen genellikle ticari işlemlerde kullanılmak üzere verilir. Üzerine herhangi bir faiz yüklenilmeyen bu borç çeşidinde, borçlu taraf gerekli nedenlerini sunduğu zaman borcu ödeme yükümlülüğü kalkmaktadır veya ödeme vadeleri esnetilmektedir. (El Hussein, 2013:582)

3.1.2. İslami Finansın Gerekliliği

Dindar Müslümanların günümüzdeki en büyük kaygılarından biri de finans dahil kişisel işlerini dini kural ve ilkelere göre uygun bir şekilde uygulayıp uygulamadıklarını anlamaktır. Hemen hemen birçok ülkede geleneksel bankacılık sistemi piyasanın hakim sistemi olmuştur. Böylesi bir durum özellikle nüfusu Müslüman ağırlıklı olan ülkelerdeki dindar kesimlerin piyasada işlem yapmaya korkmasına neden olmuştur. Bu durumun giderilmesi için İslami finans sisteminin geliştirilmesi kadar bu piyasada işlem yapacak potansiyel müşterilerin piyasa ve ürünleri hakkındaki farkındalık düzeyleri ve bilgileri de önemlidir. (Kayed, 2008:185-187)

Varcoe ve Fitch'in 2003 yılında yaptıkları bir çalışmada finansal okuryazarlığı geliştirmek için özellikle öğrencilerin okul müfredatındaki derslerinde finans derslerinin eklenmesi ve okutulması sonucunda finansal okuryazarlık seviyelerinde hem bilgi hem de davranışsal olarak artış görüldüğünü tespit etmişlerdir. (Varcoe & Fitch, 2003:218-251)

Kayed'in 2004 yılında yaptığı çalışmada katılımcıların %30 İslami finans piyasası, felsefesi ve işleyişi ile ilgili, piyasada işlem gören ürünler hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Katılımcıların %34'ü ise günlük hayattaki ticari işlemlerini İslamiyet'teki mali kural ve kaidelere göre yürüttüklerini belirtmişlerdir. Geri kalan katılımcılar ise yaptıkları ticari faaliyetlerin Şer'i kurallara göre uygun olarak yürütüp yürütülmedikleri konusunda emin olmadıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmaya katılanların %88'inin İslam ekonomisinin akademik bir biçimde ders olarak okutulup okutulmama konusundaki soruya olumlu cevap verdikleri belirtilmiştir. (Kayed, 2006)

Finansal okuryazarlık alanında yapılan iki çalışma da bireylerin hem finansal hem de İslami finansal okuryazarlık düzeyinin artmasında eğitimin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle var olan eğitim sistemi özellikle Müslümanlar arasında İslam ekonomisi ve İslami finans bilgisini aktarmada, İslami finansal ürünlere olan farkındalığı arttırmada önemli bir etkidir. Bunun yanı sıra birçok akademisyen okullardaki İslam ekonomi eğitimleri kadar bu eğitimleri verecek yetkili kişilerin de yeterli düzeyde olmadığına dikkatini çekmektedir. İslam ekonomisi konusunda gelişmek isteyen kurum, kuruluş hatta devlet organlarının öncelikle bu konuda yeterli bilgi düzeyine sahip eğitimcilerin gelişmesine öncelik vermesi gerekmektedir. (Zamorski, 2003)

Tüm bunların neticesinde İslam ülkelerindeki eğitim kurumları büyüyen ve gelişen İslami finans alanındaki ihtiyaçları karşılayabilmek, ülke genelindeki İslami finansal okuryazarlık düzeyini arttırmak için ve İslami finans alanında eğitimi toplumun hemen hemen her kesimine ulaştırabilmek amacıyla müfredatlarına İslam ekonomisi derslerini koymalıdır. İslam ekonomisi derslerinin sınırlarını genişleterek bütün insanlara hitap edecek seviyeye getirmek de önem taşımaktadır. Bunun yanında İslam ekonomisi alanında çalışmalar yapan araştırmacıların gerekli bütün materyallerinin temin edilmesi, İslam ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. (Kayed, 2008:187)

3.2. İslami Finansal Okuryazarlık

3.2.1. İslami Finansal Okuryazarlık Tanımı

İslami finansal okuryazarlık kavramı finansal okuryazarlık kavramına çok benzemektedir. Finansal okuryazarlık, sağlam finansal kararlar vermek ve kişinin finansal refahı sağlamak için gerekli olan farkındalık, bilgi birikimi, beceri, tutum ve davranışlar bütünüdür. Kişilerin finansal hayata katılımını sağlamak, birey ve toplumun finansal refahını iyileştirmek, kişilerin çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar alabilmelerini sağlamak amacıyla kavramlar ve riskler hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmaları ve bu bilgiyi finans piyasalarında uygulayabiliyor olmaları anlamına gelmektedir. (OECD, 2016:85) Finansal okuryazarlığın en genel tanımı olan bu ifadeyi İslami finansal okuryazarlığa göre uyarlamak mümkündür. Yani İslami finansal okuryazarlık, bireylerin özellikle İslami finans piyasalarında finansal kararlar alması ve refah seviyesini arttırmak için sahip olduğu her türlü bilgi, beceri, tutum ve davranışlar bütünü şeklinde açıklanabilir. Finansal okuryazarlık ile İslami finansal okuryazarlık arasındaki en temel fark hem piyasada sözü edilen ürün ve hizmetlerin farklı oluşudur hem de bireylerin ürünlere olan davranış ve tutumlarını etkileyen en önemli faktörün İslami kural ve kaidelerdir.

Antara ve diğer araştırmacılar İslami finansal okuryazarlığı şöyle tanımlamışlardır; piyasada bulunan İslami ürün ve hizmetlerle ilgili yeterli bilgi sahibi olunması ve bireylerin bu piyasalarda işlem yaparken İslam'ın yasak ve serbestliğine göre kararlar vermesi olarak tanımlanmıştır. (Antara vd.2016:199)

Sardiana'ya göre ise İslami ürünler ile ilgili bilgi sahibi olmak, ürünleri anlayabilmek şeklinde tanımlanmıştır(Sardiana, 2016:44). Genel olarak tanımların hepsi birbirine benzemektedir. Çünkü İslami finansal okuryazarlık kavramı hem ülkemizde hem de dünyada yeni bir kavramdır.

3.2.2. İslami Finansal Okuryazarlığın Önemi

İslami finansal okuryazarlık, finansal okuryazarlık gibi özellikle son dönemlerde üzerine düşülen bir konu olmuştur. Finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında hem makro düzeyde hem de mikro düzeyde ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Özellikle OECD dışında kalan ülkelerde yapılan çalışmalarda, bireylerin düşük finansal bilgi birikimine sahip oldukları hatta bu durumun farkında olmadıkları ortaya çıkmıştır. Finansal okuryazarlığın sadece gelişmekte olan ülkelerde değil

gelişmiş ülkelerde de bir problem olarak görüldüğü gözlemlenmiştir. 2010 yılında Amerika'da Obama'nın oturum başkanlığı yaptığı bakanlar kurulu toplantısında gençlerin finansal okuryazarlığının düşük olmasının eğer hemen müdahale edilmezse ilerde ülke olarak ciddi bir finansal krize yol açabileceğini belirtmişlerdir. Finansal okuryazarlığın bu denli önemli olması özellikle İslami finans ürünlerinin kullanıldığı ülkelerde İslami finansal okuryazarlığın önemini de arttırmıştır. (Geraciotti 2010, <https://www.wealthmanagement.com/blog/obama-administration-asserts-financial-literacy-national-crisis>, 3 Şubat 2020'de erişildi.)

Abdullah ve diğer araştırmacılar, İslami finansal okuryazarlığı finansal piyasaları ve ürünleri Şer'i hukuk kurallarına göre anlayabilme ve işlem yapabilme olarak tanımlamışlardır. Bu tanımdan hareketle İslami finansal ürünlerin piyasada var olan finansal ürünlere ciddi bir alternatif olmasından dolayı öneminin arttığını belirtmişlerdir. İslami finansal ürünler sayesinde dini hassasiyeti olan bireylerin de piyasalara katılma imkanları olmakta ve bu sayede piyasaya dahil olmayan atıl fon kalmamaktadır. (Abdullah vd. 2017:67)

İslam dininin yardımlaşmayı, paylaşmayı, tasarrufu ve israf etmemeyi öğütlemesi bireyler üzerinde birikim yapmaya teşvik etmiştir. Dini hassasiyeti olan bireylerin yaptığı bu birikimler faizli işlem yapan finansal piyasalarda atıl durumda kalmıştır. İslami finansal piyasalara olan rağbetin artması bu piyasaları geliştirmiş ve küresel boyutta ivme kazanmalarını sağlamıştır. Gelişen ve yaygınlaşan bu piyasada işlem yapabilme ve piyasadaki atıl fonların tekrar piyasaya kazandırılmasının tekrar çözümü tasarruf sahibi bireylerin İslami finansal okuryazarlık seviyelerini arttırmaktır. Finansal okuryazarlık seviyesinin artması sayesinde hem tasarruf sahibi hem de fon ihtiyacı olan bireyler İslami kurallara uyarak ihtiyaçlarını karşılayabileceklerdir. (Er & Mutlu, 2017:51)

3.2.3. İslami Finansal Okuryazarlık ile Finansal Okuryazarlık Karşılaştırılması

İslami finansal okuryazarlık ile finansal okuryazarlık teorik olarak birbirlerine benzemektedirler. Her iki kavram da piyasadaki finansal ürünleri anlamaya ve o ürünleri anlayıp işlem yapmaya yöneliktir. Her iki kavramın da birbirlerine bu denli benzemesinin yanında farklı piyasalarda ve farklı ürünlerde kullanılması gibi birbirlerinden ayrılan temel farkları vardır. Bu farklar şu şekilde sıralanabilir:

- Faiz: Diğer mesnevi dinlerinin de yasakladığı faiz, İslam dininde kesin bir dille yasaklanmıştır. Hatta Kur'an-ı Kerim'de Bakara suresi 275. Ayette: “Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Alışveriş de faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyararak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır.” (Kur'an-ı Kerim, 2014)

Finansal piyasalarda faiz piyasanın ayrılmaz bir unsuru şeklindedir. Bu piyasalarda faiz paranın kullanım bedeli veya ödünç verilen paranın getirisi şeklinde tanımlanmaktadır. İslamiyet hiçbir emek harcanmadan kazanılan paraya faiz demiştir. Bu emeksiz kazanılan para Allah tarafından kesin bir dille yasaklanmıştır. Faizin İslamiyet'te yasak oluşu büyük ölçüde toplum ve bireyin yararınadır. İslam alimlerine göre faiz yasağının topluma ve bireylere sağlayacağı fayda şu şekildedir:

- Faizin yasak oluşu tembelliği önler,
- Faiz yasağı kardeşlik ve dayanışma bağını geliştirir,
- Faizin yasaklanması haksız kazancı önler,
- Faiz yasağı fakirin daha da fakirleşmesine engel olur. (Özsoy, 2012:82)

Geleneksel finansal piyasalarda faizin ayrılmaz bir unsur olarak kullanılması, İslami finansal piyasaların ve İslami finansal ürünlerin doğuşunu hızlandırmıştır. Bu nedenle İslami finansal piyasalar ile finansal piyasalar arasındaki en temel fark faiz olduğu söylenebilir.

- Belirsizlik: Belirsizlik sözlükte “Belirsiz olma durumu, belgisizlik, müphemiyet, vuzuhsuzluk” olarak tanımlanmaktadır (TDK 2020: <https://sozluk.gov.tr/>, 3 Şubat 2020'de erişildi.). İslamiyet'te belirsizlik kavramı “sonu bilinmeyen” şekilde ifade edilmektedir. İslami finasta özellikle yapılan ticari işlemlerde belirsizlik olmamasına özen gösterilmektedir. Sözleşmede yer alan malın şekli, özelliği, teslim tarihi, teslim yeri, ödeme biçimi gibi sözleşmenin unsurları açık ve net bir şekilde belirtilmelidir. Bu sayede sözleşme sırasında her iki taraf da üstlendikleri sorumlulukları ve hakları bilecektir. Sözleşmelerin açık bir şekilde oluşturulması sayesinde taraflardan biri sözleşmede oluşabilecek belirsizlikten kaynaklı haksız bir kazanç elde edemeyecektir. (Doğan, 2011:14)

İslami finansal piyasalarda söz konusu olan bir diğer belirsizlik ise bireylerin yaptıkları yatırımlarda kesin kazanç sağlamalarının söz konusu olmamasıdır. Yapılan

yatırımlarda belirsizlik vardır. Yani kar elde edilebileceği gibi zarar da elde etmek mümkündür. Bunun temel nedeni İslami finansal piyasalarda yapılan işlemlerin ticari ortaklık esasına dayanmasıdır. Yapılan işlemler ticari işlemler olduğu için risk ve belirsizlik her zaman söz konusudur. Finansal piyasalarda genellikle risk tek bir tarafa yüklenilmektedir ve belirsizlik tek bir taraf için söz konusudur. Öte yandan finansal piyasalar spekülasyonlara açıktır. Yaşanabilecek her spekülatif hareketle hem piyasadaki risk artmaktadır hem de artan riskle paralel olarak elde edilecek haksız kazanç da artmaktadır. İslami piyasalardaki işlemler ticari ortaklık felsefesine dayandığı için spekülasyondan çok fazla etkilenmemektedir. Söz konusu bu durumlar İslami finansal piyasaları geleneksel finansal piyasalardan ayırmaktadır. (Şağbanşua, 2016:29)

- Piyasadaki Ürünlerin Şer'i Kanuna Uygunluğu: İslami finansal piyasaları diğer finansal piyasalardan ayıran bir diğer önemli özellik ise piyasadaki ürünlerin İslam dini gereğince helal kılınmış ürünler olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de Müslümanların yapması kesin bir şekilde yasaklanmış olan her türlü davranış ya da nesneye haram denilmektedir. (TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, 3 Şubat 2020'de erişildi.) İslam dini topluma ya da bireye zarar veren/verebilecek(alkol, kumar, uyuşturucu, tütün mamülleri vb.) ve toplumda haksız kazanca ve gelir adaletsizliğine sebep olacak her türlü işlemi haram kılmıştır. İslami finansal piyasalarda Şer'i kanunlara uygun olan ürünlerin ticari faaliyetleri yapmaya izin vermektedir. Bu sayede hem toplumsal yapı bozulmadan ticari faaliyetler yürütülmekte hem de Allah'ın koyduğu emir ve yasaklara uyularak Allah'ın hoşnutluğu kazanılmak istenmektedir.(Yanpar, 2014:293)

3.2.4. Dünya'da İslami Finansal Okuryazarlığın Farkındalığını Arttırmaya Yönelik Çalışmalar

İslami finansal okuryazarlık kavramı dünyada özellikle son yıllarda gündemde olan bir konudur. Bundan dolayı İslami finansal okuryazarlık üzerine yapılan çalışmalar finansal okuryazarlık üzerine yapılmış çalışmalar kadar fazla değildir. Var olan çalışmalar genellikle İslami finansal piyasaları ve ürünleri tanımlamaya ve bu ürünleri farkındalığını arttırmaya yönelik olmuştur. İlk çalışma olarak Antara ve diğer araştırmacıların 2016 yılında yaptıkları "Bridging Islamic Financial Literacy and Halal Literacy: The Way Forward in Halal Ecosystem" çalışmasında helal sistemin anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için toplumda İslami finansal okuryazarlığın artması gerektiğini belirtmiştir. (Antara vd. 2016)

Mohammad Azmi Abdullah ve diğer araştırmacıların 2017 yılında yaptıkları “Factors Determining Islamic Financial Literacy Among Undergraduates” çalışmasında anket yöntemi kullanılmış ve anket sonucunda üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık oranının %50’de düşük olduğu belirlenmiştir. (Abdullah vd. 2017)

Abdullah ve Anderson’un 2015 yılında yaptıkları “Islamic Financial Literacy among Bankers in Kuala Lumpur” çalışmasında Kuala Lumpur’daki katılımcıların İslami finansal piyasa ve ürünler konusunda farkındalıklarının olduğu, ürün ve piyasa hakkında yeterince bilgi sahibi oldukları ve bu ürünleri tercih ettikleri gözlemlenmiştir. (Abdullah ve Anderson, 2015)

Abdullah ve diğer araştırmacıların 2015 yılında yaptıkları “Exploratory Research Into Islamic Financial Literacy In Brunei Darussalam” çalışmasında üniversite öğrencilerine yönelik yapılan çalışmanın sonucunda katılımcıların yarısından daha azının İslami finans piyasası ve ürünleri hakkında bilgi sahibi olduğu gözlemlenmiştir. (Abdullah vd. 2015)

Dünya çapında İslami finansal okuryazarlığı arttırmak için faaliyet gösteren İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB), 10 Mart 2003’den beri faaliyet göstermektedir. Merkezi Kuala Lumpur olan kurul İslami finansal piyasa faaliyet gösteren kurumların düzenleme ve denetleme görevini yapmaktadır. Ayrıca uluslararası piyasa standartlarını belirleme görevini de üstlenmektedir. Kurulun amacı İslami finansal hizmetler endüstrisinin sağlamlığını arttırmak ve İslami finansal piyasaların istikrarını sağlamaktır. Kurul tüm bu görevleri yaparken Şer’i hukuk kurallarına ve uluslararası standartlara uygun bir şekilde hareket etmektedir. (IFSB, ifsb.org/background.php, 4 Şubat 2020’de erişildi.)

IFSB İslami finansal okuryazarlığı arttırmak için toplantılar, yıllık etkinlikler düzenlemektedir. Kurul en son 2018 yılında Kuveyt’de bir etkinlik düzenlemiştir. Yapılan etkinlikte Kuveyt Merkez bankası ev sahipliği yapmıştır. Etkinlikte finansal istikrar ve İslami finans ve İslami finans politikaları üzerine konuşulup tartışılmıştır. (IFSB, https://www.ifsb.org/ae_ap_01.php, 4 Şubat 2020’de erişildi.)

Dünya İslami Bankacılık Konferansı(WIBC) son 25 yıldır İslami finans sektörünün gelişmesine ve genişlemesine katkı sağlamaktadır. Her yıl düzenlenen konferanslar ile İslami bankacılık sektörüne dair bir konu üzerinde araştırmalar yapılmaktadır. En son 2019 yılında yapılan 26. Konferansın konusu olarak düzenleyici reformlar, standardizasyon ve son teknolojik gelişmelerin büyüme ve güvenlik

sistemlerine olan etkilerinin Şer'i hukuk kurallarına göre uyarlanması tartışılmıştır. (WIBC, <https://wibc2019.com/about-wibc/> , 4 Şubat 2020'de erişildi.)

Uluslararası İslami Finansal Market (IIFM), 2002 tarihinde Bahreyn Krallığı'nda kurulmuştur. Kurum kar amacı gütmeyen ve tarafsız bir şekilde altyapı organizasyonu geliştirmek amacıyla kurulmuştur. IIFM, Bahreyn Merkez Bankası tarafından denetlenmekte ve düzenlenmektedir. Kurumun amacı, uluslararası ve ulusal ölçekte İslamiyet'e uygun ticaretin altyapısını sağlayarak, ürün yeniliğini ve bilgi akışını güçlendirmektir. Ayrıca kurum Şeriat uyumlu finansal araçların şeffaf ve belirli bir standart çerçevesinde entegrasyonunu sağlama amacı gütmektedir. (IIFM, <https://www.iifm.net/about-iifm/corporate-profile/>, 4 Şubat 2020'de erişildi.)

3.2.5. Türkiye'de İslami Finansal Okuryazarlığın Farkındalığını Arttırmaya Yönelik Çalışmalar

Ülkemizde İslami finansal okuryazarlık ile ilgili çok fazla akademik çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmalardan ilk olarak Durmuş ve Yardımcıoğlu'nun 2018 yılında yaptıkları “İlahiyat Öğrenciler Ne Kadar İslami Finansal Okuryazar?” çalışmasında Sakarya Üniversitesi İlahiyat bölümü öğrencileri örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmanın sonucunda katılan öğrencilerin İslami finans ürünleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. (Durmuş & Yardımcıoğlu, 2018:181)

Bekerci tarafından 2018 yılında yapılan “İslami Finansal Okuryazarlık: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde Bir Alan Araştırması” çalışmasında Sütçü İmam Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler üzerinde yapılan araştırmada öğrenciler arasındaki İslami finansal okuryazarlık seviyesinin cinsiyet, yaş, öğrenim görülen bölüm gibi faktörlerle değişiklik gösterdiği görülmüştür. Genel olarak İlahiyat fakültesinde okuyan öğrencilerin İslami finans piyasa ve ürünlerine olan farkındalıklarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. (Bekerci, 2018:100)

Karakuş'un 2019 yılında yapmış olduğu “Genel Olarak Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlık: Adana İlinde Bir Araştırma” çalışmasında cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi faktörlerin İslami finansal okuryazarlık düzeyine olan etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın genel sonucu olarak bireylerin değişen demografik faktörlerine rağmen İslami finansal okuryazarlık seviyesi düşük çıkmıştır. (Karakuş, 2019:102-105)

Türkiye’de İslami finans ve bankacılık sektörünün düzenleyici ve denetleyici kurulu olarak faaliyet gösteren Türkiye Katılım Bankaları Birliği(TKBB), merkezi İstanbul’da bulunan kamu kurumu niteliğinde bir kuruluştur. Kurumun öncelikli görevi üyesi olan 6 katılım bankasını düzenlemek ve denetlemektedir. Birliğin diğer görevleri ise üyesi olan katılım bankalarının var olan bankacılık sektöründeki gelişmesine, rekabet gücünü arttırmasına ve içinde bulunduğu bankacılık sektörünün kalkınmasına katkı sağlamaktır. (TKBB, <https://www.tkbb.org.tr/tarihce>, 4 Şubat 2020’de erişildi.)

TKBB sadece katılım bankalarının düzenlenmesi ve denetlenmesi görevini üstlenmemektedir. Bir diğer görevi ise toplumda bireylerin İslami finansal okuryazarlılığını arttırmaya yönelik eğitim, seminer, etkinlik ve akademik çalışmalar yayınlamaktadır. TKBB’nin 2019-2020 yılında güncel olarak toplam 64 adet eğitim programı bulunmaktadır (TKBB, https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB%202019_2020%20ikinci_Donem_EGiTiM_Ocak_Nisan_2020.pdf, 4 Şubat 2020’de erişildi.). Bunların dışında TKBB bünyesinde yıllık sektör raporları, kitap yayınları ve Katılım Finans Dergisi gibi yayınlar bulunmaktadır. Bu yayınların amacı toplumdaki her kesiminin İslami finansal okuryazarlılığını arttırmaktadır. (TKBB, <https://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari> , 4 Şubat 2020’de erişildi.)

Bunların dışında Borsa İstanbul finansal okuryazarlık konusunda yaptığı çalışmaların yanında İslami finansal okuryazarlık konusunda da çalışmalar yapmaktadır. En yakın tarihli olarak 21 Ağustos 2019 tarihinde Borsa İstanbul’un düzenli olarak yayınladığı Review dergisi İslami finans içerikli özel bir sayı yayınladı. (BIST, <https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2019/08/21/borsa-istanbul-review-dergisinin-islami-finans-icerikli-ozel-sayisi-yayinlandi>, 4 Şubat 2020’de erişildi.)

2018 yılında Uluslararası İslami Finans Pazarı(IIFM) ve Dünya Altın Konseyi (WGC), altın dokümantasyonu ve ürün standardizasyonu ile ilgili İstanbul’da bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantının ev sahipliğini Borsa İstanbul yapmıştır. Toplantı İslami Finans Direktörlüğü tarafından organize edilmiştir. Genel olarak toplantının konusu altın anlaşmalarının kullanımı, altın sevki anlaşmaları, altın sukuku gibi ürünler görüşülmüştür. (BIST, <https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2018/03/29/dunya-altin-konseyi-ve-uluslararasi-islami-finans-pazari-islami-yatirimcilarin-altin-pazarina-erisimini-gelistirmek-icin-is-birligine-gidiyor> , 4 Şubat 2020’de erişildi.)

IV. BÖLÜM

4. İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÖNEMİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK UYGULAMALI BİR ANALİZ

4.1. Literatür Taraması

Dünyadaki İslami finansal okuryazarlık çalışmalarına bakıldığında zaman ilk olarak 2015 yılında Anderson ve Abdullah'ın yapmış olduğu "Islamic Financial Literacy among Bankers in Kuala Lumpur" çalışması Kuala Lumpur'da çalışan banka personellerine yapılmış bir çalışmadır. Çalışmanın amacı Kuala Lumpur'daki banka personellerinin İslami finansal okuryazarlık oranının belirlenmesi ve İslami finans ürünlerine olan farkındalığın ölçülmesi olmuştur. Çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır ve ankete toplam 81 kişi katılmıştır. Anketin analizinde 9 farklı faktör belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda İslami finansal ürünlerin bankacılar kadar bankacıların aileleri için de önemli olduğu görülmüştür. Ayrıca bankacıların İslami finansal ürünlere olan farkındalıkları yüksek çıkmıştır ve yaptıkları yatırımlarda bu ürünleri de göz önünde bulundurmaktadırlar. (Abdullah & Anderson, 2015)

Rahim ve diğer araştırmacıların 2016 yılında yaptıkları "Islamic Financial Literacy and its Determinants among University Students: An Exploratory Factor Analysis" çalışmasının amacı katılımcıların İslami finansal okuryazarlığını belirleyerek, İslami finansal okuryazarlık belirleyicilerini tespit etmektir. Malezya'daki Utara Üniversitesi'ndeki 200 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda 7 faktör bulunmuştur. Katılımcıların çoğunluğu yatırımlarını dini kurallara göre yapabileceğini belirtirken, İslami finansal okuryazarlık oranı düşük çıkmıştır. (Rahim vd. 2016)

Abdullah ve diğer araştırmacıların 2017 yılında yaptıkları "Factors Determining Islamic Financial Literacy Among Undergraduates" çalışmasında amaç öğrenciler arasındaki İslami finansal okuryazarlığın belirleyici faktörlerini tespit ederek öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık düzeyini belirlemektir. Çalışmada anket yöntemi kullanılmış ve örneklem olarak Malezya Üniversitesi Sabah kampüsü ve Batu

Lintang kampüsü seçilmiştir. Bu kampüslerin özelliği kampüslerde eğitim gören öğrencilerin çeşitli öğretmenlik bölümlerinde son sınıf olmalarıdır. Çalışmanın sonucunda üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık oranının %50’de düşüktür ve hiçbir katılımcı soruların hepsine doğru cevap verememiştir. (Abdullah vd. 2017)

Setyowati ve diğer araştırmacıların 2018 yılında yaptıkları “Islamic Financial Literacy and Personal Financial Planning: A Socio-Demographic Study” çalışması Endonezya Solo’daki İslami finansal okuryazarlık seviyesini ölçmeye ve İslami finansal okuryazarlığın kişisel finansal planlamaya olan etkileri araştırılmıştır. Araştırmaya 313 kişi katılmıştır. Araştırma yöntemi olarak anket seçilmiştir. Araştırmanın sonucunda katılımcıların %64,66’sının İslami finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu görülmüştür. İslami finansal okuryazarlık oranı yüksek olan katılımcıların İslami finansal ürünlere yatırım yapma eğiliminde olduğu da belirtilmiştir. (Setyowati vd. 2018)

Luthfiani ve Sari’nin 2019 yılında yaptıkları “The Effect of Religiosity, The Level of Income, and The Level of Islamic Financial Literacy Toward The Interest Of Student To Become Customers In Sharia Financial Institution” çalışma Endonezya’da yapılan bir çalışmadır. Çalışmanın amacı dindarlığın, gelir düzeyinin ve İslami finansal okuryazarlık seviyesinin İslami finansal ürünlere olan etkisini araştırmaktır. Araştırmada Yogyakarta State Üniversitesi ve Sunan Kalijaga State Üniversitesi’ndeki öğrenciler seçilmiştir ve anket yöntemi uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda dindarlık, gelir düzeyi ve İslami finansal okuryazarlık seviyesi ile İslami finansal ürünlere olan etki doğru orantılı olduğu görülmüştür. (Luthfiani & Sari, 2019)

Türkiye’deki İslami finansal okuryazarlık ile ilgili çalışmalara baktığımız zaman ilk çalışma Durmuş ve Yardımcıoğlu’nun 2018 yılında yaptıkları “İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı?” çalışmasının amacı Sakarya Üniversitesi ilahiyat fakültesi öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık seviyeleri ölçülmek istenmiştir. Çalışmada anket yöntemi uygulanmış ve örneklem olarak 269 öğrenci seçilmiştir. Anketin sonucunda ilahiyat fakültesinde İslam ekonomisi, katılım bankacılığı gibi İslami finans dersleri alan öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin çok düşük olduğu görülmüştür. (Durmuş & Yardımcıoğlu, 2018)

Karakuş’un 2019 yılında “Genel Olarak Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlık: Adana İlinde Bir Araştırma” çalışmasında amaç Adana ilinde yaşayan farklı yaş ve meslek gruplarındaki bireylerin İslami finans ile finansal

okuryazarlık seviyelerini ölçmektir. Çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek çıktığı ancak İslami finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük çıktığı görülmüştür. (Karakuş, 2019)

4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Son dönemlerde büyük önem kazanan İslami bankalar kavramı, temel olarak dini hassasiyeti olan bireylerin ellerinde tuttıkları fonu piyasaya kazandırmayı hedeflemiştir. Toplumdaki muhafazakar olarak adlandırabileceğimiz bu kesime hitap etmek için, muhafazakar bireylerin İslami finans alanındaki okuryazarlık düzeylerinin de belirli bir seviye olması gerekmektedir.

İslami finansal okuryazarlık kavramı en genel hatlarıyla, bireylerin özellikle İslami finans piyasalarında finansal kararlar alması ve refah seviyesini arttırmak için sahip olduğu her türlü bilgi, beceri, tutum ve davranışlar bütünü şeklinde açıklanabilir. Finansal okuryazarlık ile İslami finansal okuryazarlık arasındaki en temel fark hem piyasada sözü edilen ürün ve hizmetlerin farklı oluşudur hem de bireylerin ürünlere olan davranış ve tutumlarını etkileyen en önemli faktörün İslami kural ve yasaklarıdır.

Ülkemizde finansal okuryazarlık farkındalığının hem birey hem de ülke ekonomisine olan katkılarından dolayı ne denli önemli bir konu olduğu son yıllarda iyice kesinleşmiştir. Bu yüzden finansal okuryazarlık düzeyini tespit etmek için yapılan çalışmalar son yıllarda artmaktayken, İslami finansal okuryazarlık düzeyini tespit etmeye yönelik çalışmalar günümüzde yeterli düzeyde değildir.

Bu çalışmadaki temel amaç, üniversite öğrencilerinin İslami finansal ürünlere ve hizmetlere olan farkındalıklarını ölçmek ve bu ürün ve hizmetlere karşı ne kadar bilgi birikimine sahip olduklarını anlamaktır. Özellikle öğrencilerin sahip olduğu demografik özelliklerinin, İslami finansal okuryazarlık düzeyinde ne gibi etkileri olduğu anlamak da çalışmanın bir diğer amacıdır.

Ülkemizde İslami finansal okuryazarlık konusunda yeterince çalışma olmaması, çalışmanın literatüre sağlayacağı katkı ve önemi ortaya koymaktadır. Çalışmada özellikle üniversite öğrencilerin örneklem olarak seçilmesinin nedeni, gençlerin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin şimdiden belirlenmek istenmesidir. Çalışmada çıkan sonuçlara göre, öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık farkındalığını arttırmaya yönelik ne gibi çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışma, bundan sonraki benzer konuyu çalışmak isteyen araştırmacılara da katkı sağlayacaktır.

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmada evren, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Gerede Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Bankacılık ve Finans bölümünde okuyan öğrenciler ile Mersin Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerdir.

Çalışma örneklemini olarak Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Gerede Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Bankacılık ve Finans bölümünde okuyan öğrenciler ile Mersin Üniversitesi'nde okuyan rastgele öğrenciler seçilmiştir. Çalışma örnekleminde, bankacılık ve finans öğrencileri ile Mersin Üniversitesi'nde okuyan rastgele öğrencilerin seçilme nedeni ise, hem bankacılık ile ilgili mesleki bilgileri öğrenen bankacılık öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek hem de öğrenim gördüğü bölümde bankacılık adına eğitim almamış başka bölümlerden öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek hedeflenmiştir.

Çalışmanın hem Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde hem de Mersin Üniversitesi'nde yapılmasının bir diğer amacı ise, her iki üniversitede de benzer çalışmaların daha önce yapılmamış olmasıdır.

4.4. Araştırmanın Yöntemi ve Hipotezleri

Araştırmada anket yönetimi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan anket, Kadir Murat ALTINTAŞ'ın hazırlamış olduğu ankettir. Anket toplam 617 öğrenciye yüz yüze anket yöntemiyle yapılmıştır.

Anket genel olarak 6 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri öğrenilmek istenmiştir. Bu demografik özelliklerde, katılımcının cinsiyeti, kaçınıcı sınıf olduğu, yaş aralığı, aylık gelir durumu, hangi alanda eğitim gördüğü, iş tecrübesi, katılım bankacılığı konusunda nereden bilgi edindiği, katılımcının tasarruflarını hangi bankalarda değerlendirmek istediği, hangi bankalarda hesap ve kredi kartı sahibi olduğu, katılım bankacılığı konusunda ne denli bilgi sahibi olduğu ve katılımcının doğup büyüme olduğu aile yapısı sorulmuştur. Toplam 11 tane demografik özelliklerle ilgili sorular bulunmaktadır.

Anketin ikinci bölümünde ise katılım bankacılığının varsayımları ve kavramsal çerçevesi sorulmuştur. İkinci bölüm toplam 6 sorudan oluşmaktadır ve kapalı uçlu soru tipi şeklinde hazırlanmış ve katılımcıların sorulara doğru veya yanlış olarak cevap vermeleri istenmiştir.

Üçüncü bölümde faiz yasağının temelleri ve İslami yatırım araçlarını anlamaya yönelik toplam 6 soru sorulmuştur. Bu sorular kapalı uçlu soru tipi şeklinde hazırlanmış ve katılımcıların sorulara doğru veya yanlış olarak cevap vermeleri istenmiştir.

Dördüncü bölümde küresel/ulusal İslami finansal kuruluşlar hakkında 6 tane soru sorulmuştur. Bu sorular kapalı uçlu soru tipi şeklinde hazırlanmış ve katılımcıların sorulara doğru veya yanlış olarak cevap vermeleri istenmiştir.

Beşinci bölümde ise katılım bankacılığı genel hizmet ve ürünleri ile ilgili 6 adet soru sorulmuştur. Bu sorular kapalı uçlu soru tipi şeklinde hazırlanmış ve katılımcıların sorulara doğru veya yanlış olarak cevap vermeleri istenmiştir.

Son olarak altıncı bölümde katılım bankacılığının fon toplama ve kullandırma yöntemleri hakkında 4 soru sorulmuştur. Bu sorular kapalı uçlu soru tipi şeklinde hazırlanmış ve katılımcıların sorulara doğru veya yanlış olarak cevap vermeleri istenmiştir.

Anketin sonucunda 617 kişiden toplanan bütün veriler SPSS 22.0 paket programına aktarılarak, bu program ile analizi yapılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri, demografik özellikler ile İslami finansal okuryazarlık seviyesi arasındaki farklılığı ölçmeye yönelik aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

H1: Cinsiyet ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H2: Öğrencilerin okudukları sınıflar ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H3: Öğrencilerin yaşları ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H4: Öğrencilerin aylık harcamalar ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H5: Öğrencilerin üniversitede eğitim aldığı alanlar ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H6: Öğrencilerin iş tecrübeleri ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H7: Öğrencilerin katılım bankacılığı konusunda sahip oldukları bilgileri edindikleri yerler ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H8: Öğrencilerin tasarruflarını değerlendirmek istediği bankaları tercih etmelerinde İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H9: Öğrencilerin kredi kartı tercihlerinde İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H10: Öğrencilerin herhangi bir bankada bulunan hesaplarıyla İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H11: Öğrencilerin katılım bankacılığı hakkındaki bilgi birikim düzeyleri ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

H12: Öğrencilerin aile yaşantıları ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır.

4.5. Araştırmanın Bulguları

Araştırma bulgularının analizlerinden önce ilk olarak yapılan anketin güvenilirliğini ölçmek için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır.

Tablo 4.1. Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha Katsayısı	Öge Sayısı
0,705	40

Anketteki Cronbach's Alpha katsayısının 0,705 çıkması anketin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Ankette demografik özelliklerin sorulduğu bölümün dışında kalan 5 bölümde sorulara doğru yanlış şeklinde cevap verilmesi istenmiştir. Bahsi geçen 5 bölümde de katılım bankacılığına dair belirli tanımlar verilmiş ve bu tanımların öğrencilere göre doğru olup olmadığı test edilmek istenmiştir. Anketin verileri girilirken 5 bölümdeki toplam 28 soruda doğru seçeneğini işaretleyenler 1, yanlış seçeneğini işaretleyenler 2 şeklinde numaralandırılmıştır. Anketin analizi kısmına gelindiğinde yanlış ve doğru

seçeneklerine sayısal değerler verilmiştir. Bu bağlamda doğru cevap verenlere 1 değeri verilirken, yanlış cevap verenlere 0 değeri verilmektedir.

Tüm bu sayısal değerler Excel programında toplanıp, bir öğrencinin 28 soru içinde kaç adet soruya doğru cevap verdiği belirlenmiştir. ıkan sonuçlar da yüzölük sisteme çevrilerek her bir öğrencinin soruların yüzde kaçına doğru cevap verdiği belirlenmiştir. ıkan sonuçların hepsi SPSS verilerini bulunduğu sayfanın sonuna “başarı oranı” olarak eklenmiştir. Bu sayede varsayılan bütün hipotezleri başarı oranı ile analiz edilmiştir.

4.5.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Demografik özelliklerin dağılımını görmek için Tanımlayıcı İstatistiklerden, Frekans Analizi yapılmıştır. Frekans analizi sonucuna göre, 617 kişilik toplam katılım arasında katılan öğrencilerin 341 tanesi kadındır. Geri kalan 276 tanesi de erkektir. Katılımcıları yüzdelik sisteme oranladığımızda, katılımcıların %55,3’ü kadın, %44,7’si erkektir.

“Üniversitede kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?” sorusuna 617 kişiden 75 kişi ikinci sınıf, 40 kişi üçüncü sınıf ve 502 kişi dördüncü sınıf olarak işaretlemiştir. Yüzdelik şekilde, ikinci sınıfı işaretleyenler %12,1, üçüncü sınıfı işaretleyenler %6,5, dördüncü sınıfı işaretleyenler ise %81,4 şeklindedir.

Katılımcıların yaş aralığı sorusuna, 617 kişi içinde 70 kişi 18-22 yaşı işaretlerken, 23-30 yaş aralığını 547 kişi işaretlemiştir. Yüzdelik olarak, 18-22 yaş arasını işaretleyenler %11,3 iken, 23-30 yaş aralığını işaretleyenler %88,7’dir.

Öğrencilerin aylık harcama tutarlarının sorulduğu soruda, 617 kişilik katılımcılardan %11,7’si yani 72 kişi 0-400 TL, %16,4’ü yani 101 kişi 400-800 TL, %26,3’ü yani 162 kişi 800-1200 TL ve %45,7’si yani 282 kişi aylık harcama tutarlarını 1200+ TL olarak işaretlemiştir.

617 kişilik katılımcının üniversitede eğitim aldığı temel alanlar şu şekildedir; 334 kişi ile İktisadi/İdari Bilimler Fakóltesi %54,1, 154 kişi ile Mühendislik-Mimarlık Fakóltesi %25, 93 kişiyle Fen-Edebiyat Fakóltesi %15,1, 36 kişi ile Eğitim-Sanat Fakóltesi %5,8’i oluşturmaktadır.

“İş tecrübeniz var mı?” sorusuna katılımcıların hepsi cevap vermiştir. 185 kişi ile %30’u iş tecrübesinin olmadığını, 109 kişi ile %17,7’si 3 yıldan daha az iş tecrübesi olduğunu, 323 kişi ile %52,4’ü ise 3 yıldan fazla iş tecrübesi olduğunu belirtmiştir.

617 kişinin katıldığı “Katılım bankacılığı konusunda sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz?” sorusuna 32 kişi TV, 25 kişi dergi/kitap, 292 kişi internet, 157 kişi okul eğitimi, 111 kişi ise arkadaş/aile çevresinden diye işaretlemiştir. Tüm bu sonuçları oranladığımızda, Tv %5,2, dergi/kitap %4,1, internet %47,3, okul eğitimi %25,4, arkadaş/aile çevresinden seçeneği ise %18 çıktığı görülmüştür.

Katılımcılara tasarruflarının hangi bankada değerlendirmek ya da hangi bankadan kredi çekmek istediği sorulduğunda, 615 kişinin cevap verdiği, 2 kişinin kararsız olduğu tespit edilmiştir. Çıkan sonuçlar doğrultusunda 172 kişinin yani %27,9’un katılım bankalarını, 443 kişinin yani %71,8’in geleneksel bankaları tercih edecekleri analiz edilmiştir.

“Herhangi bir bankadan alınmış kredi kartının var mı?” sorusuna bütün katılımcılar cevap vermiştir. Analiz sonucuna göre, katılımcıların %58,8’i yani 363 kişi evet geleneksel bankada var, %35,7’si yani 220 kişi hayır,yok, %5,5’i yani 34 kişi evet, katılım bankasında var olarak işaretlemiştir.

Bankalardan hesaplarının olup olmadığı sorusuna tüm katılımcılar cevap vermiştir. Sonuçlara göre 422 kişi (%68,4) evet, geleneksel bankada var, 180 kişi (%29,2) hayır, yok, 15 kişi ise (%2,4) evet, katılım bankasında var olarak işaretleme yapmıştır.

Öğrencilere İslami bankacılık konusundaki bilgi birikimi sorulduğunda, 213 kişi hiç bilgi sahibi değilim diyerek %34,5’i, 194 kişi az bilgi sahibiyim diyerek %31,4’ü, 135 kişi ortalama bilgiye sahibim diyerek %21,9’u, 75 kişi ise yeterli bilgi düzeyine sahibim diyerek %12,2’yi oluşturmaktadır.

Son olarak katılan öğrencilere aile yapısı sorulmuştur. Çıkan sonuçlara göre katılımcıların %43,1’i yani 266 kişi geleneklerine bağlı, muhafazakar bir aile yapısına sahibimi işaretlemiştir. %12,5’i yani 77 kişi modern bir dünya görüşünü benimseyen, dışa dönük bir aile yapısına sahibimi işaretlemiştir. Geri kalan %44,4’ü yani 274 kişi ise modern olmakla birlikte, dini hassasiyetleri olan bir aile yapısına sahibimi işaretlemiştir.

Tüm demografik özellikler ve istatistikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.2. Demografik Özellikler Tablosu

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	341	55,3
	Erkek	276	44,7
Öğrenim Görülen Sınıf	İkinci	75	12,2
	Üçüncü	40	6,5
	Dördüncü	502	81,4
Yaş	18-22	70	11,3
	23-30	547	88,7
Aylık Harcama	0-400	72	11,7
	400-800	101	16,4
	800-1200	162	26,3
	1200+	282	45,7
Eğitim Alanı	İktisadi/İdari Bilimler	334	54,1
	Mühendislik- Mimarlık	154	25
	Fen-Edebiyat	93	15,1
	Eğitim-Sanat	36	5,8
İş Tecrübesi	Yok	185	30
	3 yıldan az	109	17,7
	3 yıldan çok	323	52,4
Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı	TV	32	5,2
	Dergi/Kitap	25	4,1
	İnternet	292	47,3
	Okul Eğitimi	157	25,4
Banka Tercihi	Arkadaş/Aile Çevresi	111	18
	Katılım(İslami-faizsiz) bankaları	172	27,9
	Geleneksel(konvansiyonel-faizli) bankaları	443	71,8
Kredi Kartı	Evet, geleneksel bankada	363	58,8
	Hayır, yok	220	35,7
	Evet, katılım bankasında	34	5,5
Banka Hesabı	Evet, geleneksel bankada	422	68,4
	Hayır, yok	180	29,2
	Evet, katılım bankasında	15	2,4
Bilgi Birikim Düzeyi	Hiç bilgi sahibi değilim	213	34,5
	Az bilgi sahibiyim	194	31,4
	Ortalama bilgiye sahibim	135	21,9
	Yeterli bilgiye sahibim	75	12,2
Aile Yapısı	Geleneklerine bağlı, muhafazakar bir aile yapısı	266	43,1
	Modern bir dünya görüşünü benimseyen bir aile yapısı	77	12,5
	Modern olmakla birlikte, dini hassasiyeti olan bir aile yapısı	274	44,4

4.5.2. Demografik Bulguların Analizi ve Hipotezlerin Değerlendirilmesi

4.5.2.1. Cinsiyet

Katılan öğrencilerin cinsiyet analizi yapılmadan önce, ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Bu testin uygulanmasındaki amaç, verilerin dağılımının normal olup olmadığına bakılmak için yapılır. Eğer verilerin dağılımı normal ise parametrik testler, dağılımlar normal değil ise parametrik olmayan testler uygulanması gerekmektedir.

Cinsiyetin One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi yapıldığında veri dağılımlarının normal olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.3. Cinsiyet-One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
Cinsiyetiniz Nedir?		Cinsiyetiniz Nedir?	
Kadın	Frekans		341
	Normal Parametreler	Mean	1,00
		Std. Sapma	,000 ^c
Erkek	Frekans		276
	Normal Parametreler	Mean	2,00
		Std. Sapma	,000 ^c

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın her iki verinin ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Veri dağılımlarının normal olmaması ve 2 veri olmasından dolayı Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Mann-Whitney U testinde cinsiyet ile elde edilen başarı oranı analiz edilmiştir. Mann-Whitney U testinin sonucunu aşağıdaki tablodaki gibidir:

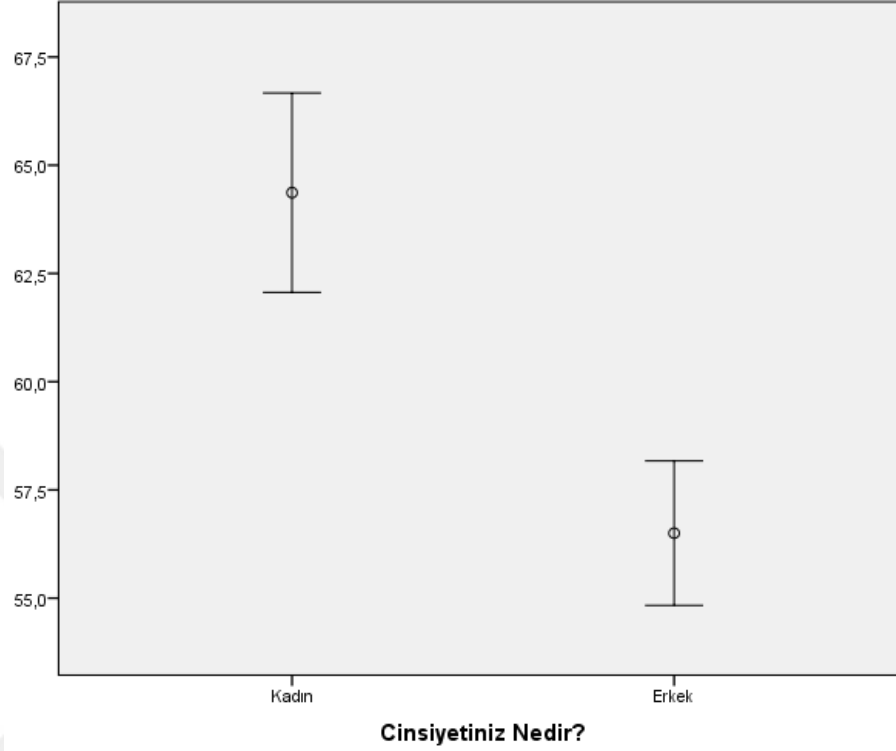
Tablo 4.4. Mann-Whitney U Testi Analizi

Test Statistics ^a		Başarı Oranı
Mann-Whitney U		30639,000
Wilcoxon W		68865,000
Z		-7,498
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000

Mann-Whitney U testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu değer 0,05'den yukarı olması değişkenler arasında bir farkın olmadığını belirtmektedir. Bu analizdeki değerin sıfır olması gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Grafik üstünde Mann-Whitney U testi şu şekilde görülmektedir:

Grafik 4.1. Cinsiyet-Mann-Whitney U Testi Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere kadın öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde kadın ve erkek öğrencilerin ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

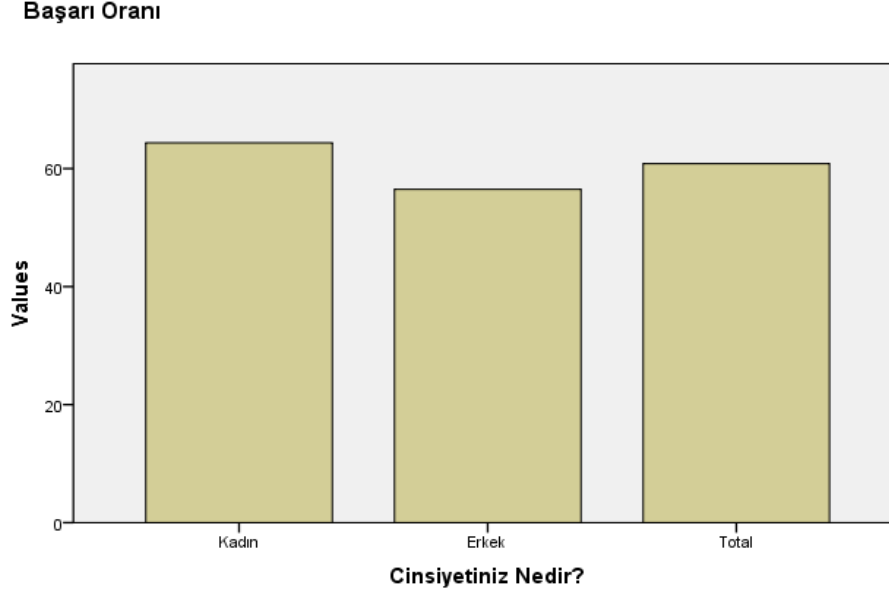
Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

Tablo 4.5. Cinsiyet-Means Testi Tablosu

Cinsiyetiniz Nedir?	Mean	Başarı Oranı (%)
Kadın	64,37	
Erkek	56,50	
Total	60,85	

Cinsiyet ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.2. Cinsiyet-Means Testi Grafiği

Hem Means testi tablosunda hem de hem de grafiğinde görüldüğü üzere kadın ve erkek öğrencilerinin başarı oranı arasında yaklaşık %8'lik bir fark bulunmaktadır. Bu durum İslami bankacılık konusunda kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre farkındalıklarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcıların tümü ortalama soruların %60'ına doğru cevap vermiştir. Bunun anlamı üniversite öğrencileri arasında İslami finansal okuryazarlık farkındalığı ortalamanın üstünde olduğu görülmüştür.

H1: Cinsiyet ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezi yapılan analizler sonucunda doğru kabul edilmiştir. Analizlerin de gösterdiği üzere kadın ve erkek öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık farkındalık düzeyleri birbirinden farklıdır.

4.5.2.2. Öğrenim Görülen Sınıf

Katılan öğrencilerin üniversitelerde öğrenim gördüğü sınıfların analizi yapılırken ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır.

Tablo 4.6. Sınıf- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
Üniversitede kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?		Üniversitede kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?	
İkinci Sınıf	Frekans		75
	Normal Parametre	Mean	2,00
		Std. Sapma	,000 ^c
Üçüncü Sınıf	Frekans		40
	Normal Parametre	Mean	3,00
		Std. Sapma	,000 ^c
Dördüncü Sınıf	Frekans		502
	Normal Parametre	Mean	4,00
		Std. Sapma	,000 ^c

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın her üç verinin ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Verilerin dağılımlarının normal olmaması ve tabloda 3 adet veri olmasından dolayı Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi ile sınıflar ile başarı oranları arasındaki ilişki edilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu şu şekildedir:

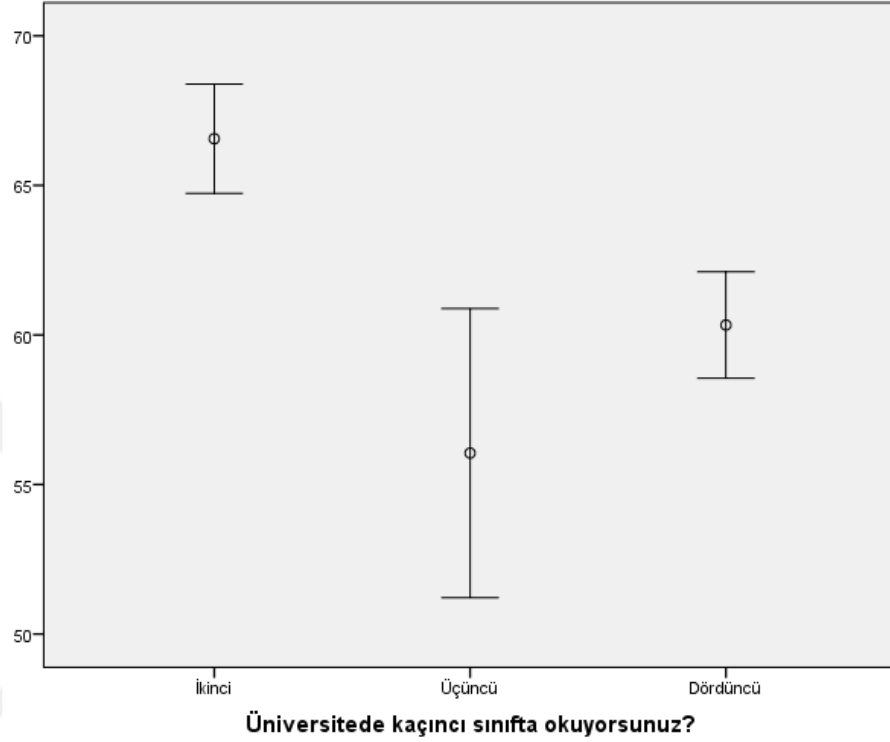
Tablo 4.7. Sınıf- Kruskal-Wallis H Testi Analizi

Test Statistics ^{a,b}		Başarı Oranı
Chi-Square		13,082
df		2
Asymp. Sig.		,001

Kruskal-Wallis H testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Öğrenim görülen sınıf ile Kruskal-Wallis H testinin grafik görüntüsü şu şekildedir:

Grafik 4.3. Sınıf-Kruskal-Wallis H Testi Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere farklı sınıflardaki öğrenciler arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdeler olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

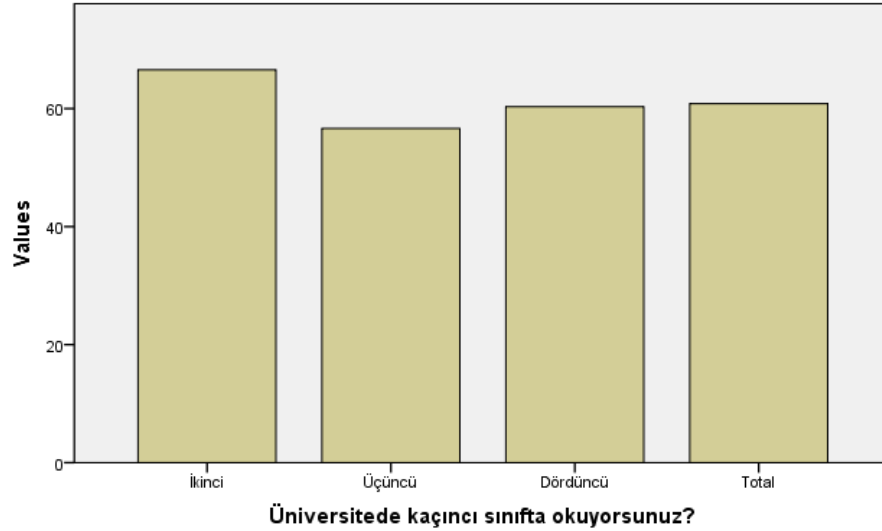
Tablo 4.8. Öğrenim Görülen Sınıf-Means Testi

Üniversitede kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?	Mean	Başarı Oranı (%)
İkinci		66,56
Üçüncü		56,62
Dördüncü		60,33
Total		60,85

Öğrenim görülen sınıf ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.4. Öğrenim Görülen Sınıf-Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Yukarıdaki hem tabloda hem de grafikte de görüldüğü üzere, ikinci sınıftaki öğrencilerin diğer üç ve dördüncü sınıfta okuyan öğrencilere göre daha yüksek İslami finansal okuryazarlık farkındalığına sahip olduğu söylenebilmektedir. İkinci sınıf öğrencilerin ardından en yüksek farkındalığa sahip grubun dördüncü sınıf öğrencileri olduğu da hem grafikte hem de tabloda görülmektedir. Gruplar arasındaki en düşük farkındalığa sahip grup üçüncü sınıf öğrencileri olmuştur. Ayrıca üçüncü sınıf öğrencilerinin anket ortalamasının da altında olduğu gözlemlenmiştir.

H2: Öğrencilerin okudukları sınıflar ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezinde yapılan analizlerin sonucunda sınıflar arasında ortalama %8'lik bir farklılık söz konusudur. Bu durumda H2 hipotezi doğru kabul edilmiştir.

4.5.2.3. Yaş

Katılan öğrencilerin yaş analizi yapılırken ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.9. Yaş- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
Kaç yaşındasınız?		Kaç yaşındasınız?	
18-22	Frekans		70
	Normal Parametreler	Mean	1,00
		Std. Sapma	,000 ^c
23-30	Frekans		547
	Normal Parametreler	Mean	2,00
		Std. Sapma	,000 ^c

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın her iki verinin ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Veri dağılımlarının normal olmaması ve 2 veri olmasından dolayı Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Mann-Whitney U testinde cinsiyet ile elde edilen başarı oranı analiz edilmiştir. Mann-Whitney U testinin sonucunu aşağıdaki tablodaki gibidir:

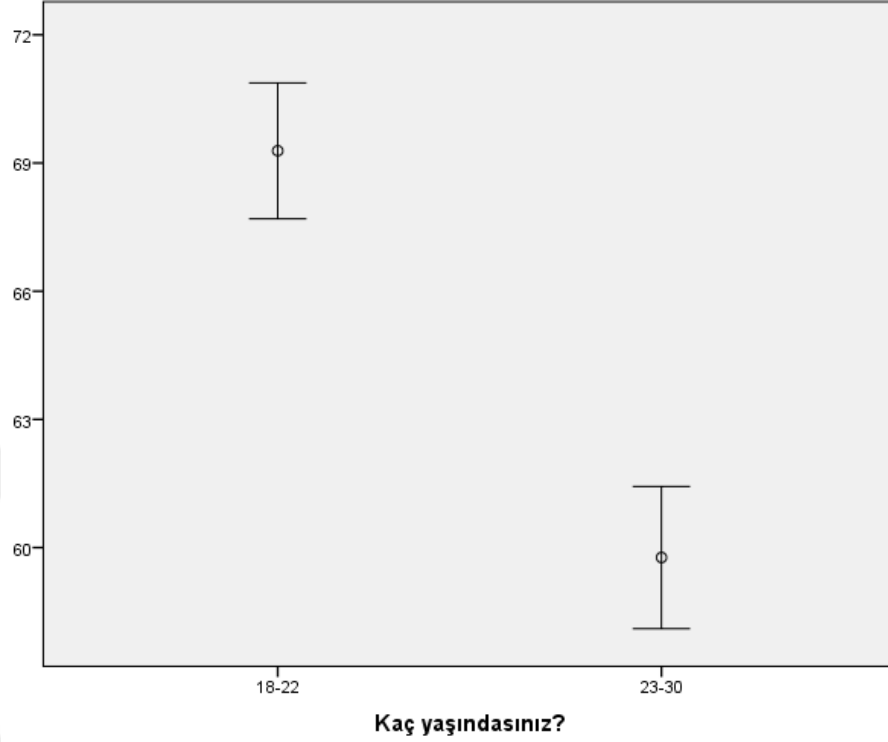
Tablo 4.10. Yaş- Mann-Whitney U Testi Analizi

Test Statistics ^a		Başarı Oranı
Mann-Whitney U		13316,000
Wilcoxon W		163194,000
Z		-4,173
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000

Mann-Whitney U testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Grafik üstünde Mann-Whitney U testi şu şekilde görülmektedir:

Grafik 4.5. Yaş- Mann-Whitney U Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere farklı yaş gruplarındaki öğrenciler arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

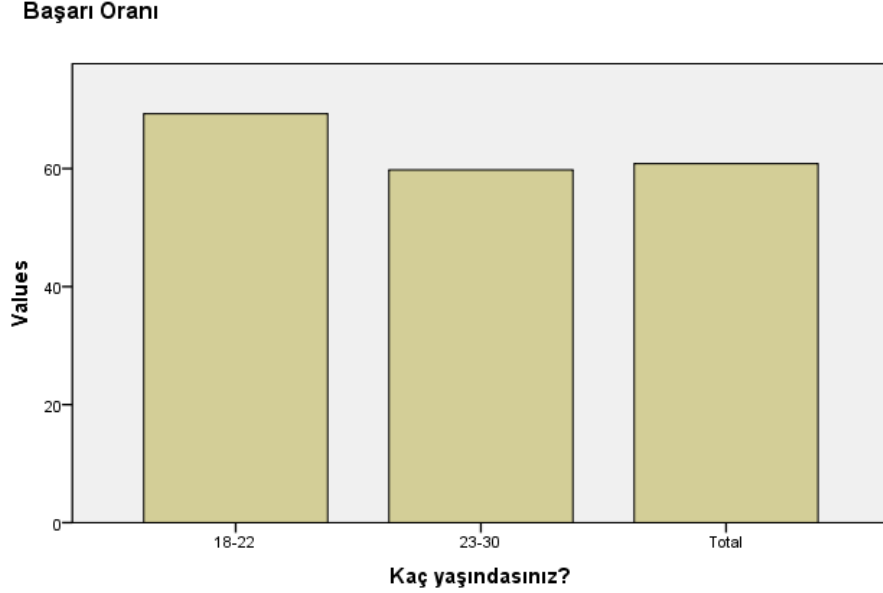
Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

Tablo 4.11. Yaş-Mean Testi Analizi

Kaç yaşındasınız?	Mean	Başarı Oranı (%)
18-22	69,29	69,29
23-30	59,77	59,77
Total	60,85	60,85

Yaş ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.6. Yaş-Means Testi Grafiği

Yukarıdaki tablo ve grafiğe dayanarak, 18-22 yaş aralığındaki öğrencilerin, 23-30 yaş grubundaki öğrencilere kıyasla İslami finansal okuryazarlık oranlarının daha yüksek olduğu söylenebilmektedir. İki grup arasındaki yüzde farkı yaklaşık %10 civarındadır. Aynı zamanda bu durum bir önceki analizde geçen ikinci sınıf öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık farkındalıklarının diğer sınıflara göre yüksek olmasını da desteklemektedir.

H3: Öğrencilerin yaşları ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezine yapılan analizler sonucunda iki yaş grubu arasında yaklaşık %10'luk başarı oranı farkı bulunmaktadır. Bu yüzden H3 hipotezi doğru kabul edilmiştir.

4.5.2.4. Aylık Harcama

Katılan öğrencilerin aylık harcamalarının analizi yapılırken, ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.12. Aylık Harcama- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
Aylık harcamalarınız yaklaşık ne kadardır? (TL)		Aylık harcamalarınız yaklaşık ne kadardır? (TL)	
0-400	Frekans		72
	Normal Parametreler	Mean	1,00
		Std. Sapma	,000 ^c
400-800	Frekans		101
	Normal Parametreler	Mean	2,00
		Std. Sapma	,000 ^c
800-1200	Frekans		162
	Normal Parametreler	Mean	3,00
		Std. Sapma	,000 ^c
1200+	Frekans		282
	Normal Parametreler	Mean	4,00
		Std. Sapma	,000 ^c

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın dört veride de ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımında olmadığını göstermektedir.

Verilerin dağılımlarının normal olmaması ve tabloda 4 adet veri olmasından dolayı Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi ile aylık harcamalar ve başarı oranları arasındaki ilişki test edilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu şu şekildedir:

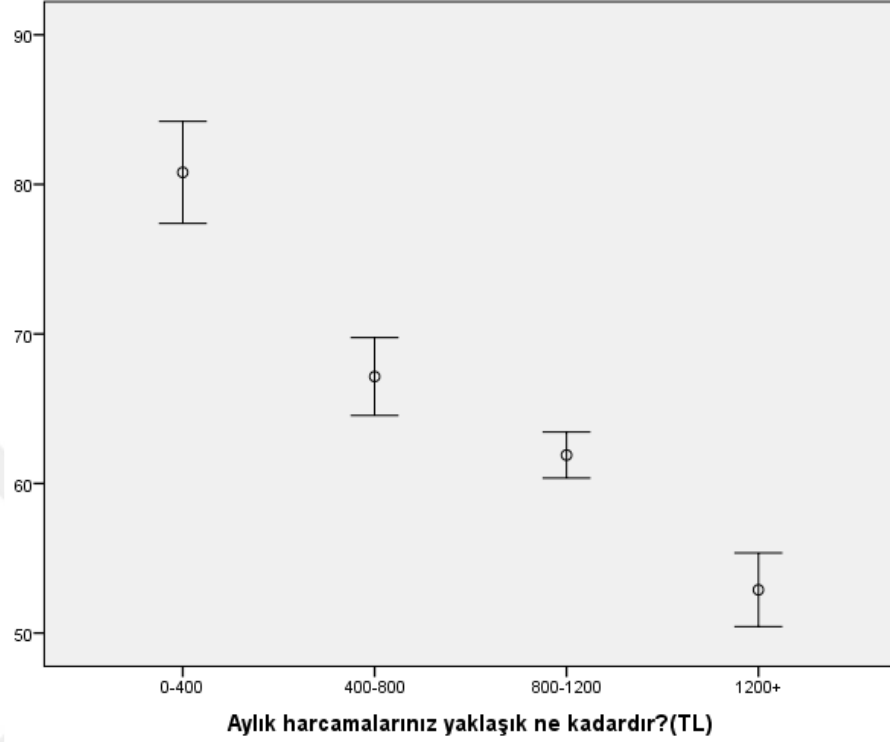
Tablo 4.13. Aylık Harcama- Kruskal-Wallis H Testin Analizi

Test Statistics ^{a,b}		Başarı Oranı
Chi-Square		138,685
df		3
Asymp. Sig.		,000

Kruskal-Wallis H testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Kruskal-Wallis H testinin grafik görüntüsü şu şekildedir:

Grafik 4.7. Aylık Harcama- Kruskal-Wallis H Testinin Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere aylık farklı harcamalar yapan öğrenciler arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde aylık farklı harcamalar yapan öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

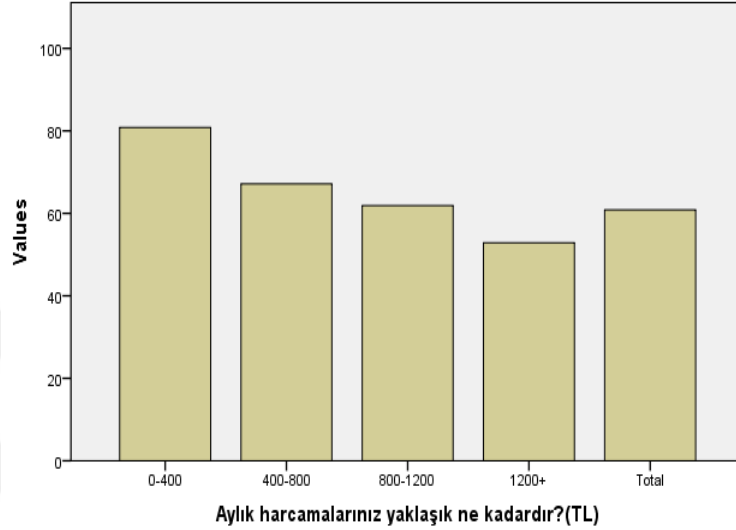
Tablo 4.14. Aylık Harcama-Means Testi Tablosu

Aylık harcamalarınız yaklaşık ne kadardır? (TL)	Mean	Başarı Oranı (%)
0-400		80,81
400-800		67,15
800-1200		61,90
1200+		52,89
Total		60,85

Cinsiyet ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.8. Aylık Harcama-Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Yapılan analizler ve tablolar sonucunda aylık harcaması 0-400 TL arasındaki öğrencilerin başarı oranı %80’lerde olduğu görülmüştür. Bu durum 0-400 TL arasında aylık harcama yapan öğrencileri İslami finansal okuryazarlık farkındalığı en yüksek grup yaparken, bu grubu ardından 400-800 ve 800-1200 TL harcama yapan öğrenciler takip etmektedir. Gruplar arasındaki en düşük başarı oranına sahip grup 1200+ TL harcama yapan gruptur.

H4: Öğrencilerin aylık harcamalar ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezinde yapılan analizler sonucunda, başarı oranı en yüksek grubun başarısı %80lerde iken başarı oranı en düşük grubun başarı oranı %52 olduğu görülmüştür. Bütün gruplar için başarı oranı farkı bulunmaktadır. Bu yüzden H4 hipotezi doğru kabul edilmiştir.

4.5.2.5. Eğitim Alanı

Katılan öğrencilerin üniversitede aldıkları temel eğitim alanının analizi yapılırken ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.15. Eğitim Alanı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
Üniversitede eğitim aldığınız temel konu hangi alandadır?		Üniversitede eğitim aldığınız temel konu hangi alandadır?	
İktisadi/İdari	Frekans		334
	Normal	Mean	1,00
	Parametreler	Std.	,000 ^c
		Sapma	
Mühendislik-Mimarlık	Frekans		154
	Normal	Mean	2,00
	Parametreler	Std.	,000 ^c
		Sapma	
Fen-Edebiyat	Frekans		93
	Normal	Mean	3,00
	Parametreler	Std.	,000 ^c
		Sapma	
Eğitim-Sanat	Frekans		36
	Normal	Mean	4,00
	Parametreler	Std.	,000 ^c
		Sapma	

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın dört veride de ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Verilerin dağılımlarının normal olmaması ve tabloda 4 adet veri olmasından dolayı Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi ile eğitim alanı ve başarı oranları arasındaki ilişki test edilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu şu şekildedir:

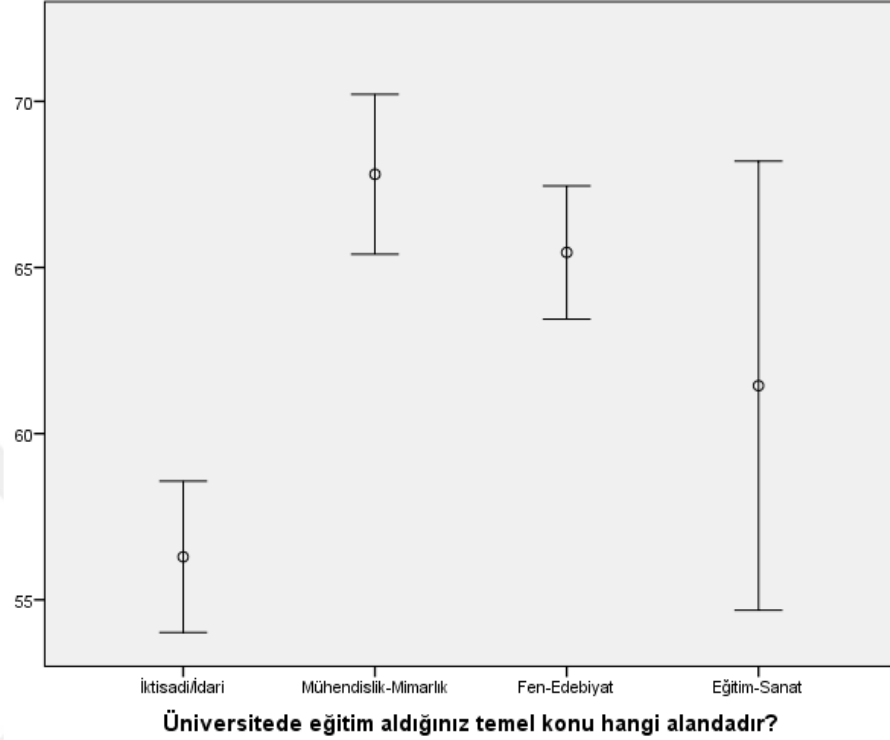
Tablo 4.16. Eğitim Alanı-Kruskal-Wallis H Testi Analizi

Test Statistics^{a,b}	
	Başarı Oranı
Chi-Square	20,392
df	3
Asymp. Sig.	,000

Kruskal-Wallis H testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Kruskal-Wallis H testinin grafik görüntüsü şu şekildedir:

Grafik 4.9. Eğitim Alanı- Kruskal-Wallis H Testinin Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere farklı sınıflardaki öğrenciler arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

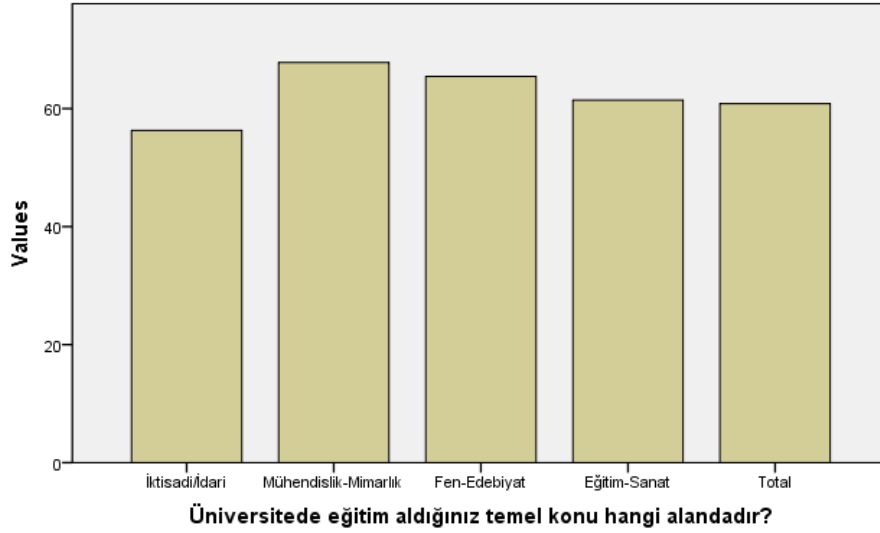
Tablo 4.17. Eğitim Alanı-Means Testi

Üniversitede eğitim aldığınız temel konu hangi alandadır?	Mean	Başarı Oranı (%)
İktisadi/İdari	56,29	56,29
Mühendislik-Mimarlık	67,81	67,81
Fen-Edebiyat	65,45	65,45
Eğitim-Sanat	61,44	61,44
Total	60,85	60,85

Eğitim alanı ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.10. Eğitim Alanı-Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Yapılan bütün analiz ve tablolarda görüldüğü üzere, İslami finansal okuryazarlık farkındalığı en yüksek mühendislik-mimarlık bölümü olmuştur. Mühendislik ve mimarlıktan sonra en yüksek farkındalığa sahip alanlar sırasıyla fen-edebiyat ve eğitim-sanat alanları olmuştur. Alanlar arasında finans adına diğer bölümlerden daha çok eğitim almasına rağmen, iktisadi/ıdari bilimler bölümü İslami finansal okuryazarlık düzeyi en düşük bölüm olmuştur.

H5: Öğrencilerin üniversitede eğitim aldığı alanlar ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezinin analizleri sonucunda en düşük ve en yüksek başarı oranları arasında %9'luk bir fark bulunmaktadır. Bu nedenle H5 hipotezi doğru kabul edilmiştir.

4.5.2.6. İş tecrübesi

Katılan öğrencilerin iş tecrübelerinin analizi yapılırken, ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.18. İş Tecrübesi- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
İş tecrübeniz var mıdır? Var ise toplam kaç yıldır?	İş tecrübeniz var mıdır? Var ise toplam kaç yıldır?		
Yok	Frekans		185
	Normal Parametreler	Mean	1,00
		Std. Sapma	,000 ^c
3 yıldan az	Frekans		109
	Normal Parametreler	Mean	2,00
		Std. Sapma	,000 ^c
3 yıldan fazla	Frekans		323
	Normal Parametreler	Mean	3,00
		Std. Sapma	,000 ^c

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın üç veride de ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımında olmadığını göstermektedir.

Verilerin dağılımlarının normal olmaması ve tabloda 3 adet veri olmasından dolayı Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi ile iş tecrübesi ve başarı oranları arasındaki ilişki test edilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu şu şekildedir:

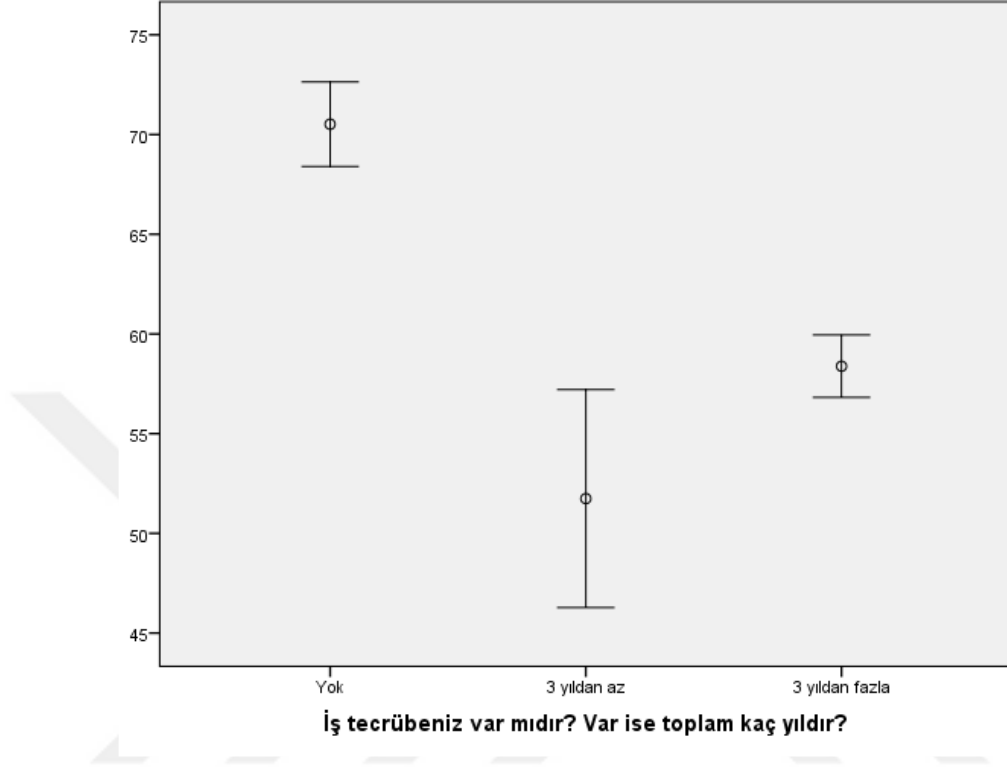
Tablo 4.19. İş Tecrübesi-Kruskal-Wallis H Testi Analizi

Test Statistics ^{a,b}		Başarı Oranı
Chi-Square		62,444
df		2
Asymp. Sig.		,000

Kruskal-Wallis H testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Kruskal-Wallis H testinin grafik görüntüsü şu şekildedir:

Grafik 4.11. İş Tecrübesi-Kruskal-Wallis H Testi Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere öğrencilerin iş tecrübesi arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

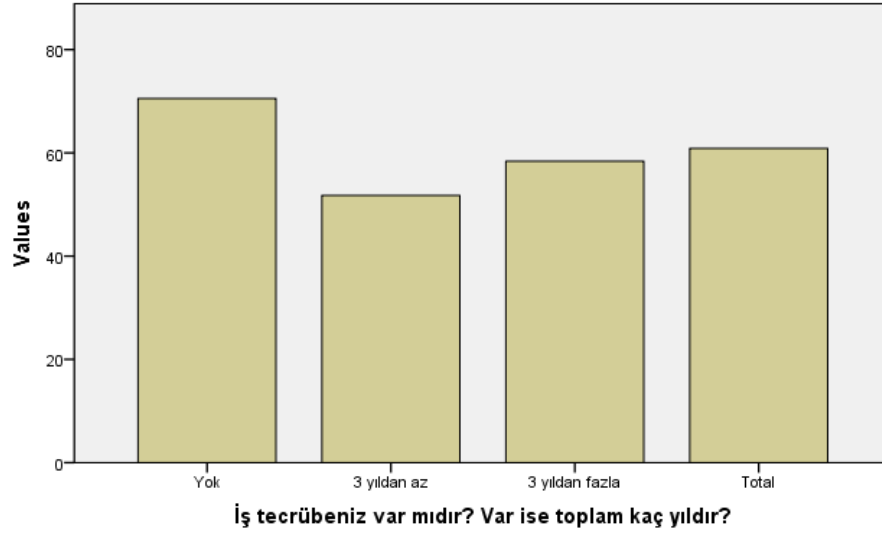
Tablo 4.20. İş Tecrübesi-Means Testi Analizi

İş tecrübeniz var mıdır? Var ise toplam kaç yıldır?	Mean	Başarı Oranı (%)
Yok	70,52	70,52
3 yıldan az	51,74	51,74
3 yıldan fazla	58,38	58,38
Total	60,85	60,85

İş tecrübesi ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.12. İş Tecrübesi-Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Yapılan analizler sonucunda, iş tecrübesi olmayan öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık başarısının en yüksek yani %70 civarında olduğu görülmüştür. Daha sonra iş tecrübesi 3 yıldan fazla olan öğrencilerin başarı oranı yüksek çıkmıştır. Gruplar arasındaki en düşük başarı oranına sahip grup iş tecrübesi 3 yıldan az olan grup olmuştur.

H6: Öğrencilerin iş tecrübeleri ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezi analizleri sonucunda en yüksek ve en düşük başarı oranları arasında %12’lik bir fark bulunmaktadır. Bu durumda H6 hipotezi doğru kabul edilmiştir.

4.5.2.7. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı

Katılan öğrencilerin katılım bankacılığı bilgi kaynağı analizi yapılırken ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.21. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
Katılım bankacılığı konusunda sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz?		Katılım bankacılığı konusunda sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz?	
TV	Frekans		32
	Normal	Mean	1,00
	Parametreler	Std.	
		Sapma	,000 ^c
Dergi/Kitap	Frekans		25
	Normal	Mean	2,00
	Parametreler	Std.	
		Sapma	,000 ^c
İnternet	Frekans		292
	Normal	Mean	3,00
	Parametreler	Std.	
		Sapma	,000 ^c
Okul eğitimi	Frekans		157
	Normal	Mean	4,00
	Parametreler	Std.	
		Sapma	,000 ^c
Arkadaş/Aile çevresinden	Frekans		111
	Normal	Mean	5,00
	Parametreler	Std.	
		Sapma	,000 ^c

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın tüm verilerde ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Verilerin dağılımlarının normal olmaması ve tabloda 5 adet veri olmasından dolayı Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi ile katılım bankacılığı bilgi kaynağı ve başarı oranları arasındaki ilişki test edilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu şu şekildedir:

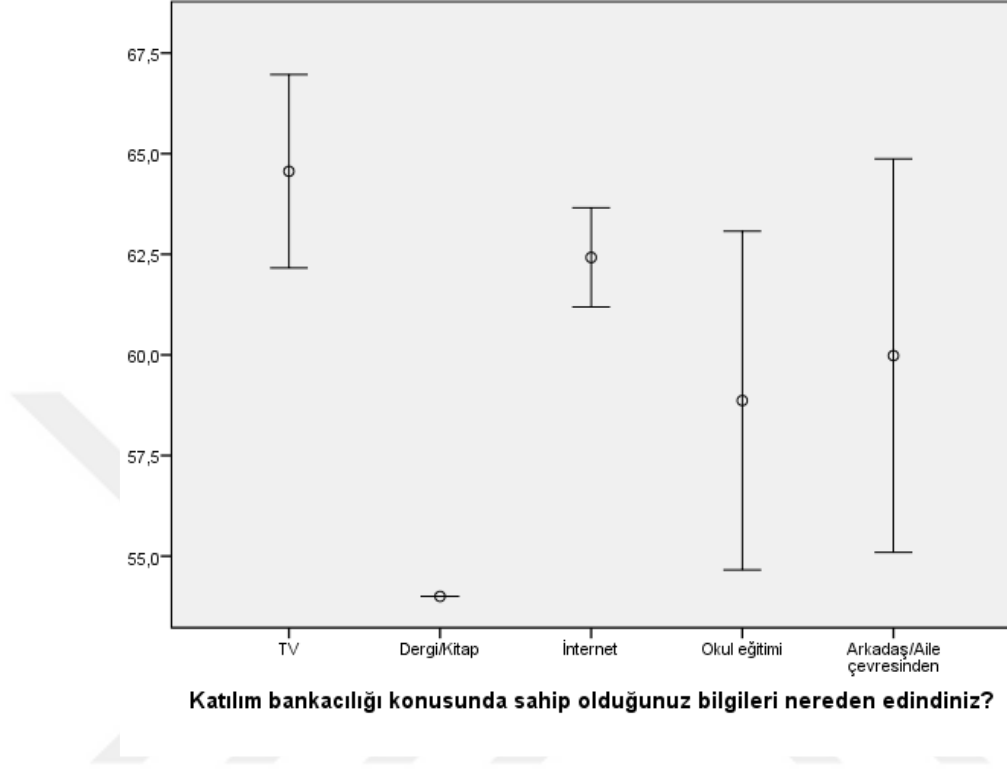
Tablo 4.22. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı-Kruskal-Wallis H Testi Analizi

Test Statistics^{a,b}		Başarı Oranı
Chi-Square		24,408
df		4
Asymp. Sig.		,000

Kruskal-Wallis H testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Kruskal-Wallis H testinin grafik görüntüsü şu şekildedir:

Grafik 4.13. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı-Kruskal-Wallis H Testi Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere katılım bankacılığı bilgi kaynağı arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

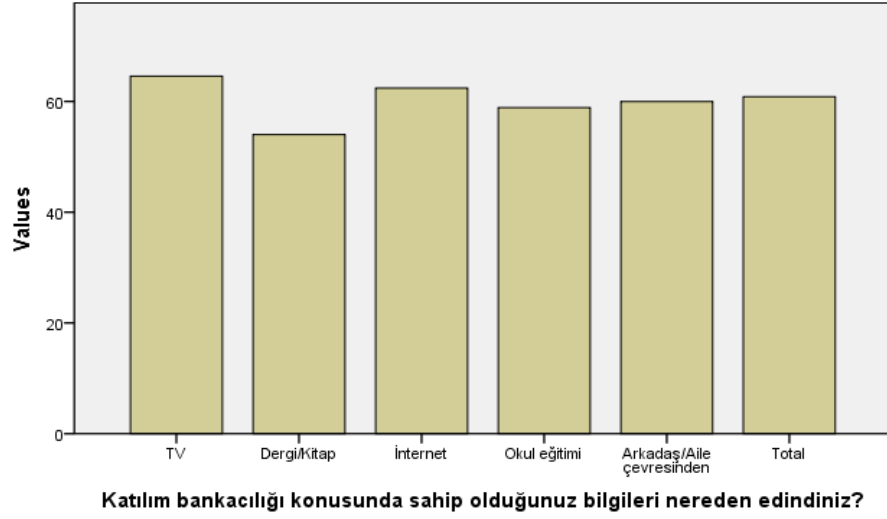
Tablo 4.23. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı-Means Testi Analizi

Katılım bankacılığı konusunda sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz?	Mean	Başarı Oranı (%)
TV	64,56	64,56
Dergi/Kitap	54,00	54,00
İnternet	62,42	62,42
Okul eğitimi	58,87	58,87
Arkadaş/Aile çevresinden	59,98	59,98
Total	60,85	60,85

Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.14. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı- Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Yapılan tüm testler ve analizler sonucunda, oranlar birbirlerine çok yakın olsalar da en yüksek İslami finansal okuryazarlık başarı oranı TV seçeneğini işaretleyen öğrencilere aittir. Anket verilerinde katılım bankacılığı konusunda sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz sorusuna TV'den seçeneğini işaretleyen 32 öğrenci olmasına rağmen en yüksek farkındalık bu grupta çıkmıştır. Katılımcılar arasında 292 kişinin internet seçeneğini işaretlemesine rağmen, internet seçeneği %62'lik başarı oranıyla TV'den sonra gelmektedir. Sıralamayı takip eden diğer gruplar sırasıyla, arkadaş/aile çevresinden, okul eğitiminden ve en son olarak dergi/kitaplardan olarak sıralanmıştır.

H7: Öğrencilerin katılım bankacılığı konusunda sahip oldukları bilgileri edindikleri yerler ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezi analizleri sonucunda en üst ve en alt gruplar arasında %5'lik bir farkın olduğu görülmüştür. Bu da H7 hipotezinin doğruluğunu kanıtlamaktadır.

4.5.2.8. Banka Tercihleri

Katılan öğrencilerin banka tercihleri analizi yapılırken ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.24. Banka Tercihleri- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test		
Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?		Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?
Katılım (İslami-faizsiz) bankaları	Frekans	172
	Normal	Mean
	Parametre	Std.
		Sapma
Geleneksel(konvansiyonel-faizli) bankaları	Frekans	443
	Normal	Mean
	Parametre	Std.
		Sapma

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın her iki verinin ($p < 0,05$) $0,05$ 'in altında çıkması, verilerin normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Veri dağılımlarının normal olmaması ve 2 veri olmasından dolayı Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Mann-Whitney U testinde banka tercihleri ile elde edilen başarı oranı analiz edilmiştir. Mann-Whitney U testinin sonucunu aşağıdaki tablodaki gibidir:

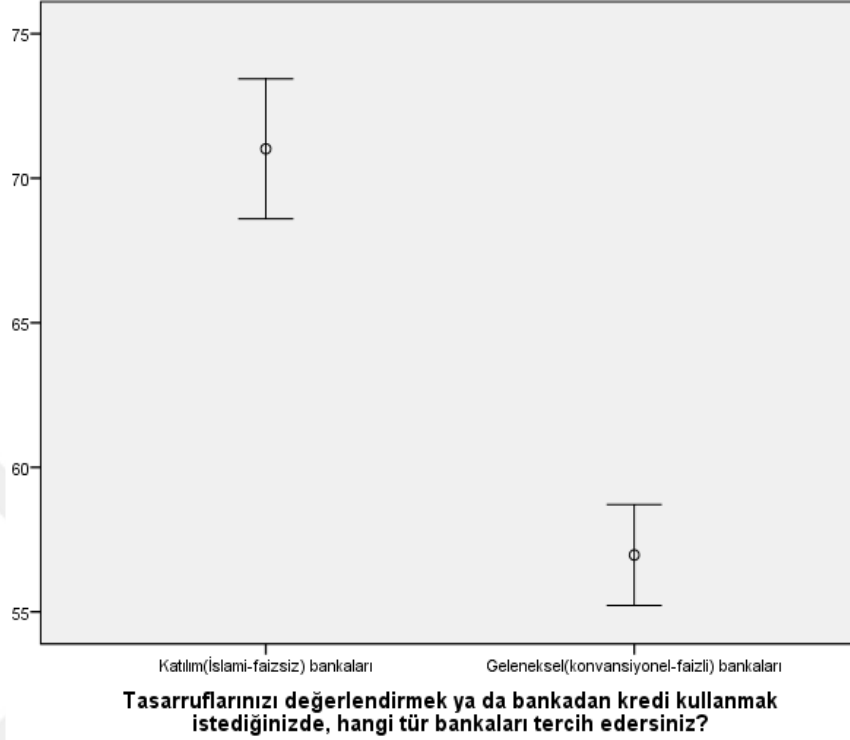
Tablo 4.25. Banka Tercihleri- Mann-Whitney U Testi Analizi

Test Statistics ^a	
	Başarı Oranı
Mann-Whitney U	21322,500
Wilcoxon W	119668,500
Z	-8,528
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

Mann-Whitney U testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin $0,001$ olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Grafik üstünde Mann-Whitney U testi şu şekilde görülmektedir:

Grafik 4.15. Banka Tercihleri- Mann-Whitney U Testi Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere banka tercihleri arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

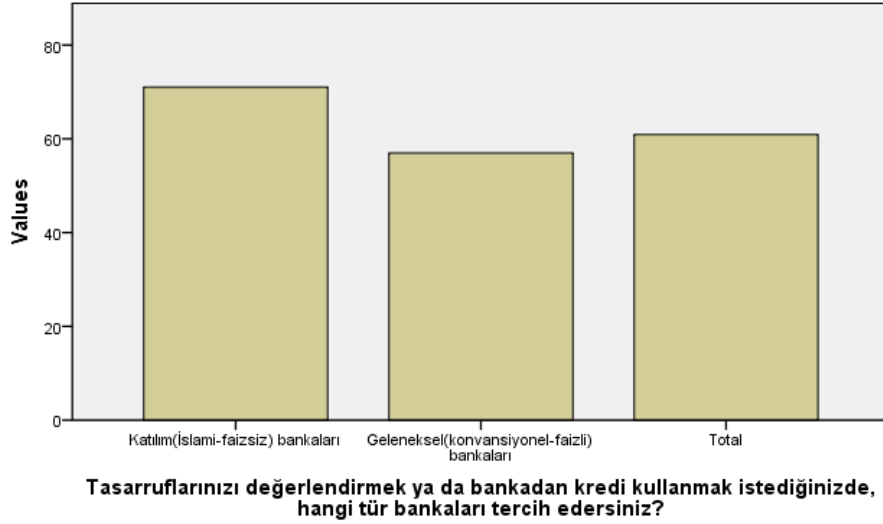
Tablo 4.26. Banka Tercihleri-Means Testi Analizi

Report	
Mean	
Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?	Başarı Oranı (%)
Katılım (İslami-faizsiz) bankaları	71,02
Geleneksel (konvansiyonel-faizli) bankaları	56,97
Total	60,90

Banka tercihleri ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.16. Banka Tercihleri-Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Tüm yapılan analizler ve testler dikkate alındığında, katılım bankacılığını tercih eden öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık başarı yüksek çıkmıştır. Katılım bankalarını tercih eden öğrenciler ile geleneksel bankaları tercih eden öğrenciler arasında %14'lük ciddi bir fark bulunmaktadır.

H8: Öğrencilerin tasarruflarını değerlendirmek istediği bankaları tercih etmelerinde İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezinde analizlerin sonuçlarına bakıldığı zaman, iki grup arasında %15 gibi ciddi bir fark olduğu görülmüştür. Bu durumda H8 hipotezi doğru kabul edilmiştir.

4.5.2.9. Kredi Kartı

Katılan öğrencilerin kredi kartı analizi yapılırken ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.27. Kredi Kartı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
Herhangi bir bankadan (geleneksel ya da İslami) alınmış kredi kartınız var mı?	Herhangi bir bankadan (geleneksel ya da İslami) alınmış kredi kartınız var mı?		
Evet, geleneksel bankada var	Frekans		363
	Normal	Mean	1,00
	Parametreler	Std.	
		Sapma	,000 ^c
Hayır, yok	Frekans		220
	Normal	Mean	2,00
	Parametreler	Std.	
		Sapma	,000 ^c
Evet, katılım bankasında var	Frekans		34
	Normal	Mean	3,00
	Parametreler	Std.	
		Sapma	,000 ^c

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın her üç verinin ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Verilerin dağılımlarının normal olmaması ve tabloda 3 adet veri olmasından dolayı Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi ile kredi kartı ve başarı oranları arasındaki ilişki test edilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu şu şekildedir:

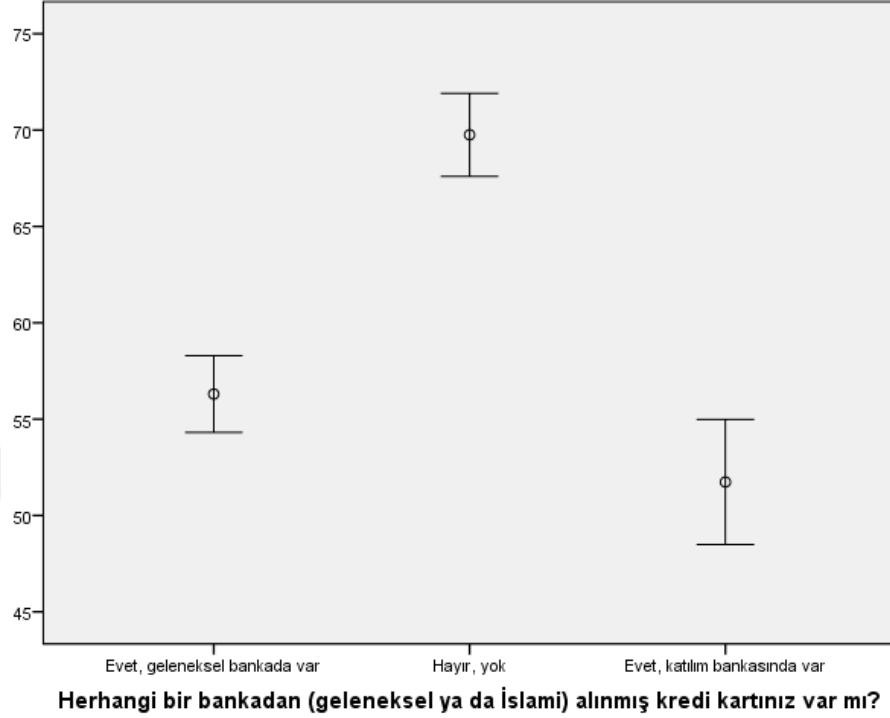
Tablo 4.28. Kredi Kartı- Kruskal-Wallis H Testi

Test Statistics ^{a,b}	
	Başarı Oranı
Chi-Square	80,223
df	2
Asymp. Sig.	,000

Kruskal-Wallis H testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Kruskal-Wallis H testinin grafik görüntüsü şu şekildedir:

Grafik 4.17. Kredi Kartı-Kruskal-Wallis H Testi Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere kredi kartı arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

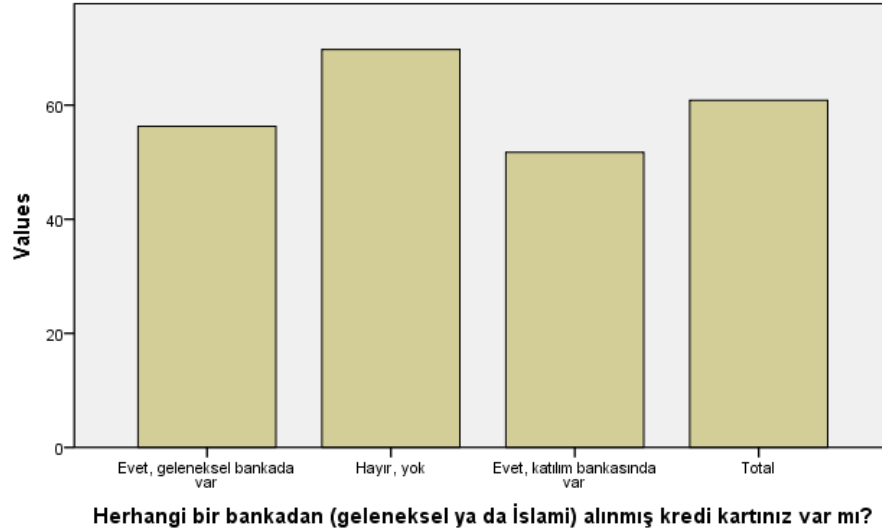
Tablo 4.29. Kredi Kartı-Means Testi

Herhangi bir bankadan (geleneksel ya da İslami) alınmış kredi kartınız var mı?	Mean	Başarı Oranı (%)
Evet, geleneksel bankada var	56,30	
Hayır, yok	69,75	
Evet, katılım bankasında var	51,74	
Total	60,85	

Kredi kartı ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.18. Kredi Kartı-Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Öğrencilerin kredi kartı kullanımı ile başarı oranları analizleri sonucunda, kredi kartı kullanmayan öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık oranlarının en yüksek olduğu görülmüştür. Geleneksel bankalardan kredi kartı sahibi olan öğrenciler ile katılım bankalarından kredi kartı sahibi olan öğrenciler arasında %5’lik bir fark vardır. Katılım bankalarından kredi kartı olan öğrencilerin başarı oranı en düşük gruptur.

H9: Öğrencilerin kredi kartı tercihlerinde İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezi analiz edildiğinde, çıkan sonuçlardan üst ve alt sınır arasında %18’lik bir fark olduğu görülmüştür. Böylesi bir durumda H9 hipotezi doğru kabul edilmiştir.

4.5.2.10. Banka Hesabı

Katılan öğrencilerin kullandıkları banka hesapları analizi yapılırken ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.30. Banka Hesabı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
Herhangi bir bankada (geleneksel ya da İslami) hesabınız var mı?		Herhangi bir bankada (geleneksel ya da İslami) hesabınız var mı?	
Evet, geleneksel bankada var	Frekans		422
	Normal	Mean	1,00
	Parametre	Std.	,000 ^c
		Sapma	
Hayır, yok	Frekans		180
	Normal	Mean	2,00
	Parametre	Std.	,000 ^c
		Sapma	
Evet, katılım bankasında var	Frekans		15
	Normal	Mean	3,00
	Parametre	Std.	,000 ^c
		Sapma	

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın her 3 verinin de ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımında olmadığını göstermektedir.

Verilerin dağılımlarının normal olmaması ve tabloda 4 adet veri olmasından dolayı Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi ile banka hesabı ve başarı oranları arasındaki ilişki test edilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu şu şekildedir:

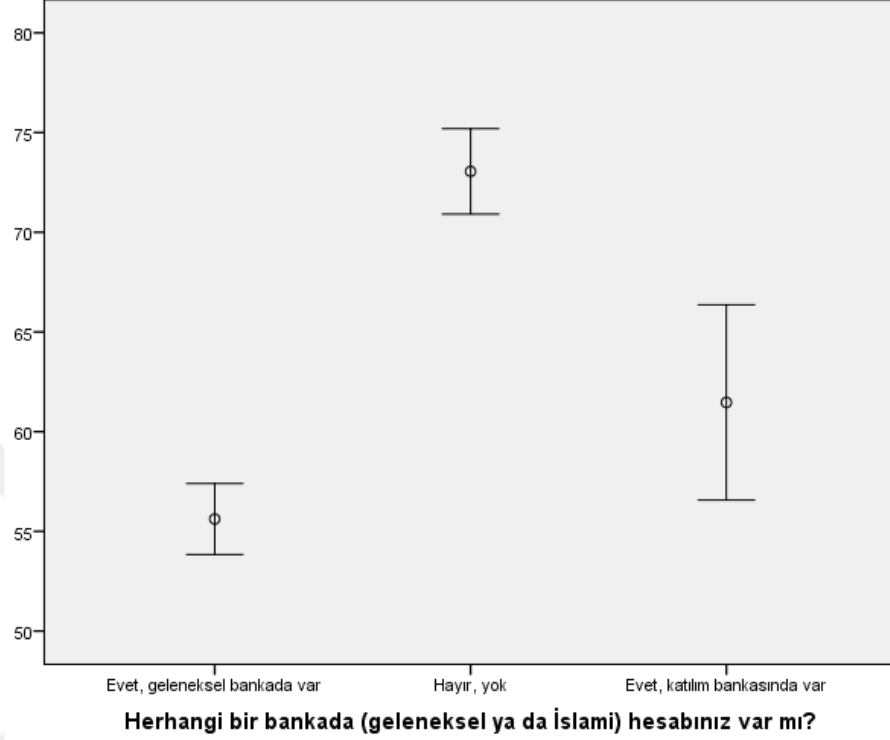
Tablo 4.31. Banka Hesabı- Kruskal-Wallis H Testi

Test Statistics^{a,b}		Başarı Oranı
Chi-Square		104,307
df		2
Asymp. Sig.		,000

Kruskal-Wallis H testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Kruskal-Wallis H testinin grafik görüntüsü şu şekildedir:

Grafik 4.19. Banka Hesabı- Kruskal-Wallis H Testi Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere banka hesabı arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

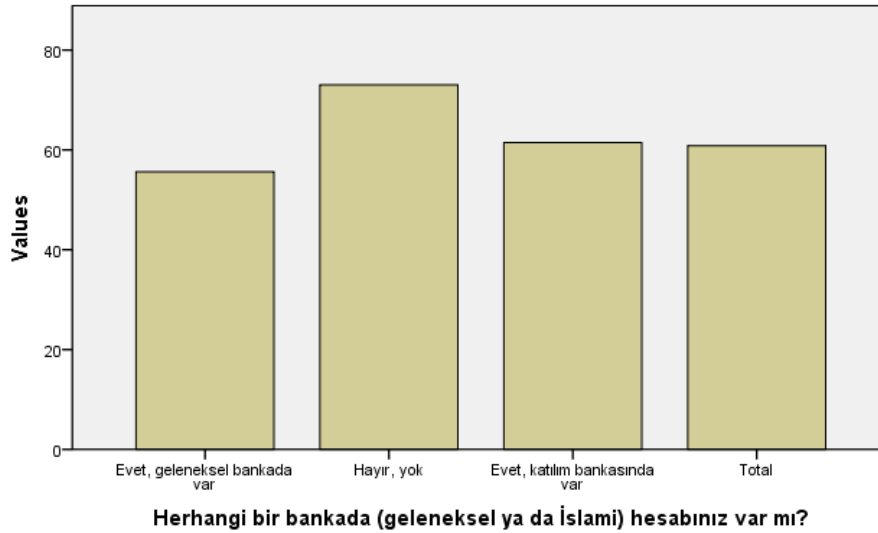
Tablo 4.32. Banka Hesabı-Means Testi

Report	
Mean	
Herhangi bir bankada (geleneksel ya da İslami) hesabınız var mı?	Başarı Oranı
Evet, geleneksel bankada var	55,62
Hayır, yok	73,05
Evet, katılım bankasında var	61,47
Total	60,85

Banka heabı ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.20. Banka Hesabı-Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Ankete katılan öğrenciler içinde, İslami finansal okuryazarlığı en yüksek grup herhangi bir bankada hesabı olmadığını belirten grup olmuştur. Banka hesabı olmadığını belirten öğrencilerden sonra, katılım bankalarında hesabı olduğunu belirten öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık başarı en yüksek grup olmuştur. Başarı sıralamasında sonuncu olan grup geleneksel bankalarda hesabı olan öğrenci grubu olmuştur.

Öğrencilere kredi kartı kullanımının sorulduğu sorunun analizinde, en düşük başarı oranına sahip grup katılım bankalarından kredi kartı kullanan öğrenciler olurken, banka hesabı sorusunda en düşük başarı oranı geleneksel bankalarda hesabı olan öğrenciler olmuştur. Her iki analizde de bankalardan kredi kartı ve banka hesabı olmayan öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık başarıları daha yüksek çıkmıştır.

H10: Öğrencilerin herhangi bir bankada bulunan hesaplarıyla İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezi analiz edilirken çıkan sonuçlara göre, alt ve üst sınırlardaki gruplar arasında %18’lik başarı oranı farkı olduğu için H10 hipotezi doğru kabul edilmiştir.

4.5.2.11. Bilgi Birikim Düzeyi

Katılan öğrencilerin İslami bankacılık konusundaki bilgi birikim düzeyi analizi yapılırken, ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.33. Bilgi Birikim Düzeyi- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
İslami bankacılık konusunda (size göre) ne ölçüde bir bilgi birikimine sahipsiniz?		İslami bankacılık konusunda (size göre) ne ölçüde bir bilgi birikimine sahipsiniz?	
Hiç bilgi sahibi değilim	Frekans		213
	Normal	Mean	1,00
	Parametreler	Std.Sapma	,000 ^c
Az bilgi sahibiyim	Frekans		194
	Normal	Mean	2,00
	Parametreler	Std.Sapma	,000 ^c
Ortalama bilgiye sahibim	Frekans		135
	Normal	Mean	3,00
	Parametreler	Std.Sapma	,000 ^c
Yeterli bilgiye sahibim	Frekans		75
	Normal	Mean	4,00
	Parametreler	Std.Sapma	,000 ^c

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın her dört verinin de ($p < 0,05$) 0,05'in altında çıkması, verilerin normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Verilerin dağılımlarının normal olmaması ve tabloda 4 adet veri olmasından dolayı Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi ile bilgi birikim düzeyi ve başarı oranları arasındaki ilişki test edilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu şu şekildedir:

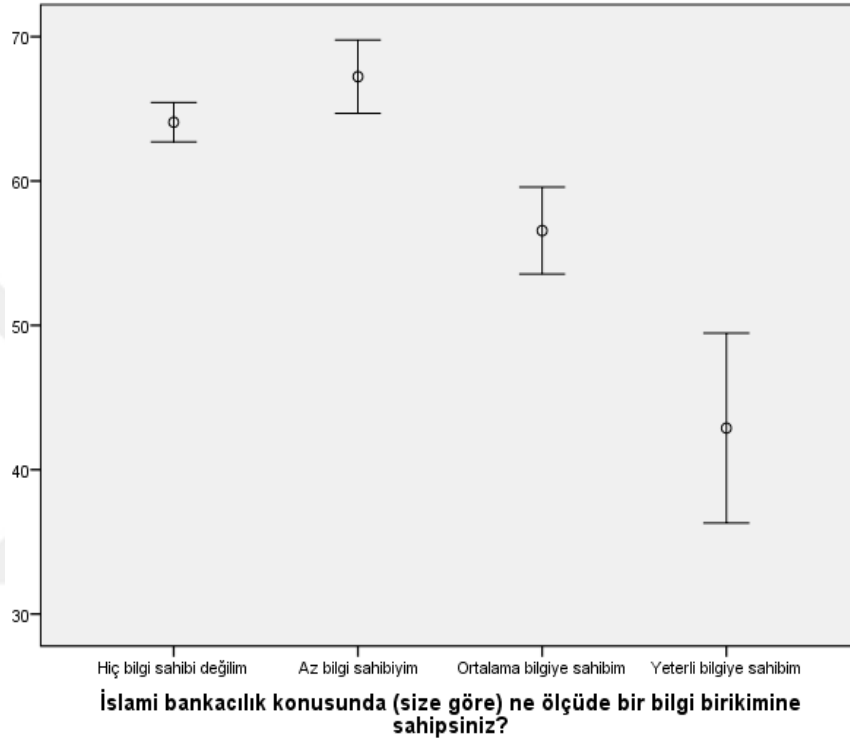
Tablo 4.34. Bilgi Birikim Düzeyi-Kruskal-Wallis H Testi

Test Statistics ^{a,b}		Başarı Oranı
Chi-Square		40,974
df		3
Asymp. Sig.		,000

Kruskal-Wallis H testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Kruskal-Wallis H testinin grafik görüntüsü şu şekildedir:

Grafik 4.21. Bilgi Birikim Düzeyi- Kruskal-Wallis H Testi Grafiği

Grafikte ve tabloda görüldüğü üzere bilgi birikimi arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

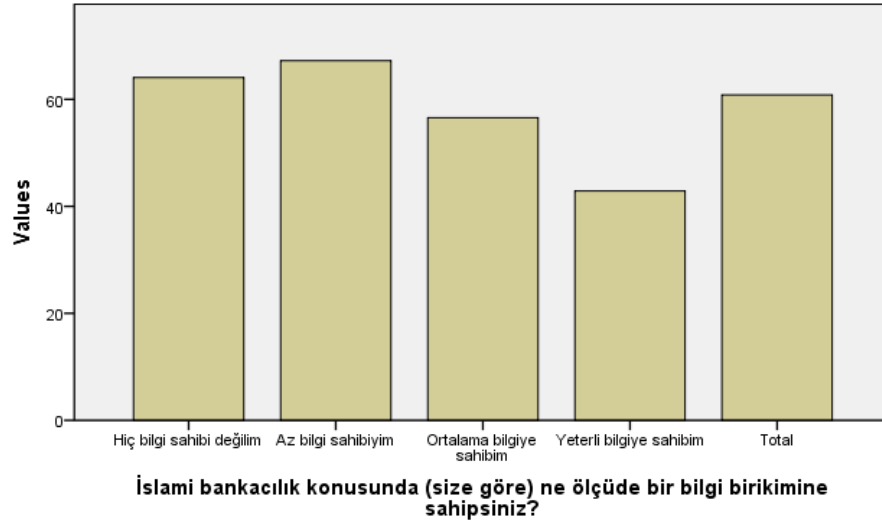
Tablo 4.35. Bilgi Birikimi Düzeyi-Means Testi

Report	
Mean	
İslami bankacılık konusunda (size göre) ne ölçüde bir bilgi birikimine sahipsiniz?	Başarı Oranı (%)
Hiç bilgi sahibi değilim	64,08
Az bilgi sahibiyim	67,23
Ortalama bilgiye sahibim	56,56
Yeterli bilgiye sahibim	42,88
Total	60,85

Bilgi birikimi düzeyi ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.22. Bilgi Birikimi Düzeyi-Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Yapılan bütün analizler sonucunda İslami finansal okuryazarlık farkındalığı en yüksek öğrenci grubunun az bilgi sahibiyim diyen öğrenciler olduğu kanıtlanmıştır. Az bilgi sahibiyim diğer öğrenci grubunu sırasıyla, hiç bilgi sahibi değilim ortalama bilgi sahibiyim ve son olarak yeterli bilgiye sahibim diye öğrenci grupları takip etmiştir.

Öğrencilere öğrenim gördükleri alanların analizinde, mühendislik-mimarlık bölümünde okuyan öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık başarıları en yüksek grup olduğu görülmüştür. Bilgi birikimi düzeyi analizinde de mühendislik-mimarlık öğrencilerinin az bilgiye sahibim seçeneğini işaretledikleri, buna rağmen İslami finansal okuryazarlık farkındalıklarının yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Öte yandan iktisadi/ıdari bilimlerde eğitim gören öğrencilerin en düşük başarı oranına sahip olması ve bilgi birikimi düzeyi sorusunda yeterli bilgiye sahibim seçeneğini işaretlemeleri, bu konuda diğer bölümlere göre daha fazla eğitim görmelerine ve bilgi düzeylerinin yeterli olduğunu düşünmelerine rağmen, İslami finansal okuryazarlık konusunda diğer bölümlere göre başarılı olmadıklarının kanıtı olmuştur.

H11: Öğrencilerin katılım bankacılığı hakkındaki bilgi birikim düzeyleri ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezinde, bilgi düzeyleri ile başarı oranları arasında ters orantı söz konusudur. Başarı oranları

sıralandığında başarı oranı yüksek ve başarı oranı en düşük gruplar arasında %25’lik başarı oranı farkı bulunmaktadır. Bu durumda H11 hipotezi doğru kabul edilmiştir.

4.5.2.12. Aile Yapısı

Katılan öğrencilerin aile yapısı analizi yapılırken ilk olarak One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucu şu şekilde çıkmıştır:

Tablo 4.36. Aile Yapısı- One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
Aile yaşantınızı göz önünde bulundurduğunuzda, nasıl bir aile yapısına sahipsiniz?		Aile yaşantınızı göz önünde bulundurduğunuzda, nasıl bir aile yapısına sahipsiniz?	
Geleneklerine bağlı, muhafazakâr bir aile yapısına sahibim.	Frekans		266
	Normal	Mean	1,00
	Parametre	Std.	
		Sapma	,000 ^c
Modern bir dünya görüşünü benimseyen, dışa dönük bir aile yapısına sahibim.	Frekans		77
	Normal	Mean	2,00
	Parametre	Std.	
		Sapma	,000 ^c
Modern olmakla birlikte, dini hassasiyetleri olan bir aile yapısına sahibim.	Frekans		274
	Normal	Mean	3,00
	Parametre	Std.	
		Sapma	,000 ^c

Yapılan analizin sonucunda tabloda da görüldüğü gibi standart sapmanın her üç verinin ($p < 0,05$) 0,05’in altında çıkması, verilerin normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Verilerin dağılımlarının normal olmaması ve tabloda 3 adet veri olmasından dolayı Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi ile aile yapısı ve başarı oranları arasındaki ilişki test edilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu şu şekildedir:

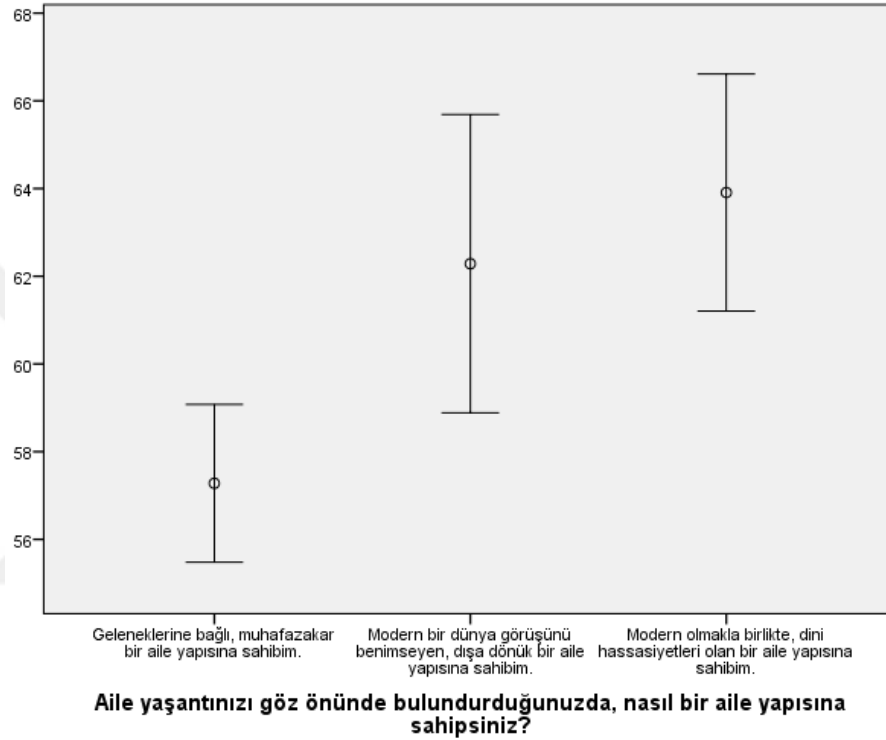
Tablo 4.37. Aile Yapısı- Kruskal-Wallis H Testi

Test Statistics ^{a,b}	
	Başarı Oranı
Chi-Square	36,813
df	2
Asymp. Sig.	,000

Kruskal-Wallis H testinin analizini yaparken Asymp. Sig. Satırının değeri esas alınmaktadır. Bu analizdeki değerin 0,001 olması ($p < 0,05$) gruplar arasında farkın olduğunu göstermektedir.

Kruskal-Wallis H testinin grafik görüntüsü şu şekildedir:

Grafik 4.23. Aile Yapısı- Kruskal-Wallis H Testi Grafiği

Grafikte de görüldüğü üzere aile yapısı arasında başarı oranı farkı vardır. Aradaki başarı oranı farkını sayısal olarak görmek için Means testi yapılmıştır. Means testi sayesinde farklı sınıflardaki öğrenciler arasında oluşan ortalama başarı oranları yüzdelik olarak görülmektedir.

Means testi analizinin sonuçları şu şekildedir:

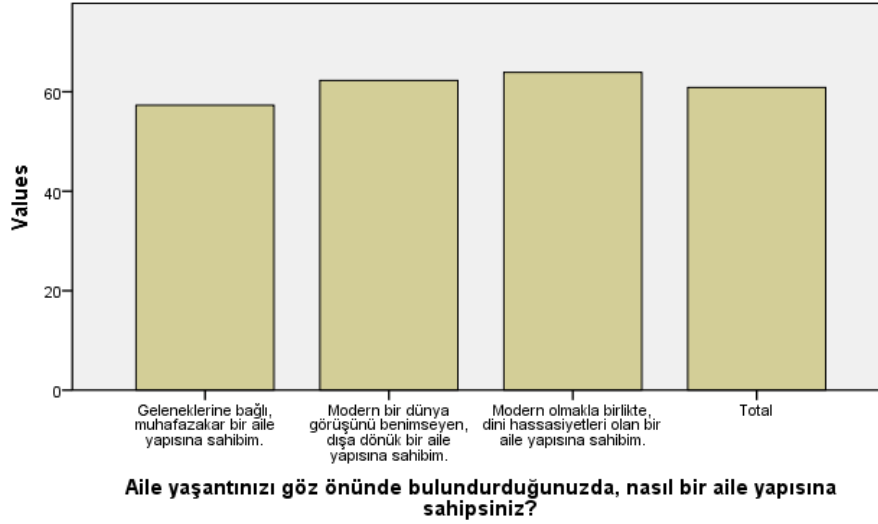
Tablo 4.38. Aile Yapısı-Means Testi

Report	
Mean	
Aile yaşantınızı göz önünde bulundurduğunuzda, nasıl bir aile yapısına sahipsiniz?	Başarı Oranı (%)
Geleneklerine bağlı, muhafazakar bir aile yapısına sahibim.	57,28
Modern bir dünya görüşünü benimseyen, dışa dönük bir aile yapısına sahibim.	62,29
Modern olmakla birlikte, dini hassasiyetleri olan bir aile yapısına sahibim.	63,91
Total	60,85

Aile yapısı ile Means testinin grafik hali şu şekildedir:

Grafik 4.24. Aile Yapısı-Means Testi Grafiği

Başarı Oranı

Öğrencilerin aile yapısıyla ilgili yapılan analizler sonucunda, modern olmakla birlikte dini hassasiyeti olan aile yapısı, İslami finansal okuryazarlık başarı en yüksek aile yapısı olmuştur. İkinci olarak, aralarında sadece %1’lik fark olan modern dünya görüşünü benimseyen, dışa dönük bir aile yapısına sahip öğrenci grubu olmuştur. İslami finansal okuryazarlık farkındalığı en düşük aile yapısı, geleneklerine bağlı, muhafazakâr bir aile yapısına sahip öğrenciler olmuştur.

H12: Öğrencilerin aile yaşantıları ile İslami finansal okuryazarlık farkındalığı arasında farklılık vardır, hipotezi incelendiğinde gruplar arasındaki başarı oranı farkı %6 olduğu görülmüştür. Bu durumda H12 hipotezi doğru kabul edilmektedir.

4.5.3. Korelasyon Analizi

Korelasyon analizinde amaç, iki ya da daha fazla değişkenler arasında bir bağlantı olup olmadığını ölçmektir. Burada demografik özellikler arasında bir bağlantı olup olmadığı ölçülmek istenmiştir.

Bütün demografik değişkenlere korelasyon analizi yapıldığında, birbirleriyle aralarında bağlantılı olan değişkenler şu şekildedir:

4.5.3.1. Yaş

Yaş ile diğer değişkenler arasındaki bağlantı karşılaştırmak için korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizi uygularken, korelasyon katsayısı olarak Spearman katsayısı seçilmiştir. Spearman katsayısının seçilme nedeni, One-Sample Kolmogorov Smimov testinde p değerinin 0,05'den düşük çıkarak, verilerin normal dağılmadığını göstermesinden dolayı bu katsayı seçilmiştir.

Yapılan analizin sonucu şu şekildedir:

Tablo 4.39. Yaş-Korelasyon Analizi Tablosu

		Correlations			
		Kaç yaşındasınız ?	Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?	Herhangi bir bankadan (geleneksel ya da İslami) alınmış kredi kartınız var mı?	Herhangi bir bankada (geleneksel ya da İslami) hesabınız var mı?
Spearman's rho	Kaç yaşındasınız ?	Korelasyon Katsayısı	1,000	,119	,056
		Sig. (2-tailed)	.	,003	,168
		N	617	615	617

Yapılan analizin sonucu yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yukarıdaki tablodaki verilere göre, korelasyon katsayısının 0 ile +1 arasında olması, değişkenler arasında pozitif yönlü bağlantı olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki tablodaki değişkenlere bakıldığı zaman, ankete katılan öğrencilerinin yaşları ile banka tercihleri, kredi kartı ve bankalarda bulunan hesapları arasında pozitif yönlü bir bağlantı olduğu söylenebilmektedir. Bu durumda öğrencilerin yaşlarının, banka tercihlerinde, kredi kartı ve banka hesaplarının seçiminde etkili olduğu söylenebilmektedir.

Yapılan korelasyon analizlerin sonucunda, yaş değişkeninin tablo dışındaki diğer değişkenler ile ilişkisi olmadığı görülmüştür.

4.5.3.2. Aylık Harcama

Aylık harcama ile diğer değişkenler arasındaki bağlantı karşılaştırmak için korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizi uygularken, korelasyon katsayısı olarak Spearman katsayısı seçilmiştir. Spearman katsayısının seçilme nedeni, One-Sample

Kolmogorov Smimov testinde p değerinin 0,05'den düşük çıkarak, verilerin normal dağılmadığını göstermesinden dolayı bu katsayı seçilmiştir.

Yapılan analizin sonucu şu şekildedir:

Tablo 4.40. Aylık Harcama-Korelasyon Analizi Tablosu

Correlations			Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?	İslami bankacılık konusunda (size göre) ne ölçüde bir bilgi birikimine sahipsiniz?
Spearman's rho	Aylık harcamalarınız yaklaşık ne kadardır? (TL)	Korelasyon Katsayısı Sig. (2- tailed) N	1,000 . 617	,516 ,000 615
				,123 ,002 617

Yapılan analizin sonucu yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yukarıdaki tablodaki verilere göre, korelasyon katsayısının 0 ile +1 arasında olması, değişkenler arasında pozitif yönlü bağlantı olduğunu göstermektedir.

Tabloda da görüldüğü üzere, aylık harcama ile banka tercihleri ve İslami bankacılık konusundaki bilgi birikimi arasında pozitif bir bağlantı bulunmaktadır. Yani ankete katılan öğrencilerinin aylık harcamalarına göre, tercih ettikleri bankaların ve İslami bankacılık konusunda bilgi düzeylerinin de değişiklik gösterdiği söylenebilmektedir.

Yapılan korelasyon analizlerin sonucunda, aylık harcama değişkeninin tablo dışındaki diğer değişkenler ile ilişkisi olmadığı görülmüştür.

4.5.3.3. Eğitim Alanı

Eğitim alanı ile diğer değişkenler arasındaki bağlantı karşılaştırmak için korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizi uygularken, korelasyon katsayısı olarak Spearman katsayısı seçilmiştir. Spearman katsayısının seçilme nedeni, One-Sample Kolmogorov Smimov testinde p değerinin 0,05'den düşük çıkarak, verilerin normal dağılmadığını göstermesinden dolayı bu katsayı seçilmiştir.

Analizin sonucu şu şekildedir:

Tablo 4.41. Eğitim Alanı-Korelasyon Analizi Tablosu

		Correlations			
		Üniversitede eğitim aldığınız temel konu hangi alandır?	Herhangi bir bankadan (geleneksel ya da İslami) alınmış kredi kartınız var mı?	Herhangi bir bankada (geleneksel ya da İslami) hesabınız var mı?	
Spearman's rho	Üniversitede eğitim aldığınız temel konu hangi alandır?	Korelasyon Katsayısı	1,000	,106	,145
		Sig. (1-tailed)	.	,004	,000
		N	617	617	617

Yapılan analizin sonucu yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yukarıdaki tablodaki verilere göre, korelasyon katsayısının 0 ile +1 arasında olması, değişkenler arasında pozitif yönlü bağlantı olduğunu göstermektedir.

Analizin sonucu olarak, katılan öğrencilerin üniversitelerde gördükleri eğitim alanı ile bankalardan sahip oldukları kredi kartı ve hesaplar değişkenlik göstermektedir. Yani ankete katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri alanlara göre, geleneksel ya da İslami bankacılık tercihleri arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Yapılan korelasyon analizlerin sonucunda, eğitim alanı değişkeninin tablo dışındaki diğer değişkenler ile ilişkisi olmadığı görülmüştür.

4.5.3.4. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı

Katılım bankacılığı bilgi kaynağı ile diğer değişkenler arasındaki bağlantı karşılaştırmak için korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizi uygularken, korelasyon katsayısı olarak Spearman katsayısı seçilmiştir. Spearman katsayısının seçilme nedeni, One-Sample Kolmogorov Smirnov testinde p değerinin 0,05'den düşük çıkarak, verilerin normal dağılmadığını göstermesinden dolayı bu katsayı seçilmiştir.

Analizin sonu şöyledir:

Tablo 4.42. Katılım Bankacılığı Bilgi Kaynağı-Korelasyon Analizi Tablosu

		Correlations			
		Katılım bankacılığı konusunda sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz?	Katılım bankacılığı konusunda sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz?	Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?	İslami bankacılık konusunda (size göre) ne ölçüde bir bilgi birikimine sahipsiniz?
Spearman's rho	Katılım bankacılığı konusunda sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz?	Korelasyon Katsayısı	1,000	,112	,039
		Sig. (1-tailed)	.	,003	,169
		N	617	615	617

Yapılan analizin sonucu yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yukarıdaki tablodaki verilere göre, korelasyon katsayısının 0 ile +1 arasında olması, değişkenler arasında pozitif yönlü bağlantı olduğunu göstermektedir.

Ankete katılan öğrencilerin katılım bankacılığı hakkında sahip oldukları bilgi edinme kaynakları ile banka tercihleri ve İslami bankacılık konusunda bilgi birikimleri arasında pozitif bir ilişki vardır. Bir başka deyişle, öğrencilerin katılım bankacılığı konusunda bilgi edindikleri kaynaklar pozitif yönde bir artış gösterdikçe, katılım bankacılığı tercihleri ve katılım bankacılığı hakkındaki bilgi birikimleri de artmaktadır.

Yapılan korelasyon analizlerin sonucunda, katılım bankacılığı bilgi kaynağı değişkeninin tablo dışındaki diğer değişkenler ile ilişkisi olmadığı görülmüştür.

4.5.3.5. Kredi Kartı

Kredi kartı ile diğer değişkenler arasındaki bağlantı karşılaştırmak için korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizi uygularken, korelasyon katsayısı olarak Spearman katsayısı seçilmiştir. Spearman katsayısının seçilme nedeni, One-Sample Kolmogorov Smimov testinde p değerinin 0,05'den düşük çıkarak, verilerin normal dağılmadığını göstermesinden dolayı bu katsayı seçilmiştir.

Analiz sonucu tablosu şu şekildedir:

Tablo 4.43. Kredi Kartı-Korelasyon Analizi Tablosu

		Correlations			
		Herhangi bir bankadan (geleneksel ya da İslami) alınmış kredi kartınız var mı?	Herhangi bir bankada (geleneksel ya da İslami) hesabınız var mı?	Aile yaşantınızı göz önünde bulundurduğunuzda, nasıl bir aile yapısına sahipsiniz?	
Spearman's rho	Herhangi bir bankadan (geleneksel ya da İslami) alınmış kredi kartınız var mı?	Korelasyon Katsayısı	1,000	,735	,330
		Sig. (1-tailed)	.	,000	,000
		N	617	617	617

Yapılan analizin sonucu yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yukarıdaki tablodaki verilere göre, korelasyon katsayısının 0 ile +1 arasında olması, değişkenler arasında pozitif yönlü bağlantı olduğunu göstermektedir.

Tabloya bakıldığı zaman, öğrencilerin sahip oldukları kredi kartı ile bankalardaki hesapları arasında çok güçlü bir pozitif ilişki olduğu görülmektedir. Bu ilişkinin yüksek çıkması normaldir.

Öte yandan kredi kartı ile aile yapısı arasında pozitif bir ilişki çıkması, öğrencilerin aile yapılarına göre katılım ya da geleneksel bankalarda kredi kartı tercih ettiklerini göstermektedir.

Yapılan korelasyon analizlerin sonucunda, kredi kartı değişkeninin tablo dışındaki diğer değişkenler ile ilişkisi olmadığı görülmüştür.

4.5.3.6. Bilgi Birikim Düzeyi

Bilgi birikim düzeyi ile diğer değişkenler arasındaki bağlantı karşılaştırmak için korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizi uygularken, korelasyon katsayısı olarak Spearman katsayısı seçilmiştir. Spearman katsayısının seçilme nedeni, One-Sample Kolmogorov Smimov testinde p değerinin 0,05'den düşük çıkarak, verilerin normal dağılmadığını göstermesinde dolayı bu katsayı seçilmiştir.

Analiz sonucu şöyledir:

Tablo 4.44. Bilgi Birikim Düzeyi-Korelasyon Analizi Tablosu

		Correlations			
		İslami bankacılık konusunda (size göre) ne ölçüde bir bilgi birikimine sahipsiniz?	Üniversitede kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?	Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?	
Spearman's rho	İslami bankacılık konusunda (size göre) ne ölçüde bir bilgi birikimine sahipsiniz?	Korelasyon Katsayısı	1,000	,299	,058
		Sig. (1-tailed)	.	,000	,074
		N	617	617	615

Yapılan analizin sonucu yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yukarıdaki tablodaki verilere göre, korelasyon katsayısının 0 ile +1 arasında olması, değişkenler arasında pozitif yönlü bağlantı olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin İslami bankacılık konusundaki bilgi birikimi düzeyi, sınıflarıyla buna bağlı olarak yaşlarıyla pozitif yönlü ilişkilidir. Yani öğrencilerin yaşları ile İslami bankacılık konusundaki bilgi birikim düzeyleri arasında bir ilişki vardır.

Diğer taraftan öğrencilerin İslami bankacılık bilgi düzeylerinin pozitif yönde artış göstermesi, banka tercihlerini de olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Yapılan korelasyon analizlerin sonucunda, bilgi birikim düzeyi değişkeninin tablo dışındaki diğer değişkenler ile ilişkisi olmadığı görülmüştür.

Analizi yapılan 6 değişkenin dışında kalan diğer 6 değişkenin birbirleriyle herhangi bir ilişki olmadığı görülmüştür.

4.5.4. Regresyon Analizi

Regresyon analizi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi görmek için yapılan bir analizdir. Bu çalışmada, hipotezleri test etmek ve bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek için çok değişkenli regresyon analizi yapılmıştır.

Regresyon analizinde, çalışmaya katılan öğrencilerin başarı oranı ile İslami bankacılık konusunda bilgi düzeyleri, banka tercihleri, katılım bankacılığı hakkında

edindikleri bilgi kaynakları, aile yapıları ve üniversitede aldıkları eğitim üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Tablo 4.45. Regresyon Tablosu

Model	Metod	Model Summary		
		R	R ²	F
1	Enter	0,487	,231	37,832

Tabloda bilgi düzeyi, banka tercihleri, katılım bankacılığı bilgi kaynakları, aile yapıları ve eğitim alanları değişkenleri bağımsız değişken, öğrencilerin başarı oranları ise bağımlı değişken olarak kabul edilmiştir.

Tabloda görülen R² değerinin anlamı, öğrencileri İslami finansal okuryazarlık başarısında, bilgi düzeyleri, banka tercihleri, katılım bankacılığı bilgi kaynakları, aile yapıları ve öğrenim gördükleri eğitim alanları ortalama %23 oranında etkili olmuştur. Başarı oranının geri kalan %77'lik kısmı başka parametrelerin etkisindedir. Tablodaki F değeri ise 0,05'in üstünde olduğu için, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında bir anlam olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.46. Regresyon Modeli Tablosu

	Beta	t	Sig.
Constant		18,559	,000
Üniversitede eğitim aldığınız temel konu hangi alandadır?	,046	1,134	,257
Katılım bankacılığı konusunda sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz?	,043	1,118	,264
Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?	-,296	-8,171	,000
İslami bankacılık konusunda (size göre) ne ölçüde bir bilgi birikimine sahipsiniz?	-,316	-8,693	,000
Aile yaşantınızı göz önünde bulundurduğunuzda, nasıl bir aile yapısına sahipsiniz?	,176	4,647	,000

Beta katsayılarının eksi yönlü olmaması bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde negatif bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Anlamlılık düzeyi (Sig.) değerinin p<0,001 olduğu yerlerde bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında bir ilişki olduğu söylenebilmektedir. Bir başka deyişle banka tercihleri, bilgi birikimi ve aile yapısı öğrencilerin başarı oranı üzerinde etkilidir şeklinde yorumlanabilmektedir.

V. BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal okuryazarlık ile ilgili en genel tanımı Ekonomik İşbirliği ve Finansal Örgütü (OECD) yapmıştır. OECD'ye göre finansal okuryazarlık, sağlam finansal kararlar vermek ve kişinin finansal refahı sağlamak için gerekli olan farkındalık, bilgi birikimi, beceri, tutum ve davranış bütünüdür. Kişilerin finansal hayata katılımını sağlamak, birey ve toplumun finansal refahını iyileştirmek, kişilerin çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar alabilmelerini sağlamak amacıyla kavramlar ve riskler hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmaları ve bu bilgiyi finans piyasalarında uygulayabiliyor olmaları anlamına gelmektedir. (OECD, 2016:85)

Ülkemizde ve dünyada finansal okuryazarlık konusu her geçen gün önemi artan bir konu olmuştur. Bu yüzden hem dünyada hem Türkiye'de finansal okuryazarlık ile ilgili çalışmalar artmaktadır. Finansal okuryazarlığın öneminin artmasındaki en temel neden, finansal okuryazarlığın artmasıyla finans sektöründeki büyüme ve gelişmenin aynı oranda artmasıdır. Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireyler, piyasalarda daha etkin ve bilinçli işlemler yapacağından, özellikle ekonominin gelişmesine katkı sağlayacaklardır. (Durmuş ve Yardımcıoğlu, 2018:169)

Çalışmanın bir diğer kavramı olan İslami finansal okuryazarlığı anlamak için İslami finans kavramını bilmek gerekmektedir. İslami finans, bireylerin ekonomik yaşam şartlarının İslam dini çerçevesinde yürütülmesini ve bu çerçevede üretim, tüketim ve dağıtım faaliyetlerinin nasıl uygulanacağını bilimsel olarak belirleyen bir modeldir. Temel olarak İslami finans, faizin yasak olduğu ve işlemlerin hiçbirinde faizin kullanılmadığı, özellikle de Müslümanların tercih ettiği finansal işlemlerdir. İslami finasta faizin yasak oluşu Müslümanların inandıkları İslamiyet dininden gelmektedir. Özellikle de Müslüman nüfusunun fazla olduğu yerlerde inançları gereği bireyler finansal piyasalarda işlem yapmaktan kaçınmaktadırlar. Bu da özellikle Müslüman ülkelerde atıl bir fon oluşmasına neden olmuştur. Bu durum İslami finansın oluşmasına zemin hazırlamıştır. (Çelik, 2016:159-182)

İslami finansal okuryazarlık kavramı da finansal okuryazarlık kavramına benzemektedir. Her iki kavram da bireylerin etkin finansal kararlar vermek için sahip olmaları gereken bilgi, birikim ve farkındalık gibi kavramlar bütünüdür. İslami finansal okuryazarlık ile finansal okuryazarlık kavramı arasındaki en temel fark, iki kavramın farklı piyasalardaki bireyleri tanımlamasıdır. Finansal piyasalarda yapılan işlemlerin hepsinde faiz unsuru varken, İslami finans piyasalarında yapılan işlemlerde faiz kesinlikle kullanılmamaktadır.

Çalışmada yapılan bütün analizlerin doğrultusunda, İslami finansal okuryazarlık oranının düşük bir seviye olmadığı ancak yeterli düzeyde de olmadığı görülmüştür. Dini hassasiyeti olan ve muhafazakâr aile yapısına sahip öğrencilerin katılımının çoğunlukta olduğu çalışmada, öğrencilerin banka tercihlerinde geleneksel bankaları tercih etmesi, İslami finansal okuryazarlık konusundaki farkındalıklarının yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir.

Literatürdeki diğer çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da kadın öğrenciler erkek öğrencilere göre başarı oranı yüksektir.

Çalışmada 2. Sınıf öğrencilerin ve 18-22 yaş arasındaki öğrencilerin diğer gruplardaki öğrencilerden başarı oranı yüksek çıkmıştır. Bu durum özellikle son yıllarda katılım bankalarının yapmış oldukları reklam ve tutundurma faaliyetlerinin gençler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Çalışmada eğitim gördükleri alanlara göre başarı oranlarına bakıldığında, en yüksek başarı oranına sahip grubun %68 ile mühendislik/mimarlık bölümü öğrencileri olduğu görülmüştür. En düşük grup ise %56'lık başarı oranı ile iktisadi/ıdari bilimler fakültesi öğrencileri olmuştur. Finans alanında diğer bölümlere göre en yakın eğitimi alan iktisadi/ıdari bilimler fakültesi öğrencilerinin, İslami finansal okuryazarlık başarı oranının en düşük çıkması, fakültede İslami finansal konusunda nitelikli eğitimin verilmediğine işaret etmektedir.

Bir başka sonuç ise, çalışmaya katılan öğrencilerin yarısından fazlasının, katılım bankaları konusunda sahip olduklarını bilginin kaynağı olarak televizyon ve interneti seçmesidir. İki seçenekten televizyon en yüksek başarı oranına sahip olurken, en çok tercih edilen internet seçeneği ikinci en yüksek başarı oranına sahiptir. Bu durum, kitle iletişim araçlarının İslami finansal okuryazarlık farkındalığı konusunda pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan, kaynak olarak okul eğitimini seçen öğrencilerin en düşük ikinci başarı oranına sahip olması, nitelikli eğitimin

verilmediğinin bir diğer destekçidir.İslami finansal okuryazarlığı yeterli düzeye gelmesi için;

- Temel eğitim alanı finans, ekonomi ve iktisat gibi konularda olan öğrencilerin, ders müfredatlarına İslami finans alanında dersler konulmalı ve sadece lisans eğitimlerinde değil, lisansüstü eğitimlerde de İslami finans alanında bölümlerin açılması gerekmektedir.
- Özellikle üniversitelerde, İslami finans alanında eğitim, seminer, sempozyum gibi etkinlikler artırılarak, sadece iktisadi/ıdari bilimler fakültesindeki öğrencilerin değil, diğer fakültelerdeki öğrencilerin de farkındalık düzeylerini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.
- Dini hassasiyeti olan ve finansal piyasalara katılımlarda çekimser davranan bireylere, geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasındaki temel farklar basit ve sade bir biçimde anlatılmalıdır.
- Öğrencilerin daha çok bilgiyi televizyonlardan ve internetten edindiği göz önüne alındığında, katılım bankalarının bu iki kitle iletişim araçlarını etkin bir biçimde kullanmaları gerekmektedir.
- Katılım bankalarının öğrencileri de müşteri portföylerine dahil edip, bu portföye göre müşteri tutundurma faaliyetleri izlemeleri gerekmektedir.
- Katılım bankalarının da geleneksel bankalar gibi ürün çeşitliliğini arttırması gerekmektedir ve geleneksel bankalardan daha kaliteli hizmet sunmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abdullah, Mohamad ve Anderson, Alex. (2015). "Islamic Financial Literacy among Bankers in Kuala Lumpur". *Journal of Emerging Economies & Islamic Research* 28. 32-47.
- Abdullah, Mohamad, Wahab, S. N. Aqilah, Sabar, Salehudin, & Abu, Farah. (2017). "Factors Determining Islamic Financial Literacy Among Undergraduates". *Journal of Emerging Economies and Islamic Research* 3. 67-76.
- Abdullah, Rose, Razak, Abdullah, (2015). "Exploratory Research Into Islamic Financial Literacy in Brunei Darussalam". *Faculty of Business and Management Sciences*, 59-83.
- Abdul-Rahman, Yahia (2015). "İslam'da Bankacılık ve Finansman". Çev. Prof. Dr. S. TUĞ, & A. TUĞ. İstanbul: İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Agarwalla, S. Kumar, Barua, K. Samir, Jacob, Joshy, & Varma, Jayanth (2015). "Financial Literacy among Working Young in Urban India". *World Development* 67. 101- 109.
- Akben, E. Selçuk, & Altıok, A. Yılmaz, (2014). "Financial Literacy among Turkish College Students: The Role of Formal Education, Learning Approaches, and Parental Teaching". *Psychological Reports: Employment Psychology & Marketing* 115, 351-371.
- Akgüç, Öztin (1992). *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akın, Cihangir (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Akın, Faruk, Ece, Nalan (2010). "İslami Finans Sistemi İçerisinde İslami Bankacılığın Yeri ve Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi". *Mevzuat Dergisi* 151.
- Aktepe, İ. Emin (2013). "Sorularla Katılım Bankacılığı". *Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları*. 50-51
- Aktepe, İ. Emin (2017). "Katılım Bankaları ve Murabaha", (<https://katilimfinansdergisi.com.tr/katilim-bankalari-ve-murabaha/>, 9 Şubat 2020'de erişildi.)

- Albaraka Türk, (t.y). “Katılım Bankacılığı Sistemi, Çalışma Esasları ve Uygulaması”, “https://www.albaraka.com+.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, 9 Şubat 2020’de erişildi.)
- Al-Shamrani, A. Saeed (2014). *Islamic Financial Contracting Forms in Saudi Arabia: Law and Practice*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Londra: Brunel University.
- Al-Tamimi, Hussein, Kalli, A. Bin. (2009). “Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors”. *The Journal of Risk Finance* 10, 500-516.
- Altıntaş, K. Murat (2008). *Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi*. İstanbul: Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları.
- Antara, Purnomo, Musab, Rosidah, Hassan, Faridah (2016). “Bridging Islamic Financial Literacy and Halal Literacy: The Way Forward in Halal Ecosystem”. *Procedia Economics and Finance*, 196-202.
- Atar, Abdulkadir (2017). “Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslami Bankacılığın Genel Durumu”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 1038-1039.
- Ausaf, Ahmad (1995). “Contemporary Experiences of Islamic Banks: A Survey. Islamic Financial Institutions Seminar Proceedings”. Jeddah: *Islamic Development Bank* 27. 18-19
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2013). “Aile Eğitimi Programı”. (<http://www.aep.gov.tr/wp-content/uploads/2013/03/aep-uzerine-notlar.pdf>, 31 Aralık 2019’da erişildi.)
- Balala, M. Hanaan (2011). *Islamic Finance and Law: Theory and Practice in a Globalized World*. London: IB Tauris.
- Bankası, M. (tarih yok). Genel Bakış. tcmb.gov.tr: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Genel+Bakis> adresinden alındı
- Bekereci, N. E. (2018, Ocak). İslami Finansal Okuryazarlık: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’de Bir Alan Araştırması. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

- Bernanke, S. Ben (2006). "Financial Literacy". (<https://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20060523a.htm>, 25 Aralık 2019'da erişildi.)
- Biancone, P. P., & Radwan, M. (2014). Sharia Compliant Possibility for Italian SMEs. *European Journal of Islamic Finance*, 1-9.
- Borsa İstanbul (BIST) (2019). "Duyurular", (<https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2019/08/21/borsa-istanbul-review-dergisinin-islami-finans-icerikli-ozel-sayisi-yayinlandi>, 4 Şubat 2020'de erişildi).
- Borsa İstanbul (BIST), (2018). "Duyurular", (<https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2018/03/29/dunya-altin-konseyi-ve-uluslararası-islami-finans-pazarı-islami-yatırımcıların-altın-pazarına-erisimini-gelistirmek-icin-is-birligine-gidiyor>, 4 Şubat 2020'de erişildi).
- Borsa İstanbul (BIST), "Yatırımcı İlişkileri", (<https://www.borsaistanbul.com/yatirimcilar/yatirimci-iliskileri>, 3 Ocak 2020'de erişildi).
- Borsa İstanbul (BIST). "Hakkımızda: Borsa İstanbul". (<https://www.borsaistanbul.com/kurumsal/borsa-istanbul-hakkında/hakkımızda>, 3 Ocak 2020'de erişildi.)
- Bosshardt, William, Walstad, B. William (2014). "National Standards for Financial Literacy: Rationale and Content". *The Journal of Economic Education* 45: 63-70.
- Britannica, "Capitalism". (<https://www.britannica.com/topic/capitalism>, 22 Ekim 2019'da erişildi.)
- Bulut, H. İbrahim, Er, Bünyamin (2012). *Katılım Finansmanı: Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi*. İstanbul: Türkiye Katılım Birliği Yayınları.
- Canbaz, F. Muhammet (2012). "Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Gelişimi". *Bankacılık: Giriş ve İlkeleri*. Ed. F. Kaya. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Canbaz, F. Muhammet (2016). *Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Chen, Haiyang, Volpe, P. Ronald (2002). "Gender Differences in Personal Financial Literacy Among College Students". *Financial Services Review* 11: 289-307.
- Cole, Shawn, Paulson, Anna, Shastry, Gauri (2012). "Smart Money: The Affect of Education on Financial Behavior". *Harvard Business School Working Paper*. 1-25.

- Child & Youth Finance International (CYFI) (2016). "CYFI's 2016-2020 Strategy". *Child & Youth Finance International 10*.
- Çelik, İsmail (2016). "İslam Finans Sisteminin Geleceğinin Aksiyomları" *Sosyal Bilimler Dergisi*, 159-182.
- Doğan, Önder (2011). "İslami Sermaye Piyasası Araçları, Dünyadaki Büyüklüğü Türkiye’de Uygulanabilirliği ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler". *Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü 14*.
- Durmuş, M. Emin, Yardımcıoğlu, Fatih (2018). "İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı?". *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi 6(1)*, 167-183.
- Eitel, Susan, Martin, Jennifer (2009). "First-Generation Female College Students' Financial Literacy: Real and Perceived Barriers to Degree Completion". *College Student Journal*, 616-630.
- Ekren, Nazım, Emiral, Fatih (2002). "Türk Bankacılık Sistemindeki Etkinlik Analizi(Veri Zarflama Analizi Uygulaması)". *Active Bankacılık ve Finans Dergisi 7 (24)*, 6-27.
- El-Gamal, Mahmoud (2006). *Islamic Finance: Law, Economics and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Er, Bünyamin, Mutlu, Mesut (2017). "Financial Inclusion and Islamic Finance: A Survey of Islamic Financial Literacy Index". *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi 2*, 33-54.
- Er, Fikret, Temizel, Fatih, Özdemir, Ali, Sönmez, Harun (2014). "Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 113-125.
- Ersoy, Arif (1987). *Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli*. İstanbul: İlmi Neşriyat Yayınları.
- Europa Commision (2005). "Charlie McCREEVY European Commissioner for Internal Market and Services". (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_05_191, 30 Aralık 2019’da erişildi.)
- Europa Commision (2007). "Financial Education". (<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2007/EN/1-2007-808-EN-F1-1.Pdf>, 30 Aralık 2019’da erişildi.)

- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER). “FODER Projelerimiz”. (<https://www.fo-der.org/projeler/>, 31 Aralık 2019’da erişildi.)
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER). “FODER’in Amacı”. (<https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/>, 31 Aralık 2019’da erişildi.)
- Geraciotti, A. David (2010). “Obama Administration Asserts Financial Literacy Is a National Crisis”. (<https://www.wealthmanagement.com/blog/obama-administration-asserts-financial-literacy-national-crisis>, 25 Aralık 2019’da erişildi.)
- Gökmen, Habil (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Greuning Hennie van, Iqbal, Zamir (2008). *Risk Analysis For İslamic Banks*. Washington DC: The World Bank.
- Güler, Emine (2015). *Hanehalkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngören, Muaz (2011). *Katılım Bankalarında Menkul Kıymet İhracının (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Finansal Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği*. Doktora Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hadislerleislam.diyaret.gov. “Faiz” (<https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/indexarama.php>, 19 Aralık 2019’da erişildi.)
- Harrison, Neil, Chudry, Farooq (2011). “Overactive, Overwrought or Overdrawn? The Role of Personality in Undergraduate Financial Knowledge, Decision-Making and Debt”. *Journal of Further and Higher Education*, 149-182.
- Hazıroğlu, Temel (2018). *Katılım Ekonomisi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Hilgert, Marianne, Hogarth, Jeanne (2002). “Financial Knowledge, Experience and Learning Preferences: Preliminary Results from a New Survey on Financial Literacy”. *Consumer Interests Annual*, 1-7.
- Hira, Tahira (1997). “Financial Attitudes, Beliefs and Behaviours: Differences by Age”. *Journal of Consumer Studies and Home Economics*, 271-290.

- Holden, Karen, Kalish, Charles, Scheinholtz, Laura, Dietrich Deanna, Novak, Beatriz (2009). “Financial Literacy Programs Targeted on Pre-School Children: Development and Evaluation”. Credit Union National Association.
- Hussein, H. Nahla (2013). “Islamic Finance: Is It a Viable Option to Restrain Financial Crisis?”. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*. 576-588.
- International Forum for Invertor Education (IFIE). “About: IFIE”. (<http://www.ifie.org/about-ifie/>, 30 Aralık 2019’da erişildi.)
- Islamic Financial Services Board (IFSB). “Background-IFSB”. (<http://www.ifsb.org/background.php>, 4 Şubat 2020’de erişildi.)
- Islamic Financial Services Board (IFSB) (2018). “IFSB Annual Meetings and Side Events 2018 in Kuwait City”, Kuwait. (https://www.ifsb.org/ae_ap_01.php, 4 Şubat 2020’de erişildi.)
- International Islamic Financial Market (IIFM). “Corporate Profile”. (<https://www.iifm.net/about-iifm/corporate-profile/>, 4 Şubat 2020’de erişildi.)
- International Organization of Securities Commissions (IOSCO) (2014). “Strategic Framework for Investor Education and Financial Literacy Consultation” *Report*. Londra.
- International Organization of Securities Commissions IOSCO. “About IOSCO”. (https://www.iosco.org/about/?subsection=about_iosco, 30 Aralık 2019’da erişildi.)
- İncil (1999). İstanbul: Ohan Matbaacılık.
- Jappelli, Tullio (2010). “Economic Literacy: An International Comparison”. *The Economic Journal* 37., 435.
- Karagülle, Süleyman (1993). *Alternatif Faizsiz Banka Selem ve Kredileşme*. İstanbul: İz Yayınları.
- Karakuş, T. Ferdi (2019). *Genel Olarak Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlık: Adana İlinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Kareem, M. Ariff (2014). “Whither Islamic Banking”. *The World Economy* 37(6). 735.

- Karluk, Rıdvan (2013). *Uluslararası Ekonomi -Teori-Politika*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kayed, N. Rasem (2006). *Islamic Entrepreneurship: A Case Study of the Kingdom of Saudi Arabia*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. New Zealand: Massey University.
- Kayed, N. Rasem (2008). “Appraisal of the Status on Research on Labor Economics in the Islamic Framework”. *King Abdulaziz University Islamic Economics Institute*, 183-197.
- Kettell, Brian (2011). *Introduction to Islamic Banking and Finance*. West Sussex: John Wiley and Sons.
- Kızıltepe, Kadir, Yardımcıoğlu, Fatih (2017). “Diyanet Personelinin Faiz Hassasiyeti Üzerine Bir Çalışma”. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi* 2, 182-183.
- Kuran Diyanet. “Maide Suresi”, (<https://kuran.diyamet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/maide-suresi-5/ayet-88/diyamet-isleri-baskanligi-meali-1>, 13 Aralık 2019’da erişildi.)
- Kur'an-ı Kerim. (2014). *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali*. İstanbul: Gönül Yayınları.
- Küçükkocaoğlu, Güray (2006). “İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları”. (www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc, 20 Aralık 2019’da erişildi.)
- Luksarder, Alexandra, vd. (2014). “Analysis of the Factors That Influence the Financial Literacy of Young People Studying in Higher Education”. *Public Finance Quarterly*, 220-241.
- Luksarder, Alexandra (2008). “Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice?”. *Cambridge: NBER Working Paper Series (1)*, 4-11.
- Lusardi, Annamaria, Mitchell, Olivia (2007). “Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education Programs”. *Business Economics*, 37-44.
- Lusardi, Annamaria, Mitchell, Olivia (2011). “Financial Literacy Around the World: An Overview”. *Journal of Pension Economics and Finance*, 497-508.
- Luthfiani, R. Amalia, Sari, R. Candra (2019). “The Effect of Religiosity, The Level of Income, and The Level of Islamic Financial Literacy Toward The Interest Of Student To Become Customers In Sharia Financial Institution”. *Jurnal Nominal* 8, 109-122.

- Madura, Jeff (2004). *Personel Finance*. Boston: Pearson-Addison Yayınları.
- Maloney, Paul (2010). “Financial Literacy: A Practitioner's Update on the Status of Integration in School Curricula”. *Journal of Personal Finance*, 11-29.
- Mandell, Lewis. (2006). “Financial Literacy: If It Is So Important, Why Is Not Improving?” Network Financial Institute. Indiana: Indiana State University Policy Brief.
- Mevzuat.gov (2005). “Bankacılık Kanunu”. (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>, 20 Aralık 2019’da erişildi.)
- Murphy, John (2013). “Psychosocial Factors and Financial Literacy”. *Social Security Bulletin*, 73-81.
- Nakiboğlu, Aslıhan, Levent, Merve (2018). “İslami Finans ve Katılım Bankacılığı: Türkiye'deki ve Dünyadaki Uygulamaları”. *Turkish Studies Dergisi* 13(7), 184-185.
- Okunmuş, H. Şaduman (2005). “Interest-Free Banking in Turkey: a Study of Customer Satisfaction and Bank Selection Criteria”. *Journal of Economic Cooperation* 26, 51-86.
- Ökte, K. Savaş (2016). “The Role of Islamic Finance in Shaping the New Financial Order”. *International Journal of Business and Social Science*, 229-237.
- Önk, Halime (2015). *Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, İsmail (1987). *Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özsoy, İsmail (1995). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özsoy, M. Şerafettin (2012). *Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş*. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.
- Öztürk, Elvan, Demir, Yusuf (2015). “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 113-134.

- Öztürk, Funda (2013). *Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Sukuk*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Paramveben. “Hakkımızda”. (<https://paramveben.org/hakkimizda/>, 5 Ocak 2020’de erişildi.)
- Pehlivan, Pınar (2016). “Türkiye’de katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi”. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 300.
- Personal Finance Employee Education (PFEEF). “About”. (<https://pfeef.org/mission-and-about/>, 30 Aralık 2019’da erişildi.)
- Porzio, Mario, Khan, M. Fahim (2010). *Islamic Banking and finance in the European Union a Challenge*. United Kingdom: Edward Elgar Publishing.
- Rahim, S. Hafizah, vd. (2016). “Islamic Financial Literacy and its Determinants among University Students: An Exploratory Faktör Analysis”. *International Journal of Economics and Financial Issues* 6. 32-35.
- Remund, David (2010). “Financial Literacy Explicated: THE Case For a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy”. *The Journal of Consumer Affairs*. 276.
- Salah, Omar (2011). “Islamic Finance: The Impact of the AAOIFI Resolution on Equity-Based Sukuk Structures”. *TISCO Working Paper Series on Banking, Finance and Services*, 7.
- Sangmi, Mohi-ud-Din, Khaki, Audil (2012). “Islamic Banking: Concept and Methodology”. *Rochester Social Science Research Network*, 5-6.
- Sardiana, Anna (2016). “The Impact of Literacy to Shariah Financial Service Preferences”. *Etikonomi Volume*, 43-62.
- Sarı, S. Sercan (2014). *Alternatif Bir Finansman Aracı Olarak: Sukuk*. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıgül, Haşmet (2014). “A Survey of Financial Literacy Among University Students”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 207-224.
- Setyowati, Arum, vd. (2018). “Islamic Financial Literacy and Personal Financial Planning: A Socio-Demographic Study”. *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, 63-72.

- Sili, Ayşegül, Çürük, S. Akten (2013). “Bir İdeal Toplum Olarak İslam’ın Temel Ekonomik İlkeleri”. *Ekonomik, Toplumsal, Siyasal Analiz Dergisi*, 107-123.
- Smith, Adam (2012). *Ulusların Zenginliği 1*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Sohn, Sang-Hee, vd. (2012). “Adolescents Financial Literacy: The Role of Financial Socialization Agents, Financial Experiences and Money Attitudes in Shaping Financial Literacy Among South Korean Youth”. *Journal of Adolescence*. 969.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK). “Kurulun Temel Fonksiyonları”. (<https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Index/0/0/2>, 31 Aralık 2019’da erişildi.)
- Şağbanşua, Lale (2016). *İslami Finans Kurumlarında İslami Danışma Kurulları: Türkiye İçin Model Önerisi*. Doktora Tezi. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Yusuf (2019). *Katılım Bankacılığında Türev Ürünler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Taşçı, Mustafa (2011). “Okullarda Temel Finans Eğitimi Verilmesinin Önemi, Dünya Uygulamaları, Öneriler”. *Sermaye Piyasası Dergisi*, 96.
- Tekbaş, M. Şükrü (2013). “İslami Finans”. (http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yoneticilikler/islami_Finans.pdf, 3 Şubat 2020’de erişildi.)
- Tevrat. (2019). Eskişehir: Dorlion Yayınları.
- The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) (2015). *Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu (AAOIFI)*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- The Chartered Governance Institute (ICSA) (2014). “Principles and Best Practices for Investor Education”. ICSA, 2.
- The Chartered Governance Institute (ICSA). “About: ICSA”, (<https://icsa.global/our-vision>, 30 Aralık 2019’da erişildi.)
- The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2005). “Improving Financial Literacy: Analysis of Issues”. (<https://www.oecd.org/finance/financial-education/improvingfinancialliteracyanalysisofissuesandpolicies.htm>, 29 Aralık 2019’da erişildi.)

- The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2016). “Pisa Assesment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic and Financial Literacy”. 85. France: OECD.
- The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2018). “OECD PISA”. (<https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf> 30 Aralık 2019’da erişildi.)
- The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). “About: OECD”. (<http://www.oecd.org/about/>, 30 Aralık 2019’da erişildi.)
- The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). “OECD-INFE”. (<https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm>, 30 Aralık 2019’da erişildi.)
- Tomaskova, Hana (2011). “Issue of Financial Literacy Education”. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 365-369.
- Tunç, Hüseyin (2016). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Turgut, Hasan (2006). *Parasal Zeka*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK). “Belirsizlik” (sozluk.gov.tr: <https://sozluk.gov.tr/>, 3 Şubat 2020’de erişildi.)
- Türk Dil Kurumu (TDK). “Haram”. (sozluk.gov.tr: <https://sozluk.gov.tr/>, 3 Şubat 2020’de erişildi.)
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2002). “Zorunlu Karşılık, Disponibilite ve Blokaj”. (<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/e91a4888-b5c9-49c4-873a-2e43fb43b330/DUY2002-26.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-e91a4888-b5c9-49c4-873a-2e43fb43b330-m3fC60G>, 20 Aralık 2019’da erişildi.)
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2011). “TCMB Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim”. (https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e/finansal_egitim.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e-m3fBaY, 2 Ocak 2020’de erişildi.)

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). “Hanehalkı Finansman ve Tüketim Araştırması”. (<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Projeler>, 2 Ocak 2020’de erişildi.)
- Türkiye Finans (2020). “Katılım Bankacılığı Nasıl İşler?” (<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/katilim-bankaciligi-sistemi/Sayfalar/katilim-bankaciligi-nasil-isler.aspx>, 9 Şubat 2020’de erişildi.)
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) (2009). “Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı”. *Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları*, s. 87.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) (2020). “Katılım Bankacılığı ve Ödeme Sistemleri”. (https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/308926_20170413152528957_000.KATILIM_BANKACILI%c4%9eI,_%c4%b0%c5%9eLEY%c4%b0%c5%9e%c4%b0_ve_%c3%96DEME_S%c4%b0STEMLER%c4%b0.PPT, 9 Şubat 2020’de erişildi.)
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). “Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar”. (<https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Finansmaninda-Yeni-Yaklasimlar.pdf>, 9 Şubat 2020’de erişildi.)
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). “Kurumsal”. (<https://www.tkbb.org.tr/tarihce>, 4 Şubat 2020’de erişildi.)
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). “TKBB Eğitim Programları”. (https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB%202019_2020%20i_kinci_Donem_EGiTiM_Ocak_Nisan_2020.pdf, 4 Şubat 2020’de erişildi.)
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). “TKBB Yayınları”. (<https://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari>, 4 Şubat 2020’de erişildi.)
- Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB). “Tarihçe: TSPB”. (<https://www.tspb.org.tr/tr/hakkimizda/>, 5 Ocak 2020’de erişildi.)
- Uçar, Mustafa (2001). *Türkiye’de ve Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*. İstanbul: Faisal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları.
- Ünal, Pınar (2018). *Finansal Okuryazarlık ve Forex Piyasaları*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Varcoe, Karen, Fitch, Paula (2003). “Monet Talks: A Program to Improve Financial Literacy of Teens”. *International Journal of Consumer Studies*, 218-251.

- Wang, Shawn (2010). “War and Peace in International Islamic Finance”. *Wharton Research Scholars Journal*, 1-40.
- World Islamic Banking Conference (WIBC). “About WIBC”. (<https://wibc2019.com/about-wibc/>, 4 Şubat 2020’de erişildi.)
- Widdowson, Doug, Hailwood, Kim (2007). “Financial Literacy and its Role in Promoting a Sound Financial System”. *Bulletin Reserve Bank of New Zealand*, 37-47.
- Willis, Lauren (2008). “Evidence and Ideology in Assessing the Effectiveness of Financial Literacy Education”. *Faculty Scholarship*, 1-20.
- Wilson, Richard (2000). *Conceptualising Financial Literacy*. Loughborough: Loughborough University Business.
- World Bank (2018). “Financial Inclusion”. (<https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#2>, 31 Aralık 2019’da erişildi.)
- World Bank (2018). “UFA 2020 Overview”. (<https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/achieving-universal-financial-access-by-2020>, 31 Aralık 2019’da erişildi.)
- World Bank. “What We Do: World Bank”. (<https://www.worldbank.org/en/about/what-we-do>, 31 Aralık 2019’da erişildi.)
- Worthington, Andrew (2006). “Predicting financial literacy in Australia”. *Financial Services Review*, 59-79.
- Wright, Tricia (2016). “Comparing the Financial Literacy of Public School, Christian School, and Homeschooled Students”. *Journal of Research on Christian Education*, 56-75.
- Yahşi, Fahrettin (2000). “Özel Finans Kurumları'nın Mevzuat Serüveni”. *Albaraka Türk Bereket Dergisi* (9), 6.
- Yahşi, Fahrettin (2014). *Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim ve Bir Model Önerisi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Yanpar, Atilla (2014). *İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

- Yardımcıoğlu, Mahmut (2013). “İslami Finansın Geleceğine İlişkin Düşünceler”. *KSÜ İİBF Dergisi*, 139-145.
- Yoshino, Naoyuki, vd. (2015). “Financial Education in Asia: Assessment and Recommendations”. *ADB Working Paper Series*, 1-20.
- Zamorski, Barbara (2003). *The Role of Scholarship and Research in Teaching and Learning in Higher Education*. Paper Presented at International Conference- Lithuanian Norwich. United Kingdom.
- Zarqa, M. Anas (1997). *Istisna Financing of Infrastructure Project*. Islamic Research And Training Institute Seminar Proceedings. Jeddah: Islamic Development Bank.
- Ziraat Katılım (2015). “Hakkımızda”. (<https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>, 20 Aralık 2019’da erişildi.)
- Zia, Xu, Lisa (2012). “Financial Literacy Around The World: An Overview of The Evidence with Practical Suggestions for The Way Forward”. 2. *Washington: Policy Research Working*.